

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Lucie Bartošková

Ediční zásahy do vybraných pohádek Elišky Krásnohorské

The editorial adaptations of selected fairy tales of Eliška Krásnohorská

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. František Martínek

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 31. 12. 2014

.....

Lucie Bartošková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Františku Martínkovi za jeho cenné rady, trpělivost při vedení mé bakalářské práce a za vstřícnost a pomoc při získávání potřebných informací a podkladů.

Klíčová slova

Eliška Krásnohorská, ediční úpravy, adaptace, vývoj jazyka, pohádky.

Key words

Eliška Krásnohorská, Editorial Changes, Adaptations, Language Development, Fairy Tales.

Abstrakt

Cílem práce je zaznamenat vývoj edičních změn v 19. a 20. století, kterými procházely tři vybrané pohádky Elišky Krásnohorské – O Červené karkulce, O perníkové chaloupce a Kocour v botách.

Práce se dělí na dvě části. Teoretická část je rozdělena na dvě kapitoly. V první kapitole jsou vysvětleny ediční zásady pro vydávání staročeských textů, textů v období baroka a následně textů 19. století. Samostatnou kapitolu potom představuje vydávání pohádek napsaných v 19. století a jejich ediční úpravy vzhledem k věku čtenářů.

Praktická část této práce obsahuje změny ve vydáních tří pohádek, které jsou rozděleny na změny pravopisné, morfologické, lexikální a změny slovosledu. Všechny proběhnuvší změny jsou okomentovány a v tabulkách je zanesen vývoj textu v průběhu všech vydání.

Abstract

The main goal of this thesis is to deal with editorial revisions of the three chosen fairy tales from Eliška Krásnohorská in the 19th and 20th century – O Červené karkulce, O perníkové chaloupce and Kocour v botách.

The thesis is divided into two main parts, where theoretical part is divided into two chapters. In the first chapter, the general theory of editorial revisions for the period of the Bohemian texts, texts of the period of baroque and texts of the 19th century, is described. The remaining part of the theory is about publish of fairy tales written in the 19th century and about editorial revisions in relation to children age.

The practical part of the thesis consists of comparison of individual publications in which all three fairy tales were published. The modifications are divided into grammatical, morphological, lexical and word order mutations categories. All revisional changes are noted and inserted into tables retaining the language evolution of individual writings.

OBSAH

1 VYDÁVÁNÍ POHÁDEK Z 19. STOLETÍ	11
1.1 Vydávání různých textů z 19. století.....	12
1.2 Texty pro děti	13
1.1.1 Ediční úpravy textů pro dětského čtenáře	17
1.1.2 Poznámkový aparát	20
PRAKTICKÁ ČÁST	21
2 O ČERVENÉ KARKULCE.....	22
2.1 Pravopisné změny	23
2.1.1 Opravy dle Pravidel českého pravopisu	23
2.1.2 Opravy v rozporu s Pravidly českého pravopisu	25
2.2 Hláskosloví.....	27
2.3 Morfologické změny.....	28
2.4 Lexikální změny	32
2.5 Změny slovosledu	33
2.6 Vynechaná /přidaná slova	35
2.7 Neproběhnuvší změny.....	36
3 KOCOUR V BOTÁCH	37
3.1 Pravopisné změny	38
3.1.1 Změny dle Pravidel českého pravopisu	38
3.1.2 Změny v rozporu s Pravidly českého pravopisu	44
3.2 Hláskosloví.....	46
3.3 Morfologické změny.....	46
3.4 Lexikální změny	55
3.5 Změny slovosledu	59
3.6 Vynechaná/přidaná slova	70
3.7 Neproběhnuvší změny.....	71
3.8 Kocour v botách – 17. vydání.....	72

4 O PERNÍKOVÉ CHALOUPE	77
4.1 Pravopisné změny	77
4.1.1 Opravy dle Pravidel českého pravopisu	78
4.1.2 Opravy v rozporu s Pravidly českého pravopisu	80
4.2 Hláskosloví	81
4.3 Morfologické změny	81
4.4 Lexikální změny	84
4.5 Změny slovosledu	85
4.6 Vynechaná / přidaná slova	87
4.7 Neproběhnuvší změny	87
5 SHRNU TÍ	89
ZÁVĚR	95
ODBORNÁ LITERATURA	98
PRAMENY	100
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Tato práce se zabývá vydáváním pohádek pro děti napsaných v 19. století. Tyto texty byly mnohdy vydávány podle posledního předchozího vydání, bez ohledu na to, zda se jedná o vydání nejkvalitnější. Tak se samozřejmě mohlo stát (a také v případě Elišky Krásnohorské tomu tak v některých vydáních bylo), že pokud se v nějakém vydání objevila chyba, editoři připravující nové vydání si jí nemuseli všimnout a chybu opsali. Taková chyba se pak mohla objevovat i v několika po sobě jdoucích vydáních.

Práce je rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje kapitolu pojednávající o vydávání pohádek vzniklých v 19. století. Nejprve se zabývá obecnými zásadami platnými pro různé typy textů z 19. století, dále se pak již zaměřuje na ediční zásady pro vydávání textů pro děti, neboť tito čtenáři často neznají slova, jež dospělý čtenář zná alespoň pasivně, pokud je aktivně nepoužívá. Z tohoto důvodu je důležité do textů pro děti zasahovat hlouběji než při úpravách textů pro dospělé, avšak do takové míry, aby i po edičních úpravách zůstal zachován jazyk a styl autora.

Druhou část práce tvoří praktická část. Ta je oproti teoretické mnohem rozsáhlejší. Tvoří ji materiál všech vydání tří pohádek, které byly vybrány pro tuto práci jako reprezentativní. Jednotlivé ediční změny v použitých pohádkách jsou rozděleny do čtyř hlavních okruhů. V první řadě jsou představeny změny pravopisné. Jsou zde uvedeny změny v interpunkci, opravy mezi hranicemi slov, psaní předložek *s/z* a další. U pravopisných změn jsou následně popsány také změny, jež proběhly v rozporu s aktuálními Pravidly českého pravopisu. Druhým typem jsou změny morfologické, které jsou následně roztrženy na koncovky infinitiv sloves, dále koncovky u substantiv, adjektiv a zájmen. Dále se práce věnuje tomu, jak jednotliví editoři nakládali s přechodníky či jak se měnily prefixy a sufixy u sloves. Třetím typem změn jsou lexikální změny. Zde jsou změny opět roztrženy podle slovních druhů, jež se v průběhu vydání mění. Poslední skupinu pak tvoří změny slovosledu. Jedná se o skupinu, která má opravdu výrazné množství materiálu, avšak roztržíme-li ho podle typů, zjistíme, že většina úprav probíhala analogicky, podle tendencí, jež se upřednostňovaly v dané době.

V této práci jsou rozebrány celkem tři pohádky – O Červené karkulce, Kocour v botách a O perníkové chaloupce. Červená karkulka a Perníková chaloupka byly vydány celkem 17krát, Kocour v botách byl obsažen celkem v 21 vydáních s tím, že čtyři vydání se nám, dle Katalogu Národní knihovny, nedochovala. Z tohoto důvodu budeme dále počítat pouze s těmi

vydáními, která se nám dochovala do dnešní doby, tedy O Červené karkulce a O perníkové chaloupce ve 13 vydáních, Kocour v botách pak v 17 vydáních. Sedmnácté vydání Kocoura v botách se od ostatních liší mírou i množstvím úprav, neboť na rozdíl od ostatních zde není jako autorka uvedena Eliška Krásnohorská, nýbrž se jedná o adaptaci, jejíž autorkou je Jana Semelková, a proto se do textu zasahovalo mnohem více.

Prvních osm vydání vycházelo v rozmezí zhruba čtyřiceti let v tomtéž nakladatelství (Jos. R. Vilímek). Vycházel zde vždy stejný soubor pohádek, avšak pod dvěma různými názvy. Jednak se tyto pohádky vydávaly v Pohádkách naší babičky, jednak potom v díle Z pohádky do pohádky. Například roku 1941 vyšly tyto pohádky jak v Pohádkách naší babičky, tak i v knize Z pohádky do pohádky. V tomto roce vyšlo sedmé a osmé vydání. Po těchto osmi vydáních následovala dlouhá odmlka. Deváté vydání vyšlo posléze pod názvem Pohádky naší babičky v nakladatelství Papyrus, a to až roku 1991, tedy po celých padesáti letech. Následující vydání již vycházela častěji, desáté vydání po devíti letech (zde se poprvé setkáváme s jiným názvem knihy, konkrétně se jménem Kocour v botách a jiné pohádky), dále pak hned následujícího roku, tj. roku 2001 jakožto vydání jedenácté, v nakladatelství Levné knihy. Dvanácté vydání vyšlo o další čtyři roky později (nakladatelství XYZ) a vydání třinácté roku 2009 (nakladatelství Tribun EU), tedy za další čtyři roky. Další vydání, rovněž v nakladatelství XYZ, vyšlo téhož roku, tentokrát však pod jiným názvem, a to Zlatá kniha pohádek. Tato knížka obsahuje nejen pohádky Elišky Krásnohorské, nýbrž také pohádky Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové. Toto vydání neobsahuje ani jednu z rozebíraných pohádek O Červené karkulce ani O perníkové chaloupce, ale pouze Kocoura v botách. V následujících dvou letech (2010, 2011) pak v tomtéž nakladatelství vyšla vydání 15 a 16. Roku 2013 vyšlo 17. vydání, které také obsahuje pohádky od všech tří pohádkářů 19. století. Jak již bylo řečeno výše, jedná se o adaptaci, jejíž autorkou je Jana Semelková.

Eliška Krásnohorská, vlastním jménem Alžběta Pechová, vystupovala celý život pod pseudonymem Krásnohorská, který si vybrala na základě otcova zdání, že jejich rodina pochází z rytířského rodu Pechů z Krásné Hory. Narodila se 18. listopadu 1847 a zemřela 26. listopadu 1926. Byla druhá nejmladší z osmi dětí a otec jí zemřel v jejích pouhých třech letech.

K jejímu zájmu o umění ji přivedli její dva starší bratři a rodinní známí, většinu vyššího vzdělání získala autodixací, což ji později vedlo ke snahám zlepšit podmínky pro dívky v oblasti vzdělání a k celkové aktivitě v ženském hnutí. Tak se stala zakladatelkou a hlavní organizátorkou první dívčí střední školy v Rakousku, byla například redaktorkou Ženských

listů či předsedkyní Ženského výrobního spolku. Byla všestranně umělecky nadaná, zajímala se o malířství, hudbu, literaturu a další. V šedesátých letech ji však postihla vážná nemoc kloubů, která znemožnila její plány v oblastech malířství a hudby. I tak se však účastnila kulturního života, zpívala v Hlaholu, překládala texty sborů.

Vynikala však především na poli literárním, patřila mezi nejplodnější autory 2. poloviny 19. století. Poprvé jí nechal tisknout Václav Hálek verše v časopisu Lumír (od roku 1863). Zde se také seznámila s Karolinou Světlou, s níž pak po léta spolupracovala v ženském hnutí a která se stala také její přítelkyní. Byla básnířkou a překladatelkou, svými překlady spolu s Jaroslavem Vrchlickým a Jos. Václavem Sládkem se stala nejvýznamnější překladatelkou 2. pol. 19. století. Krásnohorská psala divadelní hry, libreta k operám Karla Bendla a Bedřicha Smetany, zde zpracovávala náměty jak současné, tak i z historie, původní i převzaté, komiku i tragiku. Byla kritičkou v časopisu Osvěta, oceňovala především společensky aktivní díla, která upevňovala národní pospolitost a obohacovala národní kulturu.

Nejobjemnější část jejího díla však tvoří její próza, která se zabývala jak literaturou pro děti, tak i pro dospělé. Psala pohádky pro nejmenší, dále pak povídky a větší prózu pro děti starší a jako první autorka tvořila literaturu pro dospívající dívky, čímž se snažila nahradit převažující německou četbu. V jejích dílech převládá romantická motivace děje, postavy jsou schematické a celé dílo má silné moralizující tendence.

Své první pohádky vydávala na konci druhé poloviny 19. století. Napsala kolem stovky pohádkových příběhů. Na rozdíl od jiných autorů téže doby, jejichž pohádky často vycházely původně pro dospělé čtenáře, psala Krásnohorská vždy primárně pro děti. V prvních vydáních také najdeme hned pod názvem knihy informaci *Hodným dítkám vypravují Eliška Krásnohorská a A. Sluková*.

Tato práce má za úkol porovnat výše zmíněná vydání a najít ediční úpravy v jednotlivých verzích a tyto úpravy následně zdůvodnit.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYDÁVÁNÍ POHÁDEK Z 19. STOLETÍ

Každý živý jazyk se přirozeně vyvíjí pod vlivem prostředí a uživatelů konkrétního jazyka. Některá slova vznikají, jiná zanikají, významy slov se rozšiřují, zužují nebo se celkově mění. Aby tedy mohly být starší texty srozumitelné i pro širokou veřejnost, je vhodnější text před vydáním upravit do současné podoby jazyka. Je ovšem nezbytné, aby editor správně chápal tehdejší význam slova, neboť tak, jako můžeme text z cizího jazyka přeložit špatně, můžeme i u starších českých textů pochopit nesprávně význam slova nebo věty, čímž můžeme následně nějaké slovo přesunout do jiné jazykové roviny, než ve které ho autor zamýšlel (např. ponecháme-li tvar, který byl v autorově době spisovný, dnes je však považován za nespisovný).

Dle knihy *Editor a text* také nelze chápat úpravu textu pouze jako jazykovou úpravu podle současné normy, musí být zachováno vše, co bylo typické pro autorův jazyk a styl, a to i za předpokladu, že by se jednalo o odchylky od tehdejší spisovné normy (ať už jde o dialekty, obecný jazyk či např. rozkolísanost typickou pro obrozeneckou dobu).¹ Již roku 1907 se zmiňuje Jan Jakubec o zásadách, které bychom měli při editování staršího textu dodržovat. „*Jde o to, podati auktora věrně: jeho ducha, jeho myšlenky, ovšem i jeho individuální mluvu jakožto svébytnou součást jeho bytosti s jeho zvláštnostmi frazeologickými i syntaktickými, s odchylkami tvaroslovnými i hláskoslovnými, s jeho lexikálním fondem jazykovým.*“² Z těchto důvodů vznikají směrnice pro vydávání textů, které mohou editoři využívat při úpravě staršího textu do současné podoby češtiny.

Pro ediční přípravu staročeských textů, tedy těch, které byly napsány ještě před rokem 1500, existuje ustálená norma, kterou roku 1985 zformuloval Daňhelka (opíraje se o další, starší studie zabývající se edičními úpravami starších českých textů)³. Vždy je ovšem třeba rozlišit, zda se jedná o texty literární, nebo neliterární povahy. Daňhelka upozorňuje také na to, že: „*nelze dát nikomu žádný návod k tomu, jak má jednou pro vždy transkribovat ten či*

¹ HAVEL, R., (ed.) a kol.: *Editor a text: úvod do praktické textologie*. Praha: Paseka, 2006, s. 64.

² Tamtéž.

³ Viz DAÑHELKA, J.: Směrnice pro vydávání starších českých textů. *Husitský Tábor*, 1985, roč. 8, s. 285–301.

onen znak. Vždy je nutno se rozhodovat jednotlivě podle zvyklostí i nahodilého úzu písaře konkrétního textu.“⁴

Pro texty z doby barokní vyšly v roce 1998 zásady psané Vintrem⁵. Vintř se ve svých zásadách zmiňuje o tom, že dosavadní ediční praxe textů z tohoto období je značně rozkolísaná a nejednotná, a proto se snaží najít jakýsi kompromis pro vydávání děl jak pro širokou veřejnost, tak i pro odbornou sféru uživatelů. Pro texty mezi lety 1500 a 1620 žádné směrnice neexistují.

1.1 Vydávání různých textů z 19. století

Na první pohled se může zdát, že texty z doby Němcové a Erbena pro nás nejsou natolik vzdálené, abychom jim neporozuměli. Pokud se však na tyto texty zaměříme důkladněji, zjistíme, že smysl věty sice pochopíme, ale již nerozumíme každému slovu, nevíme, co přesně všechna slova znamenají. Proto hrozí, že pokud by texty z 19. století zůstaly beze změny, běžní čtenáři nepochopí smysl věty správně, v některých případech dokonce vůbec.⁶

Aby díla 19. století nebyla přístupná pouze filologům, kteří se v historickém vývoji orientují a spíše se budou o neupravený text zajímat, ale aby byla jazykově dostupná a pochopitelná i pro širokou veřejnost, upravují se tyto texty a aktualizují do podoby přístupnější pro dnešní čtenáře. Na tento problém upozornil již roku 1943 Vilém Mathesius, který se sám zabýval vývojovou dynamikou jazyka. Tvrdí, že tato díla by měla být srozumitelná také pro žáky a studenty ve školách a pro jejich učitele, kteří jim tyto texty prezentují. Dále tu jsou redaktori a editoři, kteří tyto knihy připravují k vydávání, a nesmíme opomenout ani překladatele české literatury, kteří tyto texty překládají do současných cizích jazyků. Pro všechny tyto uživatele by měla být i díla 19. století co nejsrozumitelnější, a proto by se měla lingvistika zasloužit o to, aby literaturu tohoto období co nejvíce přiblížila a zpřístupnila.⁷

Můžeme říci, že se čím dál více vzdalujeme od plného porozumění literatuře 19. století. Jak tvrdí Komárek: „[...] *studenti prohlašují za neznámá i taková slova, která já ještě znám – abych tak řekl – sám od sebe: například že někdo po něčem nyje nebo že někdo z něčeho tyje. Z toho vidíme, jak se vnímání jazyka mění i mezi generacemi.*“⁸ Nemění se však pouze

⁴ DAŇHELKA, J.: Směrnice pro vydávání starších českých textů, o. c., s. 285–301.

⁵ Viz VINTŘ, J.: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*, 1998, roč. 121, s. 341–346.

⁶ KOMÁREK, K.: Čeština klasiků – jazyk cizí? Problém jazykové srozumitelnosti české literatury 19. století. In *Český jazyk a literatura* 61 (5), 2011, s. 213–214.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž, s. 214.

jednotlivá slova, ale také vazby s nimi spojené. Kvůli těmto problémům tak můžeme při neznalosti špatně určit např. slovní spojení *hrdin hlas*, který neznámá *hlas hrdiny*, nýbrž *hlas hrdinů*. Problémy mohou dále vyvstat u víceznačných slov nebo spojení. U těchto jevů si však čtenář nemůže pomoci ani slovníky (jimiž by si mohl pomoci například u slov zastaralých), a čím více se takových slov a spojení v textu objevuje, tím více hrozí, že textu plně (nebo správně) neporozumí.⁹

1.2 Texty pro děti

Ještě obtížnější situace nastává u vydávání textů z 19. století pro děti, neboť ty nemají s jazykem tolik zkušeností jako dospělí a jsou pro ně často neznámá i slova, která dospělý člověk zná ale pasivně, pokud je aktivně nepoužívá.¹⁰ V neposlední řadě také záleží na věku dítěte, neboť jeho mentální slovník se neustále rozšiřuje, a proto by měla být míra úprav diferencována podle zkušeností dítěte s jazykem; u těchto textů tedy nemohou platit tytéž jazykové zásady, které platí u textů pro dospělé.¹¹ Komárek tvrdí, že: „*text upravený podle těchto zásad totiž obsahuje, zvláště jde-li o dílo starší, dosti takových odchylek od současné jazykové i pravopisné normy, které nejenže jazykovou výchovu nepodporují, nýbrž mohou někdy i ohrožovat dosažení jejího cíle – bezpečné osvojení platných jazykových norem. Podle našeho názoru bude proto možno použít akademických edičních zásad zpravidla jen při edicích určených posledním třem ročníkům jedenáctileté střední školy, kde vědomí jazykové normy je přece již poněkud pevnější. Mělo by to i tu výhodu, že by žáci těchto nejvyšších tříd mohli při četbě lépe poznávat vývoj spisovného jazyka, zejména XIX. století.*“¹²

V polovině 50. let 20. století se v časopise *Literatura ve škole* vedly diskuze ohledně edičních úprav v dětské literatuře. Probíraly se zde důležité funkce této literatury a její následný vliv na děti. Byly zde zveřejněny názory, že jazyk starších děl je pro děti nutné upravovat z toho důvodu, že případné jazykové odchylky od jazyka současného by děti mohly vést k rozkolísávání současné spisovné normy, jež se učí ve škole. Formánková a Syrovátková však tvrdí, že ve škole by se děti měly seznámit také s jazykem uměleckým, který samy aktivně neuvžívají, a měly by si uvědomit, že tento styl je ovlivňován autorovou

⁹ KOMÁREK, K.: Čeština klasiků – jazyk cizí? Problém jazykové srozumitelnosti české literatury 19. století, o. c., s. 214.

¹⁰ FORMÁNKOVÁ, V., SYROVÁTKOVÁ, J.: Upravovat či neupravovat? In ČERVENKA, J., (ed.) O pohádkách: Sborník statí a článků. 1. vyd. Praha: SNDK, 1960, s. 70–71.

¹¹ KOMÁREK, M.: K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby. In *Literatura ve škole* 3, 1955, s. 384.

¹² Tamtéž.

individualitou a jeho schopnostmi. Avšak ani dle jejich názoru není možné vydávat starší pohádky tak, jak byly napsány, je však obtížné nalézt míru těchto úprav.¹³

Literatura pro děti má estetickou a jazykověvýchovnou funkci. Jazyková výchova je činnost, která se stará o to, aby byly děti schopné užívat spisovnou češtinu v souladu se současnou kodifikací spisovné normy a přiměřeně k cíli projevu.¹⁴

Některé jevy, které spadají pod jazykověvýchovnou funkci, se proto při upravování textů pro děti ponechají, jiné zůstanou. Ponechávají se jevy zastaralé a okrajové, se kterými by se děti mimo četbu nesetkaly, a které tedy pasivně obohacují jejich slovní zásobu; upravují se pak ty, jež by mařily úsilí pedagogů naučit děti komunikovat spisovnou češtinou. Výjimku tvoří texty staročeské a raněnovověké, které jsou transkribovány podle aktuálních pravidel, dále folklórní, u nichž je jejich nespisovnost pokládána za podstatnou vlastnost, a veršované, v nichž se upravuje pouze pravopis.¹⁵

Adam ve své studii zdůrazňuje, že „*ediční problematika mimočítankové četby je zcela bez teorie a téměř i bez kritiky a praxe je veskrze rozkolísaná*“.¹⁶ Z tohoto důvodu se tedy často sází na komerčnost, doslovnost a primitivnost. Dětskému čtenáři se tyto texty snaží co nejvíce přibližovat a zjednodušovat, upravují se i slova, která by se za jiných okolností mohla bez problémů ponechat, neboť text nijak nenarušují, ba ho naopak ozvláštňují. Avšak i tak se slova zastaralá či okrajová vypouštějí, zjednodušuje se slovní zásoba, vysvětlují se i úseky, jež by se objasňovat nemusely, a při takovýchto masivních úpravách samozřejmě hrozí, že zde dojde ke změně smyslu daného textu. Nezřídka také vzniká literatura, jež je plná pravopisných, interpunkčních i věcných chyb, což rozhodně nemůže správně plnit jazykověvýchovnou funkci.¹⁷

Texty z období 19. století odkazují na určitou kulturu, na prostor a čas daného období, ukazují nám alespoň částečně danou mluvu a způsoby chování. Jsou to texty, jež jsou pro nás jako čtenáře velice užitečné, neboť se z nich právě prostřednictvím čtení můžeme mnohému dovědět. Při upravování takových textů musí tedy být editoři vždy obezřetní, aby je opravili do podoby, v níž jim budou schopni porozumět i běžní čtenáři, zároveň je však nesmí přetvořit takovým způsobem, aby setřeli onu originalitu textu a jeho odkaz na tehdejší kulturu a život. U takovýchto textů tedy musíme uvážit, jak bylo již zmíněno výše, zda a případně do jaké míry tyto texty upravovat, aby v nich zůstal i nadále zachován autorův jazyk a styl.

¹³ FORMÁNKOVÁ, V., SYROVÁTKOVÁ, J.: Upravovat či neupravovat?, o. c., s. 70–71.

¹⁴ POLÍVKOVÁ, A.: K některým úkolům jazykové výchovy. In *Naše řeč*, ročník 71, 1988, č. 3 [online]. [cit. 1. 1. 2015]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6769>.

¹⁵ ADAM, R.: Jak se v Česku jazykově upravují vydávané texty, o. c., s. 92.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

Může se stát, že při úpravě děl z 19. století jsou díla změněna do takové míry, že z původního textu autora zůstane pouze jeho námět, ale jazyk a styl je již naprosto pozměněn. V takových případech se můžeme v tiráži setkat s výrazy typu *převyprávěl, na motivy napsal, k vydání připravil, upravil*. Čtenář je tak v těchto případech více či méně ochuzován o text, který daný autor skutečně napsal.¹⁸

Macurová dále konstatuje, že v takových textech pak bývají upravovány i tvary, které by tu mohly bez problému zůstat, neboť význam nikterak nemění a děti by tyto výrazy jistě byly schopné pochopit. Z plánu morfologického to jsou např. plusquamperfektum (*byl jsem vedl*), minulý kondicionál (*byl bych to udělal*), tvary infinitivu zakončené na *-ti* (*dělati*), dále bývají upravována dokonce slovesa 1. a 3. třídy (*pomohu* změněno na *pomůžu, obětuji* na *obětuju*), dále je například nahrazována koncovka *-u* u maskulina animata (*pánovi* místo *pánu*), tvar *mne* ve 2. a 4. pádě měněn na *mě*, stejně tak se neužívají jmenné tvary adjektiv (*vyčerpán*). V neposlední řadě jsou odstraňovány přechodníkové konstrukce či měněny celé věty, jsou-li složitěji napsané. V lexikální rovině jsou pak odstraňovány prvky knižní, nářeční, zastaralé nebo zastarávající, avšak i další výrazy, jako jsou např. *bezmála* či *málem*. Dále bývá upravován například nářeční výraz *tuten* na *tenhle*, spojka *neboť* na *protože*.¹⁹ V neposlední řadě se pak upravuje slovosled. Slovosled doby 19. století často staví sloveso až na konec věty.²⁰ Takovými úpravami text se vytrácí z děl devatenáctého století autorův jazyk a styl a zůstává z nich pouze námět.

Tímto způsobem se dle Macurové vytváří jakýsi model čtenáře, který již nepochopí zastaralé či zastarávající výrazy, nepochopí výrazy knižní a nářeční, složité větné struktury by pro něho byly příliš obtížné. Takovýto čtenář není schopen vnímat složitější obraznost, ta se proto zjednodušuje nebo dokonce vypouští.²¹

Neustálým zjednodušováním a nadměrným a zbytečným upravováním textů se také může stát, že člověk, který text upravuje a přepisuje do jednodušší podoby, ho nesprávně pochopí, slovo, jež nezná, například považuje za překlep, a podle svého úsudku jej pak opraví. To můžeme vidět například u *Starých pověstí českých*, jež převyprávěla Ivana Peroutková. Zde se podle Komárka setkáme s jasnými doklady, že některým slovům či

¹⁸ MACUROVÁ, A.: Čteme ještě Němcovou? Proměny textu se čtenářem a v čase. In: *Božena Němcová – život, dílo, doba*. Česká Skalice 2006, s. 140.

¹⁹ Tamtéž, s. 141.

²⁰ Tamtéž, s. 142.

²¹ Tamtéž.

úsekům Peroutková neporozuměla a pozměnila tak významy některých syntaktických spojení apod.²²

Je tedy důležité čtenáři text přiblížit do pro něj srozumitelné podoby, avšak neméně důležité je i nalezení správné míry úpravy textu, aby nedošlo ke smazání autorova jazyka a stylu, jímž psal. Protože jediné tak nám (a dětem obzvláště) mohou texty 19. století posloužit i jako nástroj, díky němuž poznáme slova, jež bychom jinak neznali. Díky kontextu můžeme pochopit významy slov, se kterými v běžném životě již nepřicházíme do styku, čímž můžeme rozvíjet naši, alespoň pasivní, slovní zásobu, a to právě již v dětství.

Ve 40.–60. letech 19. století obrátili národní buditelé svůj zájem právě k pohádce, neboť ji vnímali jako zdroj venkovského jazyka, kterým by mohli obohatit uměleckou literaturu. Tyto pohádky však nebyly určeny pouze dětem, ale i jejich rodičům a dospělým vůbec, a měly tedy funkci obohacení jazyka nejen pro děti, ale pro nejširší vrstvy. Havlová ve své studii píše: „*Obrozenští sběratelé pohádek, především Erben a Němcová, přistupovali k pohádkám jako umělci slova, viděli v nich nový zdroj, jímž je možno obohatit literaturu uměleckou; proto zacházeli s pohádkovými motivy volně a snažili se je vyprávět jazykem celonárodním.*“²³ Z tohoto důvodu se nářeční prvky objevují v pohádkách tohoto období pouze zřídka. Pokud se zde objevují, může to být z několika důvodů. Buď proto, že ve spisovném jazyce nebyl pro dané slovo spisovný ekvivalent, nebo se tímto autor snažil poukázat na rozmanitost jazyka (to můžeme spatřit např. u K. J. Erbena, který mimo osmi pohádek napsaných spisovnou češtinou napsal dvě také v nářečí, jednu v nářečí hanáckém a druhou v chodském. A to právě proto, alespoň dle slov Formánkové a Syrovátkové, aby seznámil mládež s příslušnými nářečími).²⁴

S vydáváním českých pohádek, které jsou napsané nějakým nářečím, vyvstává také nejeden problém. Ačkoli česká nářečí nejsou zcela nesrozumitelná ani pro obyvatele mimo oblast svého působení, zcela jim porozumějí pouze jeho aktivní uživatelé. Avšak i pro ně je zapsání jejich nářečí nezvyklé, neboť se s ním obvykle setkávají v podobě mluvené, nikoli písemné. Dalším problémem pak je to, že pro příslušníka jednoho nářečí je velmi složité přečíst takto napsaný text správně a bez chyby. Z výše uvedených důvodů se zdá být

²² KOMÁREK, K.: Čeština klasiků – jazyk cizí? Problém jazykové srozumitelnosti české literatury 19. století, o. c., s. 216.

²³ HAVLOVÁ, Fr.: O jazykové úpravě pohádek. In *Naše řeč*, ročník 44, 1961, č. 7–8 [online]. [cit. 20. 5. 2014]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4849>.

²⁴ FORMÁNKOVÁ, V., SYROVÁTKOVÁ, J.: Upravovat či neupravovat, o. c., s. 63.

vhodnějším, aby byly pohádky určené dětem psány především v jazyce celonárodním, tedy v našem případě ve spisovné češtině.²⁵

S dalším důvodem psaní pohádek v dialektu pak přišli pozitivisté. „*Tehdejší badatelé hodnotili pohádku jako útvar lidové slovesnosti, přistupovali k ní z hlediska národopisného. Pohádka je pro ně materiálem, dokladem způsobu lidového života a umělecké lidové tvořivosti, proto ji zapisují co nejpřesněji tak, jak ji slyšeli mezi lidem vyprávět – se všem osobitostmi a někdy i nedokonalostmi, které vyplývají z mluvené formy jazyka a z individuální vlastnosti vypravěče.*“²⁶

Díky těmto dvěma přístupům se nám zachovaly pohádky ve dvojí podobě – v podobě upravené, které jsou určené především dětem a které se nacházejí buď psané spisovnou češtinou, nebo velmi stylizovaným nářečím pro snadnější pochopení textu, a záznamové, jež zachycují mnohem výrazněji mluvenou podobu jazyka a styl vypravěče a které nebyly nikdy určené dětem, neboť se jednalo o studijní a dokladový materiál.²⁷

1.1.1 Ediční úpravy textů pro dětského čtenáře

Komárek rozlišuje dva základní typy odchylek od současné normy.

- 1) Prvním typem jsou odchylky, které by při jejich neodstranění upevňovaly v žákovi nesprávné užívání jazyka, tj. v rozporu s aktuálními Pravidly. Sem můžeme zařadit např. kvantitu samohlásek. Tyto odchylky opravujeme vždy.
- 2) Druhým typem jsou pak odchylky, které neohrožují osvojování si současného jazyka, neboť se jedná o jevy, se kterými se žák v běžném životě nesetká. Sem patří např. nářeční slova a fráze či slova zastaralá. Takovéto jevy opravujeme pouze v případě, že by jejich ponechání vedlo k nepochopení nebo mylnému pochopení textu.²⁸

Dále Komárek, stejně tak jako Formánková a Syrovátková, uvádí jednotlivé podtypy změn, které je třeba při vydávání pohádek upravovat. Tito autoři dělí změny podobným způsobem, v následujícím uspořádání se tedy vychází z obou studií, jak z Komárka²⁹, tak i z Formánkové a Syrovátkové³⁰. Pro potřeby této bakalářské práce jsou změny rozděleny do čtyř oblastí, některé z nich jsou pak ještě dále rozděleny:

²⁵ Tamtéž, s. 67.

²⁶ Tamtéž, s. 65.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ KOMÁREK, M.: K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby, o. c., s. 385–6.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ FORMÁNKOVÁ, V., SYROVÁTKOVÁ, J.: Upravovat či neupravovat?, o. c., s. 63.

1) Pravopisné změny

Jedná se o úpravy, jež se provádějí vždy, neboť Pravidla pravopisu jsou určitou dohodou a nejedná se proto o autorův styl psaní. Do této kategorie patří opravy interpunkce, hranice mezi slovy (např. v *tom* se mění na *vtom* či z *daleka* na *zdaleka*), opravení předložek *s* a *z* dle aktuálních Pravidel apod.

2) Hláskosloví

Jevy, které se měnily v 19. století (např. opravy skladné a analogické) se upravují důsledně dle dnešní podoby. Obdobným způsobem se upravují také délky samohlásek podle současných tendencí (např. *dvěře* opravené na *dveře*, *nápodobuje* se mění na *napodobuje*, dále *oblekl* na *oblékl* apod). Komárek navíc dodává, že se může ponechat odchylná kvantita samohlásek v místech, kde má zvláštní funkci.

Na druhé straně tvary, které bychom po upravení cítili jako knižní, můžeme ponechat, protože takové tvary jsou v lidových projevech stále obvyklé. Formánková a Syrovátková považují za vhodné, pokud si žáci uvědomují odchylku od dnešní normy, a tvrdí, že při dobrém metodickém postupu toto ani nemůže ohrozit cíl vlastní jazykové výchovy.

3) Morfologické změny

- a) **Mluvnické odchylky** – Aby mohl ten, kdo upravuje text, zasahovat hlouběji do jazykové stránky textu, musí dobře znát jazyková pravidla doby, ve které text vznikl. Některé jazykové prostředky, jež byly v 19. století považovány za spisovné, považujeme již v současné době za nespisovné. Z tohoto důvodu nemůžeme takové prostředky ponechat beze změn, neboť bychom rovinu textu posouvali do jiné, než v jaké byla napsána. U tvarů, jež v dnešní době nepocítujeme jako nespisovné či hovorové, ale pouze za „nezvyklé“, volíme variantu, která je obvyklejší, abychom zbytečně do dětského podvědomí nevnášeli prvky, které se neužívají často.
- b) **Přechodníky** – Formánková a Syrovátková tvrdí, že tyto tvary můžeme upravovat do podoby dnes spisovné v případě, kdy daný tvar působí příliš knižně. V takových případech je možné ho nahradit vedlejší větou (např. změna *ale vidouce* na *ale když viděli*). Macurová považuje tuto změnu za zcela zbytečnou.
- c) **Tvary podstatných jmen a zájmen** – dalším, co upravujeme dle norem současného spisovného jazyka, jsou tvary substantiv a zájmen, jež jsou v současné době považovány za výrazně archaické či nespisovné (*jablkami*).
- d) **Slovesa** – Formánková a Syrovátková se nevyjadřují ke slovesům zakončeným v infinitivu na *-ti*, např. *dělati*, zda se mají upravovat na koncovku *-t*, nebo

ponechat. Macurová tuto změnu považuje za zbytečnou, neboť se jedná o tvar, kterému děti porozumí i bez případné změny.

4) Lexikální změny

- a) **Změna významu** – jak již bylo řečeno výše, některá slova za dobu svého působení pozměnila význam, a proto by mohlo dojít k jeho záměně, případně nesprávným asociacím. Z těchto důvodů se tedy upravují slova, jež by při ponechání svého tvaru mohla změnit význam slova (např. slovo *průvodčí* značící *průvodce*).
- b) **Dnes již neužívaná slova** – výrazné archaismy Formánková a Syrovátková jednoznačně nahrazují. Sem můžeme zařadit například spojku *an*. Význam některých neužívaných slov je však často zřejmý ze širšího kontextu, proto není nutné v některých případech tato slova nahrazovat, ale stačí jejich význam vysvětlit do poznámky pod čarou nebo na konci knížky.³¹

Slova nespádající ani do jedné z těchto kategorií by se měnit neměla.

5) Slovosled

Komárek píše, že při úpravách slovosledu musejí být editoři velmi opatrní a že za vhodné považuje měnit pouze postavení stálých příklonek, pokud se nacházejí na místě, na němž by byly z dnešního hlediska rušivé (jako příklad zde uvádí *ale zdá mi se, jako by měla liščí oči*). Formánková a Syrovátková se slovosledem nezabývají.

Formánková a Syrovátková dodávají, že: „[...] *zásady pro vydávání pohádek je možno stanovit pro každý jejich typ pouze rámcově; při práci s konkrétními texty je ovšem vždy třeba přihlížet také k dobově podmíněnému individuálnímu charakteru jazyka jednotlivých autorů.*“³²

Komárek připomíná, že rozsah změn se liší také podle toho, o jaký typ textu se jedná. Zda se upravuje próza, nebo poezie. U veršovaných textů je míra úprav menší než u prózy. U poezie se upravují pouze nezbytně nutné jevy, především pravopisné. U hlubších zásahů do textu by totiž hrozilo, že by se porušila rytmická, rýmová a eufonická struktura textu. Naproti tomu u prózy je rozsah změn širší. Neupravují se jevy záměrné a takové, jež plní v textu zvláštní funkci. Je ovšem nezbytné, aby byl ponechán styl literárního díla i po upravení textu. Před úpravou musí být text podroben pečlivé analýze díla. To je důležité, a mnohdy obtížné, především u autorů starších, kteří psali v době, kdy byl jazyk ještě značně rozkolísaný. Důležitý je tedy pečlivý jazykový rozbor, díky němuž editoři zjistí, které jevy jsou výsledkem

³¹ FORMÁNKOVÁ, V., SYROVÁTKOVÁ, J.: Upravovat či neupravovat, o. c., s. 72–75.

³² Tamtéž, s. 75.

dobové neustálenosti a které plní v textu zvláštní funkci, např. charakterizují prostředí a postavy. Jevy druhého typu je nutné ponechat, jevy typu prvního můžeme opravit. Avšak je nezbytné opravit je rovnoměrně v celém díle.³³ V neposlední řadě také závisí na věku dítěte, pro které je text určen. Texty, které jsou určené dětem do 15 let, mohou být opravovány ve větší míře, a to především po stránce jazykové (z didaktických důvodů). Dále však mohou být upravovány také po stránce výběru, např. krácení textu, kdy jsou řízeny účelem vydání nebo pedagogickými zřeteli.³⁴

1.1.2 Poznámkový aparát

Komárek dále vysvětluje vhodnost poznámkového aparátu v knížkách pro děti. Vysvětlivky můžeme rozdělit na dva typy; na vysvětlivky věcné a jazykové. Vysvětlivky věcné pomohou dětem vysvětlit cizí pojem, blíže určit historickou postavu apod. Jazykové vysvětlivky se zabývají např. cizími slovy a jejich výslovností, slovy pro děti méně známými, můžeme sem zařadit také slovní obraty či rčení s vysvětlením pro děti. Komárek vysvětlivky považuje za velmi vhodné, ne-li přímo nezbytné. „*Může se vyskytnout námitka, zda vysvětlivek je vůbec třeba, když jde o školní četbu, přiměřenou věku čtenářů. Zdá se, že z tohoto nesprávného stanoviska vycházejí některé knižnice, které vysvětlivky zanedbávají.*“³⁵ Pro mládež jsou vysvětlivky ještě důležitější než pro dospělé, zvláště jde-li o dílo starší a pro děti náročné. V takovém případě je zapotřebí mít u textu přiměřené množství vysvětlivek, protože i příliš velké množství by bylo na obtíž³⁶, dětem by se v něm obtížně orientovalo a možná by je ani nechtěly číst.

Pro děti v 1.–8. ročníku není ediční poznámka nezbytná, zde postačí stručný údaj v úvodní poznámce o tom, ze kterého vydání se vychází apod., pro děti ve vyšších ročnících je zapotřebí ediční poznámku uvádět. V neposlední řadě Komárek připomíná, že ediční poznámka může být oživena fotografiemi, ilustracemi, případně mapkami a dalším vhodným materiálem.³⁷

³³ KOMÁREK, M.: K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby, o. c., s. 385.

³⁴ HAVEL, R., (ed.) a kol.: *Editor a text: úvod do praktické textologie*, o. c., s. 18.

³⁵ KOMÁREK, M.: K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby, o. c., s. 388–9.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž, str. 389.

PRAKTICKÁ ČÁST

Jak již bylo řečeno výše, praktická část se zabývá edičními zásahy ve třech pohádkách Elišky Krásnohorské. Tyto pohádky byly vždy určeny dětem, žádné z vydání neobsahuje ediční poznámku a ve většině případů zde nebývá ani uvedeno, z jakého vydání se vychází. Pouze u některých vydání je zde zmíněn údaj o tom, o kolikáté vydání se jedná. Naproti tomu u 13. vydání je poznámka, že „Text je převzatý z vydání roku 1929“. Avšak podíváme-li se níže na výpis dochovaných vydání, takové vydání mezi nimi není.

Rozdíly mezi jednotlivými vydáními jsou uvedeny v tabulkách. V prvním sloupci jsou zmíněna vydání, v nichž se konkrétní změna udála. Písmeno V značí slovo *vydání*, číslo u písmene V (V1–V17) značí čísla vydání, která jsou uvedena v tabulkách zobrazujících změny v jednotlivých vydáních. V pravém sloupci je pak uveden jev s okolním kontextem, konkrétní jev je zvýrazněn tučně, v případě interpunkce bývá také podtržen pro lepší přehlednost. U delších souvětí (pokud není nezbytné z nějakého důvodu zmínit větu celou) je uvedena pouze podstatná část věty pro okomentování daného jevu. V takovém případě je nedokončená část věty naznačena pomocí závorek, jež ohraničují tři tečky (...). Komentujeme-li nějaký jev, který je ohraničen nejednotným kontextem (který je nutno taktéž zmínit), tj. např. ve starších vydáních je infinitiv slovesa zakončen na *–ti*, v novějších na *–t*, je část, která bývá pouze u některých vydání, v závorkách, např. *vidět(i)*. Pokud je v pohádce jev (např. čárka ve větě) v některých vydáních odstraněn, je naznačen pomocí dlouhého podtržení (myšleno tento znak _).

S ohledem k tomu, že nemáme nikde dochované, na kterých vydáních se Krásnohorská aktivně podílela, nemůžeme s jistotou říci, které změny proběhnuvší za jejího života byly autorské a které nikoli. Z tohoto důvodu se srovnávají jednotlivá vydání bez ohledu, o jaké změny se jednalo/mohlo jednat.

2 O ČERVENÉ KARKULCE

Červená karkulka byla vydána celkem 17krát, z toho se až dodnes zachovalo 13 vydání, 4 vydání se dle katalogu Národní knihovny ztratila.

První vydání Červené karkulky vyšlo roku 1892, tedy v době, kdy byl dříve rozkolísaný pravopis 19. století již ustálený a kdy proběhly také veškeré hláskové změny a podobně.

Níže je uveden seznam všech vydání pohádky O Červené karkulce, s nimiž budeme pracovat. Jednotlivá vydání jsou seřazena dle roku, kdy vyšla (v případě totožného roku vydání jsou řazena dle abecedy, jako v případě V7 a V8).

O Červené karkulce – vydání:

- V1 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1892), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V2 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1902), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.
- V3 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V4 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1922), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V5 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1934), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V6 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V7 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V8 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V9 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1991), *Pohádky naší babičky*. Vimperk, Papyrus.
- V10 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2000), *Kocour v botách a jiné pohádky*. Praha: Vyšehrad.
- V11 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2001), *Pohádky naší babičky*. Praha: Levné knihy KMa.
- V12 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2005), *Z pohádky do pohádky*. Praha: XYZ.
- V13 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2009), *Z pohádky do pohádky*. Brno: Tribun EU.

Ztracená vydání (informace z Katalogu Národní knihovny):

- KRÁSNOHORSKÁ, E. (19??), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1901), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.

2.1 Pravopisné změny

Každé vydání by mělo být upravováno podle tehdejších aktuálních Pravidel českého pravopisu (vydáváných tehdy pod různými názvy). Pravopisné změny by pro tuto práci nebyly příliš zajímavé, ale u úprav tohoto typu si můžeme všimnout určitých tendencí, které pak v některých případech vedly k chybným opravám, tj. ze správného tvaru slova na tvar nesprávný. Nejprve se zaměříme na opravy „správné“ (tedy takové, které se řídí aktuálními Pravidly), pak se podíváme na proběhnuvší změny, které byly naopak v rozporu s aktuálními Pravidly českého pravopisu.

2.1.1 Opravy dle Pravidel českého pravopisu

Ve V1 nacházíme hned v prvním odstavci větu:

VI	„Vyříd' jí ode mne pozdravení a že jí posýlám trochu koláčů a lahev vína.“
----	---

V dalších vydáních je slovo *posýlám* již opraveno na *posílám*.

Od V9 se mění vazba *s cesty* na *z cesty*, stejně tak vazba *se stromu*, *s pěšiny*, *s pravé cesty* a *(stáhl) se strašného vlka (kůži)*. Pro příklad ukážeme větu s první a druhou výše uvedenou změnou.

VI–V8	„Jdi pomalu, ať nepadneš, a s cesty do lesa nezabíhej, abys nezabloudila, mohlo by se ti snadno přihoditi neštěstí.“
-------	---

Hranice slov

Dále se upravují hranice slov. Od V5 (rok 1934) se upravuje *kam pak* na *kampak* či *kde pak* na *kdepak*, *na to* na *nato*.

VI–V4	„Dobré jitro, milá Karkulko, kam pak tak časně pospícháš?“
-------	---

Ve slovním spojení *se strašného vlka* je *se* nahrazeno předložkou *ze* pouze ve V10, v následujících vydáních se užívá opět předložka *se*, která může být v genitivu užita, chceme-li zdůraznit, že se jedná o pohyb z povrchu pryč, případně po povrchu dolů. S ohledem na dnes již běžnější užívání předložky v instrumentálu a také na to, že se jedná o text pro děti, by možná bylo vhodné tuto předložku změnit i v dalších novějších vydáních.

V10	<i>Myslivec stáhl ze strašného vlka kůži (...)</i>
VI–V9, VII–V13	<i>Myslivec stáhl se strašného vlka kůži (...)</i>

Interpunkce

Dalším měnícím se jevem byla interpunkce. V první řadě byla doplněna tam, kde chyběla. Ve V1 chyběl v jedné Karkulčině promluvě začátek uvozovek. To je tedy od V2 napraveno.

V1	<i>Zaklepala na ně: buch, buch, buch!_ Otevřte, babičko, Červené Karkulce!“</i>
----	---

Od V2 je také doplněna čárka před *a* v následující větě:

V1	<i>Sotva dořekl poslední slovo, otevřel vlk svou ohromnou tlamu_ a než se Karkulka nadála, pohltil ji jako prve babičku.</i>
V2–V13	<i>Sotva dořekl poslední slovo, otevřel vlk svou ohromnou tlamu_ a než se Karkulka nadála, pohltil ji jako prve babičku.</i>

Ve V12 a V13 byla navíc doplněna čárka před *a že*.

V12–V13	<i>„Vyříd’ jí ode mne pozdravení_ a že jí posílám trochu koláčů a láhev vína.“</i>
---------	--

Ve V1 v dialogu, kdy se Karkulka v chaloupce setkává s vlkem vydávajícím se za babičku, jsou za Karkulčinými promluvami tečky, které jsou od V2 nahrazeny vykřičníky. Můžeme zde tedy vnímat záměr o silnější důraz na Karkulčino udivení nad tím, jak „babička“ vypadá.

V1	<i>„Ale babičko,“ zvolala, „vy máte hrozná uši.“</i> <i>„To abych lépe slyšela,“ odpověděl vlk.</i> <i>„Ale vy máte veliké oči.“</i> <i>„To abych lépe viděla.“</i> <i>„Ale vy máte veliké ruce.“</i> <i>„Abych tě lépe do náručí vzala.“</i>
V2–V13	<i>„Ale babičko,“ zvolala, „vy máte hrozná uši!“</i> <i>„To abych lépe slyšela,“ odpověděl vlk.</i> <i>„Ale vy máte veliké oči!“</i> <i>„To abych lépe viděla.“</i> <i>„Ale vy máte veliké ruce!“</i> <i>„Abych tě lépe do náručí vzala.“</i>

Další interpunkční změnou, která v Karkulce proběhla již ve V2, byla změna středníku na tečku, tedy rozdělení delšího souvětí na dvě kratší věty. Ve V4 máme navíc první středník nahrazen čárkou, to se však v dalších vydáních již neopakuje.

V1	<i>Pohlédla vzhůru a spatřila na smrku veveřici; ta čiperně skákala se stromu na strom; Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomínajíc na mamínčino napomenutí, až zabloudila s pěšiny do houšti lesní.</i>
V2, V3, V5–V13	<i>Pohlédla vzhůru a spatřila na smrku veveřici; ta čiperně skákala se stromu na strom; Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomínajíc na mamínčino napomenutí, až zabloudila s pěšiny do houšti lesní.</i>
V4	<i>Pohlédla vzhůru a spatřila na smrku veveřici; ta čiperně skákala se stromu na strom; Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomínajíc na mamínčino napomenutí, až zabloudila s pěšiny do houšti lesní.</i>

Od V2 byla naopak odstraněna čárka v následující větě, která v tomto případě není nezbytně nutná, pouze parceluje danou výpověď. Proto není nutné ji odstraňovat, i když ani to není chybou.

V1	<i>Tam za lesem; v tom prvním stavení.</i>
V2–V13	<i>Tam za lesem_v tom prvním stavení.</i>

Od druhého vydání jsou také doplněny čárky do věty následující (vyjma V10, v němž je tato věta stylisticky odlišná).

V2–V9, V11–V13	<i>Vlk; napodobuje Karkulku; odpověděl slabým hláskem:</i>
----------------	--

Ve V13, jakožto jediném, chybí také čárka v následující větě.

V13	<i>Tu se vykutálela nejdříve červená čepička, za ní hbitě vyskočila živá červená Karkulka, naposledy namáhavě se vyškrábala stará babička; a obě děkovaly a blahořečily dobrému myslivci, že jim svým příchodem zachoval život.</i>
-----	---

2.1.2 Opravy v rozporu s Pravidly českého pravopisu

Dalšími pravopisnými změnami byly změny ze správného užití daného slova na tvar chybný, tedy v rozporu s aktuálními Pravidly. Můžeme zde sledovat dvě tendence. V první řadě je to tendence zasahovat do textu co nejméně. Tak se tedy můžeme setkat hned v nadpisu u V10 a V12, tedy z let 2000 a 2005, s názvem pohádky *O Červené Karkulce*, nikoli *O Červené karkulce*, neboť tento název je psán ve starších vydáních také s oběma písmeny velkými a V10 a V12 pravděpodobně vycházela z některého z vydání starších.

Samotné první vydání má v nadpisu také malé *k*, avšak po celý text pohádky je už velké, a to ať už ve spojení se slovem *Červená*, nebo bez něj. Ve V12 a V13 se dokonce na několika místech vyskytuje chybně napsané *červená Karkulka*, v ostatních případech u V12

jsou pak obě písmena velká, stejně jako je tomu ve vydáních starších. V13 má v tomto slovním spojení vždy jedno písmeno velké, druhé malé (*Červená karkulka* x *červená Karkulka*), nikdy obě velká (*Červená Karkulka*). V10 a V11 píší v průběhu celé pohádky obě velká (tedy *Červená Karkulka*).

V13	<i>Tu se vykutálela nejdříve červená čepička, za ní hbitě vyskočila živá červená Karkulka (...)</i>
-----	--

Ve V10 (rok 2000, tedy dle nových Pravidel českého pravopisu) je v *tom* napsáno dohromady, tj. *vtom*. V následujících třech vydáních je však opět použito psaní rozdělené, ačkoli dle aktuálních Pravidel by mělo být psáno *vtom* pouze dohromady.

V10	<i>Vtom šel kolem chaloupky myslivec.</i>
V11–V13	<i>V tom šel kolem chaloupky myslivec.</i>

V druhé řadě by mohlo jít o tendenci text více přiblížit současným dětem. To však v těchto případech bylo na škodu, neboť ve vydání V13 je upraveno zájmeno původně ve tvaru *mne* v genitivu na tvar *mně*. Tak se v tomto vydání hned v prvním odstavci setkáváme s větou:

V13	<i>„Pojď sem, děvenko, půjdeš k babičce. Vyříd' jí ode mně pozdravení, a že jí posílám trochu koláčů a lahev vína.“</i>
-----	--

Dalším problematickým prvkem je v některých novějších vydáních zájmeno *ji*, případně *ni* v akuzativu. Tak se ve V9, V11 či V13 setkáme s:

V13	<i>(...) protože jí jednou babička darovala červenou karkulku a ta jí tak pěkně slušela, že jí od té doby nikdo jinak nenazval. Karkulka se nejdříve na ní jen dívala (...)</i>
V9, V11	<i>Myslivec stáhl se strašného vlka kůži, pověsil si ji na stěnu své ložnice mezi dvoje jelení parohy a každému, kdo k němu zavítal, jí ukazoval vypravuje při tom podivuhodnou historii o vlku a o Karkulce.</i>

Asi nejvýraznější změnou v *Červené karkulce* je změna následující. Zde byla původní věta zachována do V4, ve V12 a V13 byla věta celá přeformulována. Co je však ještě výraznější, je fakt, že ve V5 byl nějakým nedopatřením vynechán (pravděpodobně při přepisu) celý řádek právě s touto větou. Jelikož až do V8 vydával Karkulku Jos. Vilímek, mohlo se stát, že při vydávání nového vydání pak používal vždy vydání poslední, případně V5 (jakožto prvního vydání, kde tento řádek chybí). Tak se stalo, že tento řádek chybí ve všech

jeho pozdějších vydáních. Další nakladatelství však sáhla zřejmě také po některém z Vilímkových novějších vydání, neboť řádek chybí i v následujících třech vydáních.

V1–V4	„ Kdo to je? “ ozvala se babička.
V5–V11	X
V12, V13	„ Kdo to? “ ozvalo se z chaloupky.

Zarážející je fakt, že podíváme-li se na tento řádek v kontextu pohádky, úsek tam viditelně chybí, neboť v tomto případě vlk „odpovídá“, aniž by se ho někdo ptal. Tohoto jevu si všimlo pouze V10 (2000), které sice také neobsahuje již zmíněný chybějící řádek, ale větu přeformulovalo tak, aby vlk „neodpovídal“, ale jen „řekl“ danou informaci. Pro představu uvedeme některá vydání, aby byly výše zmíněné změny zřetelnější.

V2–V4	Vyznal se v lese lépe než Karkulka a pospíchal dlouhými skoky k babiččině chaloupce. Zaklepal na dveře: buch, buch, buch! „ Kdo to je? “ ozvala se babička. Vlk, napodobuje Karkulku, odpověděl slabým hláskem: „Já jsem to, babičko, Červená Karkulka, nesu vám koláče a lahev vína.“
V5	Vyznal se v lese lépe než Karkulka a pospíchal dlouhými skoky k babiččině chaloupce. Zaklepal na dveře: buch, buch, buch! Vlk, napodobuje Karkulku, odpověděl slabým hláskem: „Já jsem to, babičko, Červená Karkulka, nesu vám koláče a lahev vína.“
V10	Vyznal se v lese lépe než Karkulka a pospíchal dlouhými skoky k babiččině chaloupce. Zaklepal na dveře: buch, buch, buch! Vlk napodobil Karkulku a řekl slabým hláskem: „To jsem já, babičko, Červená Karkulka, nesu vám koláče a lahev vína.“

2.2 Hláskosloví

Dále jsou opravovány např. délky v některých slovech. Od V2 je tak slovo *lahev* měněno na *láhev* (slovo *lahev* se objevuje pouze ve V13, a to navíc pouze u této věty, ve druhém případě užití tohoto slova je již použit tvar *láhev*). Od V2 se slovo *napodobuje* opravuje na *napodobuje*, od V5 pak také *dveře* na *dveře*.

V1	„Vyříd' jí ode mne pozdravení a že jí posílám trochu koláčů a lahev vína.“
----	---

VI	Vlk nápodobuje Karkulku odpověděl slabým hláskem:
VI–V4	„Zatáhni jen za provázek a dvěře se ti otevrou.“

Ve V13 pak nalezneme ještě jednu hláskoslovou změnu. Je jí ztráta kvantity vokálu *o*. Jelikož však tento vokál vyslovujeme přirozeně dlouze, bylo by vhodnější ponechat tvar původní.

VI–V12	Ale, ó hrůza!
V13	Ale, <i>o</i> hrůza!

2.3 Morfologické změny

Morfologické změny nebyly příliš časté, avšak i přesto mohly všechny provedené změny zůstat ve tvarech původních neboť by bylo vhodné dle Formánkové a Syrovátkové upravovat pouze např. přechodníky, které by bez úpravy byly pro děti nepochopitelné, dále pak tvary substantiv a zájmen, jež jsou dnes již považovány za velmi archaické či nespisovné. Dle Macurové by se měly přechodníky ponechat.

V Červené karkulce se však mění například tvary sloves. Od V9 (rok 1991) se koncovky infinitivu zakončené na *–ti* upravují na koncovku *–t*. Tak se změní např. *přihoditi* na *přihodit*, *svěsti* na *svést*, *vstáti* na *vstát*. Macurová tento typ změny považuje za zbytečný, neboť nikterak nenarušuje porozumění textu ani jazykovědnou funkci textu. Dále se ruší jmenné tvary adjektiv. Tak se opravuje *nemocna* na *nemocná*. Také tento typ by mohl být zachován. V neposlední řadě se odstraňují, dle Macurové také zcela zbytečně, přechodníky.

VI–V8	(...) mohlo by se ti snadno přihoditi neštěstí.
V9–13	(...) mohlo by se ti snadno přihodit neštěstí.

VI–V8	(...) a nikdy již se nedala veverkou ani čímkoli jiným svěsti s pravé cesty (...)
V9–13	(...) a nikdy již se nedala veverkou ani čímkoli jiným svést z pravé cesty (...)

Následující věta je v pohádce zmíněna celkem dvakrát; jednou ji pronáší babička k vlkovi, podruhé pak vlk ke Karkulce ve chvíli, kdy se vydává za babičku. Při upravování adjektiva *nemocný* se však mění krátký tvar na dlouhý (tedy *nemocna* na *nemocná*) v obou větách pouze u dvou vydání, u V10 a V13. U V9, V11 a V12 dochází ke změně délky pouze

ve druhém případě, tedy když vlk mluví s Karkulkou, avšak když babička mluví s vlkem, používá tvar krátký, *nemocna* (což může budít dojem, že babička mluví archaičtěji než vlk).

VI–V8	„Já jsem nemocna a nemohu vstáti ,“ pravila babička. Já jsem nemocna a nemohu vstáti ,“ zahučel na posteli vlk.
V9, V11, V12	„Já jsem nemocna a nemohu vstát ,“ pravila babička. Já jsem nemocná a nemohu vstát ,“ zahučel na posteli vlk.
V10, V13	„Já jsem nemocná a nemohu vstát ,“ pravila babička. Já jsem nemocná a nemohu vstát ,“ zahučel na posteli vlk.

Další provedenou změnou je slovo *kytice*, jehož tvar je již od druhého vydání změněn z akuzativu na instrumentál, čímž je celkově změněn význam dané věty; nyní nenese Karkulka babičce košík s dárky a (možná ve druhé ruce) kytici, nýbrž v košíku spolu s koláči, vínem a pravděpodobně houbami (které sbírala spolu s kytíčkami v lese) také kytici. Původní znění je zachováno pouze ve V11 a V13.

VI, V11, V13	Postavila košík s přinesenými dárky i kytici u postele (...).
V2–V10, V12	Postavila košík s přinesenými dárky i kyticí u postele (...).

Od V9 (1991) mizí z pohádky přechodníky. Ty bývají v Červené karkulce nahrazovány nejčastěji větou hlavní připojenou pomocí spojky *a*. Prvním příkladem je slovo *volajíc*.

VI–V8	Maminka časně ráno napekla koláčů, a když první z pece vyndala, složila je do košíku volajíc na Karkulku:
V9–V13	Maminka časně ráno napekla koláčů, a když první z pece vyndala, složila je do košíku a volala na Karkulku:

Dalším odstraňovaným přechodníkem je slovo *zapomínajíc*, které se v pohádce objevuje naposledy také ve V8 (1941). Podíváme-li se na tuto větu ve V9–V13 (vydání z let 1991–2009), vyskytují se v ní po odstranění přechodníku dvě spojky *ale* za sebou, což zbytečně narušuje kontinuitu textu, bylo by tedy možná lepší celou větu přeformulovat, pokud se editoři snažili vyhnout užití přechodníků. Ovšem vhodnější variantou by bylo ponechání přechodníků ve všech vydáních.

V1	<i>Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomínajíc na maminčino napomenutí, až zabloudila s pěšiny do houští lesní.</i>
V9–V13	<i>Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomněla ale na maminčino napomenutí, až zabloudila z pěšiny do lesní houští.</i>

Oproti předchozím přechodníkům je přechodník *napodobuje* (v prvním vydání psaném s dlouhým á, tedy *nápodobuje*) odstraněn pouze v jednom případě, ve V10 (2000), jinak zůstává nezměněn od V2. V10 navíc pozměnilo celou tuto větu. Příčinou je pravděpodobně to, že si editoři v této větě nevšimli, že se jedná o přechodník, a považovali sloveso za běžný tvar v přítomném čase. Napovídající by přitom mohl být alespoň fakt, že v první části věty je sloveso v přítomném čase (pomineme-li, že se jedná ve skutečnosti o přechodník), kdežto ve druhé části věty se sloveso nachází v čase minulém.

V1	<i>Vlk nápodobuje Karkulku odpověděl slabým hláskem:</i>
V2–V9, V11–V13	<i>Vlk, napodobuje Karkulku, odpověděl slabým hláskem:</i>
V10	<i>Vlk napodobil Karkulku a řekl slabým hláskem:</i>

V jednom případě se v Červené karkulce setkáváme také s plusquamperfektem. Avšak ačkoli se jedná o dnes už zastaralý prvek, byl tento tvar změněn pouze v jednom vydání, ve V10 (2000), v ostatních zůstává beze změny, neboť není nutné tvar pozměnit do nové podoby, děti jistě porozumí i původnímu tvaru. S ponecháním plusquamperfekta souhlasí také Macurová.

V1–V9, V11–V13	<i>„Aha, už vím, kde to je,“ řekl vlk a zrovna tak náhle, jak se byl objevil, zase zmizel.</i>
V10	<i>„Aha, už vím, kde to je,“ řekl vlk a zrovna tak náhle, jak se objevil, zase zmizel.</i>

V posledním vydání (2009) je upraven tvar *otevřte* na tvar *otevřete*. Původní tvar sice není dle aktuálních Pravidel spisovný, avšak nebylo zapotřebí jej měnit, neboť děti porozumí i původnímu tvaru.

V1–V12	<i>Otevřte, babičko, Červené Karkulce!</i>
V13	<i>Otevřete, babičko, Červené karkulce!</i>

Další změnou, která proběhla v novějších vydáních, konkrétně pak od V9 (1991), byla změna tvaru slovesa *pomyslil* na *pomyslel*. Ani tvar *pomyslil* by však dětem neměl činit takové obtíže, aby jej nepochopily, mohl by tedy zůstat beze změny.

VI–V8	„Půjdu se přece zas jednou podívat, jak se vede babičce,“ pomyslí si a vešel do světničky.
V9–V13	„Půjdu se přece zas jednou podívat, jak se vede babičce,“ pomyslel si a vešel do světničky.

Od V5 se také používá jiná varianta vokalizace, a to konkrétně u vazby *ku dveřím*, která je změněna na *ke dveřím*.

VI–V4	Ta po dlouhém hledání našla konečně pravou cestu a šťastně pak dostala se ku dveřím chaloupky.
V5–V13	Ta po dlouhém hledání našla konečně pravou cestu a šťastně pak dostala se ke dveřím chaloupky.

Na pomezí morfologických a lexikálních změn pak najdeme v Červené karkulce dvě změny.

Ve V9, V10, V12 a V13 je sloveso *nepadneš* změněno na *neupadneš*. Pouze ve V11 je užito opět slova *nepadneš*. Tato změna nebyla nutná, neboť by děti jistě pochopili význam i v původním znění, avšak můžeme zde sledovat tendenci ke zjednoznačnění významu, protože dnes se sloveso *padnout* používá primárně s předložkou *na* a akuzativem, v dnes již pozmeněném významu, např. ve slovním spojení *padnout na kolena*. Navíc osoba, která takto *padne* (*na kolena*), činí toto většinou z vlastní vůle a za nějakým účelem. Naopak sloveso *upadnout* se používá ve významu, kdy dotyčný člověk např. zakopne a následně upadne.

VI–V8	„Jdi pomalu, ať nepadneš , a s cesty do lesa nezabíhej, abys nezabloudila, mohlo by se ti snadno přihoditi neštěstí.“
V9, V10, V12, V13	„Jdi pomalu, ať neupadneš , a z cesty do lesa nezabíhej, abys nezabloudila, mohlo by se ti snadno přihoditi neštěstí.“
V11	„Jdi pomalu, ať nepadneš , a z cesty do lesa nezabíhej, abys nezabloudila, mohlo by se ti snadno přihoditi neštěstí.“

Druhým případem je pak změna prefixu u slovesa *uleknout*, kdy se *u-* změní na *za-*. Tuto změnu můžeme považovat za zbytečnou, neboť ani původní znění by pro děti nebylo nepochopitelné.

VI–V8	(...) proto se ho pranic neulekla .
V9–V13	(...) proto se ho pranic nezalekla .

2.4 Lexikální změny

Lexikální změny probíhaly především v novějších vydáních, a to hlavně u slov zastaralých či zastarávajících, případně u takových, která se v současné době běžně nepoužívají a pro děti by mohla být taková slova neznámá. Dále se upravovala slova, jejichž význam je dnes již částečně nebo úplně změněný.

V první větě prvního vydání nacházíme zájmeno *co*, které je následně již od V2, vyšlého o deset let později, změněno na příslovce *kdy*. Je zde tedy patrné, že toto slovní spojení je běžnější ve tvaru *kdy žila* již více než sto let.

V1	<i>Je tomu již dávno a dávno, co žila v malé chaloupce rozmilá Andulka (...)</i>
V2–V13	<i>Je tomu již dávno a dávno, kdy žila v malé chaloupce rozmilá Andulka (...)</i>

Posuneme-li se v pohádce dál, nalezneme další lexikální změnu, tentokrát změnu slovesa na sloveso jiné. Tato oprava byla poprvé provedena roku 1991 ve vlkově promluvě. V tomto případě byla změna vhodná, neboť by děti mohly špatně pochopit význam věty, protože v současné češtině má sloveso *zůstávat* jiný význam než sloveso *bydlet*.

V1–V4	<i>„Kde pak zůstává tvá babička?“</i>
V5–V8	<i>„Kdepak zůstává tvá babička?“</i>
V9–V13	<i>„Kdepak bydlí tvá babička?“</i>

Následující změna slovního spojení proběhla od V5, avšak zřejmě by mohla být zachována i její původní verze, neboť význam věty by nebyl nijak porušen. I v současné době je běžné užívání jak předložky *kolem*, tak také předložky *podle*, předložka *kolem* je možná dokonce běžnější.

V1–V4	<i>V tom šel kolem chaloupky myslivec.</i>
V10	<i>Vtom šel podle chaloupky myslivec.</i>
V5–V9, V11–V13	<i>V tom šel podle chaloupky myslivec.</i>

Poslední lexikální změnu nacházíme v předposlední větě, kdy se slovo *žití* změnilo od V9 (1999) na běžnější slovo *život*. Slovo *život* je sice jistě běžnější v dnešní komunikaci, avšak v tomto případě nebylo nezbytné změnu provést, neboť by i malé děti pochopily význam původně užitého slova.

V1–V8	(...) proto nezbloudila více ani v lese ani jinde v žití .
V9–V13	(...) proto nezbloudila více ani v lese ani jinde v životě .

2.5 Změny slovosledu

Změny slovosledu nebyly v Červené karkulce příliš rozsáhlé, ve většině případů se týkaly pouze výměny pozic dvou slov. Tyto změny lze rozdělit na několik typů – jedná se o posunutí příklonky *se/si* do druhé pozice ve větě, dále pak o změnu postavení shodného přívlastku a substantiva, jež rozvíjí, postavení předmětu či příslovečného určení ve větě apod.

V prvním příkladu byla změna provedena od V9 (1991). Jedná se o kladení zvrátného *se* na druhou pozici. (Pro úplnost je zde uveden i rozdíl mezi vydáními V1–V8, avšak změna vokálu u předložky *ku* na předložku *ke* je okomentována výše, konkrétně u Pravopisných změn.)

V1–V4	<i>Ta po dlouhém hledání našla konečně pravou cestu a šťastně pak dostala se ku dveřím chaloupky.</i>
V5–V8	<i>Ta po dlouhém hledání našla konečně pravou cestu a šťastně pak dostala se ke dveřím chaloupky.</i>
V9–V13	<i>Ta po dlouhém hledání našla konečně pravou cestu a šťastně se pak dostala ke dveřím chaloupky.</i>

Také v dalších příkladech je znázorněn posun příklonky do druhé pozice ve větě.

V1–V8	<i>Babička radostí nad tím se uzdravila (...)</i>
V9–V13	<i>Babička se radostí nad tím uzdravila (...)</i>

V1–V8	<i>Karkulka vrátila se šťastně domů k mamince (...)</i>
V9–V12	<i>Karkulka se vrátila šťastně domů k mamince (...)</i>

V1–V8	<i>Tu najednou objevil se před Karkulkou veliký vlk.</i>
V9–V13	<i>Tu se najednou objevil před Karkulkou veliký vlk.</i>

Další změnou byla nová formulace věty, která proběhla po dlouhé odmlce ve vydávání, tj. roku 1991 (V9). Ta proběhla v duchu tendence klást zvrtné zájmeno na druhé místo.

VI–V8	<i>Pak vzal si na sebe babiččin bílý kabátek (...)</i>
V9–V13	<i>Pak si na sebe vzal babiččin bílý kabátek (...)</i>

V následujících příkladech se změnil slovosled podle současné tendence kladení shodného přívlastku před substantivum, na něž se váže.

VI–V8	<i>Vzala košík s koláči a vínem, rozloučila se s maminkou a vesele cupala k lesu, na jehož druhém konci stál domeček babiččin.</i>
V9–V13	<i>Vzala košík s koláči a vínem, rozloučila se s maminkou a vesele cupala k lesu, na jehož druhém konci stál babiččin domeček.</i>
VI–V8	<i>(...) až zabloudila s pěšiny do houští lesní.</i>
V9–V13	<i>(...) až zabloudila z pěšiny do lesní houští.</i>

V další větě byly provedeny, opět od V9, dvě změny. První je opět posunutí zvrtného *se* na druhou pozici, před příslovce *namáhavě*, druhá je pak obrácené pořadí slovesa a substantiva.

VI–V8	<i>(...) naposledy namáhavě se vyškrábala stará babička, a obě děkovaly a blahořečily dobrému myslivci, že jim svým příchodem život zachoval.</i>
V9–V12	<i>(...) naposledy se namáhavě vyškrábala stará babička, a obě děkovaly a blahořečily dobrému myslivci, že jim svým příchodem zachoval život.</i>

V následující větě se setkáme v původním znění se slovesem až na konci věty. Sloveso je od V9 předsunuto dle současné tendence před slovní spojení *do náručí*.

VI–V8	<i>„Abych tě lépe do náručí vzala.“</i>
V9–V13	<i>„Abych tě lépe vzala do náručí.“</i>

Další proběhnuvší změnou je výměna pozice příslovce a spojky. Tato změna proběhla již ve V2 (1902).

VI	<i>Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela (...)</i>
V2–V12	<i>Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, ale pak za ní běžela (...)</i>
V13	<i>Karkulka se nejdříve na ní jen dívala, ale pak za ní běžela (...)</i>

2.6 Vynechaná /přidaná slova

Je pochopitelné, že za dobu téměř sto třiceti let vydávání pohádek se některé věty pozměnily také přidáním či odebráním slova či většího úseku věty. Naštěstí však bylo vynechání či přidání slov spíše ojedinělé.

První ukázka byla zmíněna již v podkapitole 2.1.2 Opravy v rozporu s Pravidly českého pravopisu, kde toto vynechání jednoho řádku způsobilo nenávaznost textu (vlk *odpovídá* babičce, aniž by se ho na něco zeptala) u sedmi vydání. K původnímu znění věty se již žádné z následujících vydání nevrací, avšak V12 a V13 větu s otázkou opět doplňují.

V1–V4	„ Kdo to je? “ ozvala se babička.
V5–V11	X
V12, V13	„ Kdo to? “ ozvalo se z chaloupky.

V následující ukázce proběhlo doplnění pravděpodobně za účelem snazšího porozumění textu, proto bylo od V9 přidáno před slovo *světnička* slovo *babiččina*, ačkoli toto doplnění nebylo jistě nezbytné.

V1–V8	Karkulka zatáhla za provázek a vstoupila do světničky .
V9–V13	Karkulka zatáhla za provázek a vstoupila do babiččiny světničky .

Naopak v další větě je přivlastňovací adjektivum *babiččina* od V9 odstraněno, neboť v této větě nebylo považováno za zcela nezbytné.

V1	Postavila košík s přinesenými dárky i kytici u postele babiččiny na stoličku (...)
V2–V8	Postavila košík s přinesenými dárky i kyticí u postele babiččiny na stoličku (...)
V9, V10, V12	Postavila košík s přinesenými dárky i kyticí u postele na stoličku (...)
V11, V13	Postavila košík s přinesenými dárky i kytici u postele na stoličku (...)

2.7 Neproběhnuvší změny

Jen na okraj také můžeme zmínit změny, u nichž bychom s ohledem ke změnám proběhnuvším mohli předpokládat, že proběhnou taktéž. V případě Červené karkulky bychom za takovou změnu, která neproběhla, mohli považovat slovo *houšť*, neboť se jedná o slovo, které v dnešní době již aktivně neužíváme.

V2, V3, V5–V13	<i>Pohlédla vzhůru a spatřila na smrku vevěřici; ta čiperně skákala se stromu na strom. Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomínajíc na maminčino napomenutí, až zabloudila s pěšiny do houšti lesní.</i>
-------------------	--

3 KOCOUR V BOTÁCH

Ačkoli se nacházel Kocour v botách od Elišky Krásnohorské původně ve stejných knížkách jako Červená karkulka a O perníkové chaloupce, od roku 2009 byl vydáván již bez těchto dvou pohádek. Jedná se o *Zlatou knihu pohádek* a *Zlatou truhlici českých pohádek*. *Zlatá kniha pohádek* byla vydána celkem třikrát, ve třech letech jdoucích po sobě, tj. roku 2009, 2010 a 2011. *Zlatá truhlice českých pohádek* vyšla roku 2013. Obě tyto knihy jsou charakteristické tím, že, na rozdíl od knih ostatních, kde se nacházejí všechny tři pohádky pospolu, se v těchto případech jedná o soubor klasických pohádek nejen od Elišky Krásnohorské, ale také Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena. Z tohoto důvodu se nám dochovalo o čtyři vydání více u Kocoura než u Červené karkulky a Perníkové chaloupky. Jelikož se však u V17 jedná o adaptaci pohádky, budeme nejprve srovnávat prvních šestnáct vydání a následně V16 a V17 dohromady.

Stejně jako v případě Červené karkulky i zde uvádíme již zmíněná ztracená vydání, která se dle katalogu Národní knihovny nedochovala.

Kocour v botách – vydání:

- V1 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1892), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V2 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1902), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.
- V3 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V4 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1922), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V5 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1934), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V6 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V7 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V8 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V9 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1991), *Pohádky naší babičky*. Vimperk, Papyrus.
- V10 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2000), *Kocour v botách a jiné pohádky*. Praha: Vyšehrad.
- V11 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2001), *Pohádky naší babičky*. Praha: Levné knihy KMa.
- V12 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2005), *Z pohádky do pohádky*. Praha: XYZ.
- V13 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2009), *Z pohádky do pohádky*. Brno: Tribun EU.
- V14 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2009), *Zlatá kniha pohádek*. Praha XYZ.

V15 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2010), *Zlatá kniha pohádek*. Praha: XYZ.

V16 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2011), *Zlatá kniha pohádek*. Praha: XYZ.

V17 SEMELKOVÁ, J. (2013), *Zlatá truhlice českých pohádek*. Praha: Egmont.

Ztracená vydání:

KRÁSNOHORSKÁ, E. (19??), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.

KRÁSNOHORSKÁ, E. (1901), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.

KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.

KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.

3.1 Pravopisné změny

Stejně jako u Červené karkulky se i u Kocoura v botách zaměříme nejprve na změny pravopisné. Opět zde byla upravována především interpunkce, dále pak hranice slov a podobně.

3.1.1 Změny dle Pravidel českého pravopisu

Interpunkce

První interpunkční změna proběhla přidáním čárky do souvětí souřadného. Tato změna byla provedena již od V2 a trvala až do V9 (1991), od V10 se psala opět bez čárky.

V1, V10–V16	<i>Jakub poslechl, rozvázal pytel_ a kocour vyskočil.</i>
V2–V9	<i>Jakub poslechl, rozvázal pytel_ a kocour vyskočil.</i>

V následujících příkladech byla čárka naopak odstraněna, neboť zde nebyla zapotřebí.

V1	<i>Byl mnohem větší než doma_ a kráčel vedle Jakuba jako člověk jen po zadních nohách.</i>
V2–V16	<i>Byl mnohem větší než doma_ a kráčel vedle Jakuba jako člověk jen po zadních nohách.</i>

V1	<i>Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu_ a ku podivu pěkně mu to slušelo.</i>
V2–V11	<i>Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu_ a ku podivu pěkně mu to slušelo.</i>

V12–V16	<i>Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu_ a kupodivu pěkně mu to slušelo.</i>
---------	--

V1–V8	<i>Býti velkým pánem, snad dokonce hrabětem, bylo toužebným jeho přáním_ a umínil si, že to tedy s kocourem zkusí a ve všem ho poslechne.</i>
V9–V11, V14–V16	<i>Být velkým pánem, snad dokonce hrabětem, bylo jeho toužebným přáním_ a umínil si, že to tedy s kocourem zkusí a ve všem ho poslechne.</i>
V12, V13	<i>Být velkým pánem, snad dokonce hrabětem, bylo jeho toužebným přáním_ a umínil si, že to tedy s kocourem zkusí a ve všem ho poslechne.</i>

V1	<i>Kocour seskočil s okna_ a pravil:</i>
V2–V8	<i>Kocour seskočil s okna_ a pravil:</i>
V9–V16	<i>Kocour seskočil z okna_ a pravil:</i>

Pouze v následujícím případě byla čárka nejprve odstraněna ve V12 a V13, avšak následně od V14 byla opět přidána.

V1–V11	<i>„Netaž se a poslouchej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení_ a Jakub chtěl nechtě se odstrojit a skočil do rybníka.</i>
V12, V13	<i>„Netaž se a poslouchej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení_ a Jakub chtěl nechtě se odstrojit a skočil do rybníka.</i>
V14–V16	<i>„Neptej se a poslouchej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení_ a Jakub se chtěl nechtě svlékl a skočil do rybníka.</i>

Od V12 byly do následující věty doplněny dvě čárky.

V1–V11	<i>Hluboce se před panovníkem poklonil_ a podáváje mu čtyři králíky_ pravil:</i>
V12–V16	<i>Hluboce se před panovníkem poklonil_ a podáváje mu čtyři králíky_ pravil:</i>

V další větě byla tečka za větou nahrazena vykřičníkem, a to již od druhého vydání. Můžeme zde tedy vnímat snahu o umocnění podivu Jakuba směrem ke kocourovi.

V1	<i>„Ale brachu,“ řekl se smíchem, „co jen myslíš_“</i>
V2–V13	<i>„Ale brachu,“ řekl se smíchem, „co jen myslíš!“</i>
V14–V16	<i>„Ale brachu,“ řekl se smíchem, „jak to myslíš!“</i>

V kocourově přímé řeči se až do V4 setkáváme s malými písmeny po vykřičnících. To je napraveno od V5 a znovu se tato slova s malým písmenem již neobjevují.

V1–V4	<i>Kocour běžel jim vstříc a křičel z plna hrdla: „Pomoc! <u>p</u>omoc! <u>h</u>rabě z Mlejniců se topí.“</i>
V5–V8	<i>Kocour běžel jim vstříc a křičel z plna hrdla: „Pomoc! <u>P</u>omoc! <u>H</u>rabě z Mlejniců se topí.“</i>
V9–V16	<i>Kocour jim běžel vstříc a křičel z plna hrdla: „Pomoc! <u>P</u>omoc! <u>H</u>rabě z Mlejniců se topí.“</i>

V prvním vydání chyběla v následujícím souvětí čárka, ačkoli se jedná o větu vloženou. Tato chyba byla napravena již ve V2 a v žádném pozdějším vydání se už neopakuje.

V1	<i>Ten zatím ubíhal rychle napřed, zastavoval se u všech lidí, kteří na polích vedle cesty pracovali_ a volal na ně:</i>
V2–V16	<i>Ten zatím ubíhal rychle napřed, zastavoval se u všech lidí, kteří na polích vedle cesty pracovali_ a volal na ně:</i>

Stejný případ je také hned v následující větě, který pokračuje za příkladem předchozím. I zde chyběla ve V1 čárka, tentokrát před oslovením. Od V5 je navíc malé z nacházející se za vykřičníkem změněno na Z velké.

V1	<i>„Slyšte_ lidičky! <u>z</u>a chvíli tudy pojede král.“</i>
V2–V4	<i>„Slyšte_ lidičky! <u>z</u>a chvíli tudy pojede král.“</i>
V5–V16	<i>„Slyšte_ lidičky! <u>Z</u>a chvíli tudy pojede král.“</i>

I v následující ukázce se setkáme s doplněním čárky, také již od V2. Avšak zde se u V14, V15 a V16 opět nachází věta bez čárky, ačkoli se jedná o vloženou větu *kudy jeho chytrý komorník utíká* a čárka je zde tedy na místě.

V1	<i>Jakub chvilkami vyhlédal z okna, aby se přesvědčil, kudy jeho chytrý komorník utíká_ a mohl dle toho řídit směr jízdy.</i>
V2–V13	<i>Jakub chvilkami vyhlédal z okna, aby se přesvědčil, kudy jeho chytrý komorník utíká_ a mohl dle toho řídit směr jízdy.</i>
V14–V16	<i>Jakub chvilkami vyhlížel z okna, aby se přesvědčil, kudy jeho chytrý komorník utíká_ a mohl dle toho řídit směr jízdy.</i>

Další interpunkční změnou bylo rozdělení dlouhého souvětí na dvě věty. Tato změna proběhla poprvé ve V9 a pokračovala v následujících čtyřech vydáních, od V14 se však editoři navrátili k původní verzi jednohé dlouhého souvětí.

VI–V8, V14–V16	<i>S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta, ale vidouce(,) že se nehýbe, přestali se báti a pustili se čile do chroupání bylin, které jim výtečně chutnaly, <u>a</u> když snědli (ty) krajní, lezli do pytle pořád dál a dál.</i>
V9–V13	<i>S podivem a nedůvěrou si prohlíželi nejdříve podivného hosta, ale když viděli, že se nehýbe, přestali se báti a pustili se čile do chroupání bylin, které jim výtečně chutnaly. <u>K</u>dyž snědli ty krajní, lezli do pytle pořád dál a dál.</i>

Již od V2 je doplněna také chybějící čárka v následujícím souvětí.

V1	<i>Jakub s radostí svolil, věda, že kocour i tam mu bude prospěšným_ a také se nemýlil.</i>
V2–V8	<i>Jakub s radostí svolil, věda, že kocour i tam mu bude prospěšným, a také se nemýlil.</i>

Ve V12 a V13 je navíc odstraněna čárka v souvětí uvedeném níže. Vzhledem k rozsahu tohoto souvětí zde uvedeme pouze ukázkou dvou vydání, neboť jednotlivá vydání se mezi sebou liší také v jiných jevech.

V10	<i>Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou myšku chytil, a jeho nejmilejší vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.</i>
V12, V13	<i>Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou tu myšku chytil_a jeho nejmilejší vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.</i>

V následujícím příkladu bylo původně souvětí v souřadném poměru rozděleno čárkou, avšak již od V2 je čárka odstraněna. V této větě navíc došlo ještě k jedné pravopisné změně, a to změně předložky *s* na předložku *z*. Tato změna nastala od V9 (1991) a ve všech následujících vydáních je již v tomto slovním spojení *z okna*. Za zmínku jistě stojí, že předložka *s* je změněna na *z* již od V9, ačkoli by se mohlo jednat o stejný případ jako u slovního spojení *s hory*, u kterého ve V9–V13 nacházíme předložku zdůrazující právě směr shora dolů.

V1	<i>Kocour seskočil s okna_ a pravil:</i>
V2–V8	<i>Kocour seskočil s okna_ a pravil:</i>
V9–V16	<i>Kocour seskočil z okna_ a pravil:</i>

Naopak přidána byla čárka ve V11–V13, čímž se z přívlastku těsného stal přívlastek volný, a od V14 pak byla tato věta přeformulována tak, že by zde čárka nebyla přípustná. Ve V10 byla věta přeformulována ještě výrazněji, proto není v následující tabulce uvedena.

V1–V8	<i>Rychle jako blesk vrhl se na myšku_ nic zlého netušící, zaťal do ní ostré svoje drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>
V9	<i>Rychle se jako blesk vrhl na myšku_ nic zlého netušící, zaťal do ní ostré svoje drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>
V11–V13	<i>Rychle se jako blesk vrhl na myšku_ nic zlého netušící, zaťal do ní ostré svoje drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>
V14–V16	<i>Rychle jako blesk se vrhl na nic netušící myšku, zaťal do ní své ostré drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>

Hranice slov

Stejně jako v Červené karkulce se i v Kocourovi v botách mění hranice mezi slovy. Mění se zde *v tom* na *vtom*, dále *jak pak* na *jakpak*, *z daleka* na *zdaleka*, *mezi tím* na *meztím* či *ku podivu* na *kupodivu*.

V tom se striktně změnilo od V5. V žádném z pozdějších vydání se již se spojením *v tom* nesetkáme, stejně tak je tomu v případech *z daleka* a *mezi tím*. Ve všech těchto případech se jedná o spojení předložky se zájmenem či podstatným jménem, které se změní na příslovečnou spřežku.

V1–V4	<i>V tom ohlašoval sluha, že venku čeká komorník hraběte z Mlejniců a rád by jeho veličenstvu cosi odevzдал.</i>
V5–V16	<i>Vtom ohlašoval sluha, že venku čeká komorník hraběte z Mlejniců a rád by Jeho Veličenstvu cosi odevzдал.</i>

V1–V4	<i>(...) chystej se na královskou návštěvu, “ volal na něho již z daleka.</i>
V5–V16	<i>(...) chystej se na královskou návštěvu, “ volal na něho již zdaleka.</i>

V1–V4	<i>Mezi tím</i> vypravoval kocour (...)
V5–V16	<i>Mezitím</i> vypravoval kocour (...)

Podobně jako u předchozích případů je tomu i se spojením *jak pak*. Zde je také odstraňována hranice mezi těmito slovy, avšak na rozdíl od předchozích případů se zde od V9 (1991) do V13 (2009) mění *jakpak* na *jak*.

V1–V4	<i>Jak pak</i> se mám chystati na královskou návštěvu (...)
V5–V8, V14, V16	<i>Jakpak</i> se mám chystat(i) na královskou návštěvu (...)
V9–V13	<i>Jak</i> se mám chystati na královskou návštěvu (...)

Naproti předchozím příkladům se *ku podivu* mění pouze ve V12 a V13, což je pravděpodobně způsobeno tím, že i podle aktuálních Pravidel je možné psát slovo *kupodivu* zvlášť, na rozdíl např. od příslovce *vtom*, které by při psaní zvlášť značilo předložku spolu se zájmenem. Proto by tato možnost nebyla přípustná. Jistě stojí za zmínku, že zůstal zachován slovosled, ačkoli v dnešní době bychom tuto větu formulovali spíše ve tvaru *a kupodivu mu to pěkně slušelo*. To můžeme tedy vnímat jako snahu o ponechání slovosledu, který sice již v dnešní době není běžný, ale nikterak nebrání pochopení sdělení.

V1	Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu_ a <i>ku podivu</i> pěkně mu to slušelo.
V2–V11	Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu_ a <i>ku podivu</i> pěkně mu to slušelo.
V12–V16	Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu_ a <i>kupodivu</i> pěkně mu to slušelo.

Další pravopisné změny

Od V12 se také mění vazba *s hory* na *z hory*. Jak již bylo zmíněno u Červené karkulky, i vazba *s hory* je dle Pravidel českého pravopisu přípustná, pokud chceme zdůraznit pohyb z povrchu pryč, nebo, jako v tomto případě, ze shora dolů.

V1–V11	Najednou vyskočil, králíky ve vaku šikovně zavřel a velikými skoky spěchal pak s <i>hory</i> dolů a přímo na královský hrad.
V12–V16	Najednou vyskočil, králíky ve vaku šikovně zavřel a velikými skoky spěchal pak z <i>hory</i> dolů a přímo na královský hrad.

Ve dvou vydáních proběhla změna předložky ve spojení *při hostině* na spojení *na hostině*. Toto spojení můžeme dnes považovat za častější, avšak navzdory tomu můžeme ponechat i spojení původní, neboť ani malým dětem nebrání v pochopení. Pravděpodobně z tohoto důvodu to bylo opraveno pouze u V14 až V16.

V1–V12, V13	<i>Král seděl právě při hostině, avšak nic mu nechutnalo.</i>
V14–V16	<i>Král seděl právě na hostině, avšak nic mu nechutnalo.</i>

Od V9 (1991) se zkracuje předložka ve na předložku v.

V1–V8	<i>A ve mžiku proměnil se v mohutného lva.</i>
V9–V16	<i>A v mžiku se proměnil v mohutného lva.</i>

3.1.2 Změny v rozporu s Pravidly českého pravopisu

První změna, která byla v rozporu s aktuálními Pravidly českého pravopisu, proběhla ve V9. Zde nebyla při odstraňování přechodníku ve vytvořeném souvětí doplněna čárka, což vedlo k tomu, že se ve V9 a V11 setkáme se dvěma přísudky vedle sebe. V ostatních vydáních, kde proběhla změna přechodníku na větu vedlejší, se však tato chyba nevyskytuje.

V1–V8	<i>Nedávno zemřel mu otec a umíraje odkázal nejstaršímu synu mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka.</i>
V9, V11	<i>Nedávno mu zemřel otec a když umíral odkázal nejstaršímu synu mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka.</i>

S další nesprávnou opravou textu se setkáme v Kocourově promluvě ke svému pánovi. V této větě nalezneme chyby dvojího typu. První chybou je vynechání čárky před oslovením *Jakube*, které se objevuje ve čtyřech vydáních, konkrétně ve V9, V11 a V12. Čtvrtým vydáním je pak V13, které zde kromě vynechané čárky (stejně jako v případě Červené karkulky) změnilo akuzativ *mne* na *mně*, tedy tvar dativu, případně lokálu. U tohoto vydání šlo opět zřejmě o snahu přiblížení, aktualizování, zjednodušení textu pro děti, avšak v tomto případě to bylo na škodu.

V1–V8, V10, V14– V16	<i>Mňau, neprodávej mne _ Jakube, špatně bys učinil.</i>
V9, V11, V12	<i>Mňau, neprodávej mne _ Jakube, špatně bys učinil.</i>
V13	<i>„Mňau, neprodávej mně _ Jakube, špatně bys učinil.</i>

Následující dvě změny proběhly ve V13 pravděpodobně ze stejného důvodu, opět je tu *mne* v akuzativu pozměněno na *mně*, které by mělo být v dativu či lokálu, nikoli však v akuzativu, který se vyskytuje v této větě. V ostatních vydáních je tato věta již v pořádku.

V12	<i>Tvůj otec s tebou nejlépe smýšlel, když ti odkázal mne.</i>
V13	<i>Tvůj otec nejlépe s tebou smýšlel, když ti odkázal mně.</i>

V12	<i>Neprodávej mne, nebudeš toho litovat.</i>
V13	<i>Neprodávej mně, nebudeš toho litovat.</i>

V následující větě byla ve V14 (2009) odstraněna čárka před slovem *je*. Ta by zde však měla zůstat, neboť věta *je jich teď již velice málo* navazuje na první větu v tomto souvětí, tedy na *ale poněvadž byla stále na ně honba*. V tabulce srovnáme V14 s V15 a V16, která byla vydána pouhý rok po sobě (2010, 2011) a která vyšla ve stejném nakladatelství, v knize Zlatá kniha pohádek.

V14	<i>Ale poněvadž se stále lovili, neboť museli být každodenně na královské tabuli _ je jich teď již velice málo.</i>
V15, V16	<i>Ale poněvadž se stále lovili, neboť museli být každodenně na královské tabuli, je jich teď již velice málo.</i>

Jak můžeme vidět v následující nesprávné změně, při přepisu ve V7 bylo vynecháno písmeno *s* ve slově *umístil*. Tak nám vzniklo „slovo“ *umítíl*.

V1–V6, V8	<i>Pln radosti použil Jakub milostivého toho dovolení a hrdě se umístil v královském kočáře.</i>
V7	<i>Pln radosti použil Jakub milostivého toho dovolení a hrdě se umítíl v královském kočáře.</i>

Ve V13 nezačíná nová věta velkým písmenem, konkrétně velkým č.

VI–V8	<i>Čaroděj smál se jeho strachu a vzal na sebe opět svou pravou podobu.</i>
V13	<i>čaroděj smál se jeho strachu a vzal na sebe opět svou pravou podobu.</i>

3.2 Hláskosloví

V Kocourovi v botách nalezneme také tři hláskoslovné změny. Dvě změny proběhly od V9, tedy od roku 1991, po dlouhé odmlce ve vydávání pohádek, a v následujících vydáních byly provedeny bez výjimky. První změnou je přidání délky samohlásky u hlásky *e*, tedy z tvaru slovesa *oblekl* na tvar *oblékl*.

VI–V8	<i>Když se Jakub do něho oblekl (...)</i>
V9–V16	<i>Když se Jakub do něho oblékl (...)</i>

Druhá změna proběhla stejným způsobem, zde byla přidána čárka nad vokál *i*, tedy slovo *zviřátko* se změnilo na *zvířátko*.

VI–V8	<i>Ale ještě větší uměním by bylo, kdybys dovedl změnit se ve zviřátko zcela malinké.</i>
V9–V16	<i>Ale ještě větší uměním by bylo, kdyby ses dovedl změnit ve zcela malinké zvířátko.</i>

Třetí změna proběhla oproti předchozím pouze ve V13, a to tak, že adverbium *dolů* bylo změněno na slovo *dolu*, byla tedy odstraněna délka u vokálu *u*.

V13	<i>„Polez jen dolu, nic se ti nestane,“ řekl.</i>
-----	--

3.3 Morfologické změny

Stejně tak jako u Červené karkulky se i v Kocourovi v botách mění především koncovky infinitivů sloves, které byly až do V8 zakončeny na *–ti* a od V9 pak již na *–t*. Tak se mění např. *jísti* na *jíst*, *krmiti* na *krmit*, *vykonati* na *vykonat*, dále *zmítati* na *zmítat*, *mňoukati* na *mňoukat*, *dělati* na *dělat*, *dostati* na *dostat*, *litovati* na *litovat*, *postarati* na *postarat* apod. Pro ukázkou zde uvedeme několik vět s těmito změnami koncovky slovesa.

V1–V4	„Sám co jísti nemám a ještě musím ho krmiti . (...)“
V5–V8	„Sám co jísti nemám a ještě ho musím krmiti . (...)“
V9–V16	„Sám nemám co jíst a ještě ho musím krmit . (...)“

V1–V8	(...) pak počal sebou zmítati a mňoukati (...)
V9–V16	(...) pak počal sebou zmítat a mňoukat (...)

V1–V8	„Neprodávej mne, nebudeš toho lítovati . Chci se o to postaratí , aby se z tebe stal veliký pán, a budeš-li mne na slovo poslouchati , také se mi to podaří.“
V9–V13	„Neprodávej mne, nebudeš toho lítovat . Chci se o to postarat , aby se z tebe stal veliký pán a budeš-li mne na slovo poslouchat , také se mi to podaří.“
V14–V16	„Neprodávej mne, nebudeš toho lítovat . Chci se o to postarat , aby se z tebe stal velký pán a budeš-li mne na slovo poslouchat , také se mi to podaří.“

Dále jsou odstraňovány přechodníky. Ty jsou většinou nahrazovány vedlejší větou, a to od V9, avšak ne striktně ve všech pozdějších vydáních. Záleží na daném kontextu a editorovi konkrétního vydání. V některých novějších vydáních jsou dokonce ponechány.

První odstraněný přechodník je v pohádce ve třetí větě. Je změněn na vedlejší větu časovou pomocí spojovacího výrazu *a když*. Jak již bylo řečeno výše u pravopisných změn, ve V9 a V11 chybí v této vedlejší větě čárka mezi slovesy *umíral* a *odkázal*. Ve V14, V15 a V16 se editor tohoto nakladatelství navrácí opět k přechodníku. Jelikož tato tři vydání vyšla ve stejném nakladatelství, a navíc pouhý rok po sobě (2009, 2010, 2011), dalo se předpokládat, že ve všech třech vydáních bude tento přechodník zachován.

V1–V8, V14–V16	Nedávno zemřel mu otec a umíraje odkázal nejstaršímu synu mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka.
V9, V11	Nedávno mu zemřel otec, a když umíral odkázal nejstaršímu synu mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka.
V10, V12, V13	Nedávno mu zemřel otec, a když umíral, odkázal nejstaršímu synu mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka.

Od V9 je opraven také další přechodník, konkrétně *řka* na tvar *řekl*. V tomto případě je však změněn na větu hlavní připojenou pomocí spojky *a* s tím, že ve V9–V12 je před *a* čárka, avšak ve V13 nikoli. Stejně jako v předchozím případě i zde V14, V15 a V16 přechodník zachovává.

V1–V5	<i>Kocour opět hluboce se poklonil, řka, že si dovolí přijíti se svým pánem jeho veličenstvu naproti (...)</i>
V1–V8	<i>Kocour opět hluboce se poklonil, řka, že si dovolí přijíti se svým pánem Jeho Veličenstvu naproti (...)</i>
V9–V12	<i>Kocour se opět hluboce poklonil, <u>a</u> řekl, že si dovolí přijít se svým pánem Jeho Veličenstvu naproti (...)</i>
V13	<i>Kocour se opět hluboce poklonil, <u>a</u> řekl, že si dovolí přijít se svým pánem Jeho Veličenstvu naproti (...)</i>
V14–V16	<i>Kocour se opět hluboce poklonil, řka, že si dovolí přijít se svým pánem Jeho Veličenstvu naproti (...)</i>

Další přechodník byl pozměněn ve všech vydáních počínaje V9, tedy na rozdíl od předchozích příkladů také ve V14, V15 a V16. Byl změněn, stejně jako v příkladu prvním, pomocí vedlejší věty časové a spojovacího výrazu *a když*.

V1–V8	<i>Král vyhlédl z povozu a poznáváje kocoura, poručil svým služebníkům, aby tonoucího vytáhli.</i>
V9–V16	<i>Král vyhlédl z povozu, a když poznal kocoura, poručil svým služebníkům, aby tonoucího vytáhli.</i>

Dalším přechodníkem je tvar *věda*. Tento přechodník byl pozměněn v pěti vydáních, konkrétně ve V9–V13, od V14 je opět používán přechodník *věda*. V pozměněných vydáních je přechodník nahrazen pouze slovesem *věděl*. Vhodnější a srozumitelnější by však bylo připojit tuto jednoslovnou větu nějakým spojovacím výrazem, například pomocí *protože*, díky čemuž by lépe navazovala na větu předchozí. Vhodnější by však bylo přechodník ponechat, neboť ani v tomto případě není y kontextu nepochopitelný ani pro děti.

V1–V8, V14–V16	<i>Jakub s radostí svolil, věda, že kocour i tam mu bude prospěšným a také se nemýlil.</i>
V9–V13	<i>Jakub s radostí svolil, věděl, že kocour i tam mu bude prospěšným a také se nemýlil.</i>

Od V9 byl také odstraněn přechodník *vidouce*. Ten byl zaměněn za vedlejší větu časovou pomocí spojovacího výrazu *ale když*.

V1–V8	<i>S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta, ale vidouce, že se nehýbe, (...)</i>
V9–V13	<i>S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta, ale když viděli, že se nehýbe, (...)</i>
V14–V16	<i>S podivem a nedůvěrou si prohlíželi nejdřív podivného hosta, ale když viděli, že se nehýbe, (...)</i>

Následující přechodník je opět od V9 převeden na větu vedlejší, tentokrát pomocí příslovce *kde*, čímž se však změnil význam věty.

V1–V8	<i>Jakub čekal na něj nedaleko hradu sedě na břehu velkého rybníka, který právě u cesty se rozkládal.</i>
V9–V13	<i>Jakub čekal na něj nedaleko hradu, kde seděl na břehu velkého rybníka, který právě u cesty se rozkládal.</i>
V14–V16	<i>Jakub čekal na něj nedaleko hradu sedě na břehu velkého rybníka, který se právě u cesty rozkládal.</i>

Podíváme-li se na následující tabulku, zjistíme, že přechodník *tváře se* zůstal ponechán po celých šestnáct vydání. Co je však od V14 pozmeněno, je adjektivum *nešťastný* v instrumentálu, jež bylo nahrazeno adverbiem utvořeným od téhož slova, tedy ve tvaru *nešťastně*. Tato změna však nebyla nezbytná.

V1–V4	<i>Mezi tím vypravoval kocour, tváře se velice nešťastným (...)</i>
V5–V13	<i>Mezitím vypravoval kocour, tváře se velice nešťastným (...)</i>
V14–V16	<i>Mezitím vypravoval kocour, tváře se velice nešťastně (...)</i>

Další změnou, která proběhla od V9, byla změna tvaru slovesa *usmyslil* na *usmyslel*. Stejně jako v případě Červené karkulky, kde od V9 proběhla tatáž změna u slovesa *pomyslil*, nebyla ani zde změna nezbytně nutná, neboť je také v původním tvaru pochopitelná i pro děti.

V1–V8	<i>Jak si usmyslil, tak i hodlal vykonati.</i>
V9–V16	<i>Jak si usmyslel, tak hodlal i vykonat.</i>

Dalším slovesem, jehož tvar se mění, je sloveso *muset/musit*. Na rozdíl od předchozích příkladů, kde se nejprve objevuje podoba se sufixem *i*, se v tomto případě nejprve vyskytuje varianta s *e*, tedy *museli*, a to konkrétně do V4 (1922). Od V5 (1934) zde nacházíme variantu

s *i*, tedy *musili*, a nakonec od V9 se opět vrací varianta s *e*, čímž je toto sloveso sjednoceno s ostatními slovesy v pohádce, jejichž původní tvar byl také zakončen na *i*. Ve V14, V15 a V16 se tvar *museli* také vyskytuje, na rozdíl od vydání předchozích však byla pozměněna první část věty.

V1–V4	<i>Ale poněvadž byla stále na ně honba, neboť museli býti každodenně na královské tabuli, je jich teď již velice málo.</i>
V5–V8	<i>Ale poněvadž byla stále na ně honba, neboť musili býti každodenně na královské tabuli, je jich teď již velice málo.</i>
V9–V13	<i>Ale poněvadž byla stále na ně honba, neboť museli být každodenně na královské tabuli, je jich teď již velice málo.</i>
V14–V16	<i>Ale poněvadž se stále lovili, nebo museli být každodenně na královské tabuli, je jich teď již velice málo.</i>

Až do V4 se setkáváme s tvarem slovesa *uhodnul*, které je od V5 nahrazeno spisovným tvarem *uhodl*.

V1–V4	<i>Kocour jako by byl uhodnul, co si jeho pán myslí, prosil znova:</i>
V5–V13	<i>Kocour jako by to byl uhodl, co si jeho pán myslí, prosil znovu:</i>
V14–V16	<i>Kocour jako by byl uhodl, co si jeho pán myslí, prosil znovu:</i>

Další změna byla provedena pouze ve V13. Jedná se o substantivum *péro*, které bylo v tomto vydání užito s krátkým *e*, tedy v podobě *pero*. V ostatních vydáních se objevuje vždy tvar s dlouhým *e*.

V1–V12, V14–V16	<i>„Ted’ především zajdi do města a kup mi tam vysoké boty, klobouk s pérem a vak na chytání zvěře,“ nařizoval kocour.</i>
V13	<i>„Ted’ především zajdi do města a kup mi tam vysoké boty, klobouk s perem a vak na chytání zvěře,“ nařizoval kocour.</i>

Dále byl od V9 (1991) změněn tvar slovesa *jest* na dnes již častější tvar *je*. Ve V14, V15 a V16 je tato věta navíc přeformulována na zřejmě nejpřirozenější variantu tím, že se změnilo sloveso *být(i) zapotřebí* na podobu *potřebovat*, to ovšem nebylo nezbytné, bylo by proto vhodnější ponechat původní variantu.

V1–V8	<i>„Těchto tři věci jest mi nutně zapotřebí. (...)“</i>
V9–V13	<i>„Těchto tři věci je mi nutně zapotřebí. (...)“</i>
V14–V16	<i>„Tyto tři věci nutně potřebuji. (...)“</i>

Od V14 byl tvar adverbia *nejdříve* pozměněn na tvar *nejdřív*. Tato změna nebyla nezbytná, avšak můžeme ji považovat za projev snahy o přiblížení textu dětem.

V1–V8	<i>S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta, (...)</i>
V9–V13	<i>S podivem a nedůvěrou si prohlíželi nejdříve podivného hosta, (...)</i>
V14–V16	<i>S podivem a nedůvěrou si prohlíželi nejdřív podivného hosta, (...)</i>

V následující ukázce byly provedeny dvě morfologické změny. První z nich byla změna tvaru slovesa původně složeného ze slovesa *být* a přičestí trpného slova *vděčen* na sloveso *být* s adjektivem *vděčný*. Tato změna proběhla opět od V14, tedy od roku 2009. Druhou změnou, taktéž pouze ve V14, V15 a V16, byla změna tvaru substantiva *pánu* v dativu na tvar *pánovi*, který je v současnosti běžnější, pokud toto slovo nestojí ve slovním spojení spolu s dalším substantivem. Obě tyto změny však byly naprosto zbytečné, neboť se nejednalo o tvary, které by nebyly pochopitelné pro děti.

V1–V13	<i>„Jsem velmi vděčen hraběti z Mlejniců a ujišťuji ho svou nejvyšší přízní, “ pravil ke kocourovi. „Vyříd’ svému pánu, že po hostině ho navštívím, abych ho osobně poznal (...)“</i>
V14–V16	<i>„Jsem velmi vděčný hraběti z Mlejniců a ujišťuji ho svou nejvyšší přízní, “ pravil ke kocourovi. „Vyříd’ svému pánovi, že ho po hostině navštívím, abych ho osobně poznal (...)“</i>

Stejným způsobem jako u substantiva *pán* byla ve V14, V15 a V16 zbytečně provedena změna koncovka substantiva *čarodějník* v dativu *–u* na koncovku *–ovi*.

V1–V8	<i>Zámek ten náležel jednomu čarodějníku (...)</i>
V9–V13	<i>Zámek náležel jednomu čarodějníku (...)</i>
V14–V16	<i>Zámek ten náležel jednomu čarodějníkovi (...)</i>

Od V5 (1934) se mění zájmeno *on* v akuzativu z tvaru *na něj* na tvar *na něho*. Tato změna proběhla poprvé v prvním vydání po smrti Krásnohorské, avšak nebyla nutná, neboť se jedná o dva tvary téhož slova a ani původní tvar by nebránil dětem v porozumění textu.

V1–V4	<i>Jakub čekal na něj nedaleko hradu (...)</i>
V5–V8	<i>Jakub čekal na něho nedaleko hradu (...)</i>
V9–V16	<i>Jakub na něho čekal nedaleko hradu (...)</i>

Stejným způsobem se od V5 (1934) ve všech vydáních mění zájmeno *on* v akuzativu z tvaru *jej* na užívanější tvar *ho*.

VI–V4	„(...) kde bych jej uvítal?“
V5–V16	„(...) kde bych ho uvítal?“

V následující větě jsou ukázány dva typy proběhnuvších změn; nejprve se podíváme opět na změnu u zájmena *on*. Zde je v akuzativu nejdříve tvar *jej*, který je již od V5 nahrazen zájmenem *ho*. Druhou změnou je změna pádu, pomocí něhož se substantivum váže na sloveso *nemít*. V prvních třinácti vydáních se na toto sloveso váže substantivum v genitivu, od V14 se pak váže již v dnes častějším akuzativu. U V14 a pozdějších vydání tato změna proběhla zřejmě proto, že genitiv záporový dnes již vnímáme jako silně příznakovou.

VI–V4	(...) když nemám ani slušného oděvu , ani hradu , kde bych jej uvítal?“
V5–V13	(...) když nemám ani hradu , kde bych ho uvítal?“
V14–V16	(...) když nemám ani slušný oděv , ani hrad , kde bych ho uvítal?“

V prvním vydání nalezneme sloveso *obdivovat* v 1. osobě singuláru zakončené na *-u*. Od V5 (1934) je tato koncovka nahrazena koncovkou *-i*. Za zmínku jistě stojí, že zakončení na *-i* zůstává i u nejnovějších vydání, ačkoli by se zde dala předpokládat tendence ke zjednodušování, zpřístupnění textu dětem.

VI–V4	„ Obdivuju se velmi tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“
V5–V8	„ Obdivuji se velmi tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“
V9–V16	„Velmi se obdivuji tvému umění a budu o něm hlásat, kamkoli přijdu. (...)“

Další změna proběhla taktéž od V14. Jedná se o původní tvar slovesa *náleží* značící 3. osobu plurálu přítomny, který byl pozměněn na tvar *náležejí*. Rozdíl mezi užitími těchto dvou spojení je v tom, že první z tvarů může značit jak singulár, tak také plurál, ale druhý tvar značí pouze plurál. Možné jsou tedy obě varianty a záleží na konkrétním editorovi, kterou z nich si vybere.

VI–V8	<i>Bude-li se vás tázati, komu náleží ty louky, lesy a pole, řekněte, že hraběti z Mlejniců.</i>
V9–V13	<i>Bude-li se vás tázat, komu náleží ty louky, lesy a pole, řekněte, že hraběti z Mlejniců.</i>
V14–V16	<i>Bude-li se vás tázat, komu náležejí ty louky, lesy a pole, řekněte, že hraběti z Mlejniců.</i>

Mezi morfologické změny můžeme dále zařadit změnu zájmena *všecky* na dnes obvyklejší tvar *všechny*. Tato změna proběhla poprvé ve V9, tedy roku 1991 a držela se ve všech následujících vydáních.

VI–V8	(...) a na všecky otázky královy odpovídali, jak si kocour přál (...)
V9–V13	(...) a na všechny otázky královy odpovídali, jak si kocour přál (...)
V14–V16	(...) a na všechny královy otázky odpovídali, jak si kocour přál (...)

V následující větě byly provedeny postupně tři změny. První z nich je od V9 (1991), kdy bylo slovo *průvodčí* nahrazeno slovem *průvodce*. Tato změna je pochopitelná, neboť slovo *průvodčí* dnes značí člověka kontrolujícího jízdenky, avšak v tomto případě má označovat člověka (v našem případě kocoura), který provází jiné lidi např. po určitém objektu. Druhým slovem je komparativ adverbia *hodně*, které je až do V13 ve tvaru *více*, od V14 je však ve tvaru *víc*. Opět zde tedy můžeme sledovat tendenci zjednodušení textu pro děti, avšak pro hlasité čtení (např. když rodiče čtou svým dětem před spaním) by bylo snáze vyslovitelné spojení slov *více žasl* než *víc žasl*. Z tohoto důvodu by tedy měl být vokál v tomto slově ponechán. Třetí změna pak proběhla u slovesa *obdivovat* (*se*). Toto sloveso se v prvních třinácti vydáních pojí s dativem, od V14 je odstraněno zvrtné *se* a sloveso se pojí s akuzativem. Tato změna proběhla jistě také za účelem přiblížení textu dětem, neboť dnes bychom vazbu *obdivovat se čemu* vnímali již jako silně příznakovou. Druhým důvodem pak mohl být fakt, že dnes užíváme sloveso *obdivovat se* ve smyslu *obdivovat sebe*, mohl by být proto tedy původní tvar pro děti matoucí.

VI–V8	Král obdivoval se skvěle vyzdobeným síním , ale ještě více žasl nad moudrostí a vševědoudností svého chlupatého průvodčího .
V9–V13	Král obdivoval se skvěle vyzdobeným síním , ale ještě více žasl nad moudrostí a vševědoudností svého chlupatého průvodce .
V14–V16	Král obdivoval skvěle vyzdobené síně , ale ještě víc žasl nad moudrostí a vševědoudností svého chlupatého průvodce .

Stejný příklad je také v následující ukázce, kde je adverbium *více* opět od V14 změněno na *víc*. A stejně jako u příkladu předchozího zůstává i zde po odstranění vokálu a spojení *víc se*, které může být rovněž obtížněji vyslovitelné při hlasitém čtení.

VI–V13	Čím déle ho pozoruji, tím více se mi líbí. “
V14–V16	Čím déle ho pozoruji, tím víc se mi líbí. “

Adverbium *přec* už dnes vnímáme jako výraz knižní. Z tohoto důvodu bylo pozměněno již od V9 (1991) na tvar *přece*. Druhým důvodem změny pak mohla být také snazší výslovnost u dvou za sebou jdoucích slov, tedy *přec jen*. Jinak však změna nebyla nutná.

VI–V8,	(...) <i>myslil si, že ho přec jen prodá, neboť za kocoura, který mluvil, mohl dostat velkou sumu peněz.</i>
V9–V16	(...) <i>myslel si, že ho přece jen prodá, neboť za kocoura, který mluvil, mohl dostat velkou sumu peněz.</i>

Další morfologickou změnou je změna vokálu v kořeni slova *kožešina*, respektive *kožišina*. Je zajímavé, že v prvních čtyřech vydáních se setkáváme s tvarem *kožešina*, který je od V5 nahrazen tvarem *kožišina*. Tento tvar trvá až do V11 (2001), od V12 se opět setkáme s tvarem původním, tedy *kožešina*.

VI–V4, V12, V13	(...) <i>a k tomu koupil si krásný pláštík s kožešinou.</i>
V4–V11	(...) <i>a k tomu koupil si krásný pláštík s kožišinou.</i>
V14–V16	(...) <i>a k tomu si koupil krásný pláštík s kožešinou.</i>

Od V5 se mění vokál u předložky *ku* na dnes běžnější předložku *ke*. Tuto předložku nalezneme v Kocourovi v botách ve dvou případech. Zajímavé však je, že ve spojení *ku Králičí hoře* se ve V1 a V2 objevuje *ke*, naproti tomu ve V3 a V4 je předložka opravena na *ku* a vzápětí od V5 opravena zpět na předložku *ke*. Od V5 pak zůstala předložka beze změny.

V2–V4	<i>I zamířil s Jakubem ku Králičí hoře (...)</i>
V1, V5–V16	<i>I zamířil s Jakubem ke Králičí hoře (...)</i>

Druhý příklad pak ukazuje nejprve předložku *ku*, která je následně od V5 opravena na variantu vokalizace *ke*, jež je od V9 nahrazena (vzhledem ke změně slovosledu, která nastala právě od V9) předložkou *k*. Stejným způsobem pak byla nahrazena předložka *ku* v příkladě třetím. I zde byla od V9 nahrazena předložkou *k*, taktéž kvůli změně slovosledu.

VI–V4	(...) <i>podal Jakubovi ruku a přál mu štěstí ku krásnému tomu majetku.</i>
V5–V8	(...) <i>podal Jakubovi ruku a přál mu štěstí ke krásnému tomu majetku.</i>
V9–V16	(...) <i>podal Jakubovi ruku a přál mu štěstí k tomu krásnému majetku.</i>

3.4 Lexikální změny

Lexikálních změn bylo v Kocourovi v botách méně než změn morfologických, i tak je však lexikálních změn mnohem více, než by bylo zapotřebí, neboť by se měla (dle slov Formánkové a Syrovátkové) nahrazovat pouze slova, jejichž význam se změnil, a slova výrazně archaická (především ta, jejichž význam by byl obtížně pochopitelný i z kontextu). Mění se především slovesa, dále příslovce, zájmena apod.

První lexikální změnou bylo nahrazení slovesa ve 3. osobě sg. minulého času *jal se* slovesem *začal*, a to počínaje V14. Tuto změnu můžeme chápat jako přiblížení textu dětem, pro které by mohlo být v dnešní době (V14 bylo vydáno roku 2009) sloveso *jmout* obtížné, avšak v kontextu by ho děti s největší pravděpodobností pochopily. Navíc, pokud by se původní tvar ponechal, seznámily by se děti se slovem, se kterým se již v běžné komunikaci nesetkají, a díky tomu by jim tak toto slovo dostalo do povědomí i spolu s významem slova. Z tohoto důvodu nebylo nezbytné tuto změnu provádět.

VI–V8	(...) <i>a jal se po cestě sbírat do něho šťavnaté lupení.</i>
V9–V13	(...) <i>a jal se po cestě sbírat šťavnaté lupení.</i>
V14–V16	(...) <i>začal do něho cestou sbírat šťavnaté lupení.</i>

Ve třech případech je adjektivum *veliký* změněno na adjektivum *velký*. Nejprve je tomu tak v sousloví *veliký pán*, dále *veliké množství* a nakonec u slovního spojení *veliký rozum*.

VI–V8	<i>Chci se o to postarat, aby se z tebe stal veliký pán (...)</i>
V9–V13	<i>Chci se postarat o to, aby se z tebe stal veliký pán (...)</i>
V14–V16	<i>Chci se postarat o to, aby se z tebe stal velký pán (...)</i>

Adjektivum *malounký* se od V9 na dnes obvyklejší přídavné jméno *malinký*. Avšak v tomto ani v předešlém případě se jedná o změnu zbytečnou, protože obě původní slova by dětem nečinila žádné problémy.

VI–V8	(...) <i>řekl hrdě čaroděj a proměnil se v malounkou myšku, která čile běhala po pokoji.</i>
V9–V16	(...) <i>řekl hrdě čaroděj a proměnil se v malinkou myšku, která čile běhala po pokoji.</i>

Ve V1 se setkáváme s tvarem *ukážeš*, který je hned od V2 pozměněn na tvar s prefixem *o-*, tedy *okážeš*. Tento tvar se drží až do V4, od V5 je opět nahrazen tvarem původním.

V1, V5–V8	<i>Ty mi k jeho hradu cestu ukážeš.</i> “
V2–V4	<i>Ty mi k jeho hradu cestu okážeš.</i> “
V9–V16	<i>Ty mi ukážeš cestu k jeho hradu.</i> “

Dále bylo sloveso *zdržovat se* nahrazeno prostým slovesem *být*. Tato změna proběhla od V9 (1991), Velká kniha pohádek však ponechává sloveso původní, neboť se nejedná o slovo, které by pro dnešní děti mohlo být nepochopitelné a není tedy třeba ho měnit. Proto se ve V14, V15 a V16 setkáme opět se slovesem *zdržovat se*.

V1–V8, V14–V16	„(...) Já však znám jedno místo, kde se jich zdržuje hojně, a kam dosud žádná lidská noha nevstoupila.“
V9–V13	„(...) Já však znám jedno místo, kde je jich hojně a kam dosud žádná lidská noha nevstoupila.“

V další ukázce bylo sloveso *zpravit* nahrazeno slovesem *povědět*, a to také od V9 do V13; Zlatá kniha pohádek ponechává opět znění původní (V14–V16), protože nebylo nutné tuto změnu provádět.

V1–V8, V14–V16	(...) a pak rychle zmizel ve dveřích, aby svého pána zpravit o královské návštěvě.
V9–V13	(...) a pak rychle zmizel ve dveřích, aby svému pánu pověděl o královské návštěvě.

Následující změna proběhla naopak od V14. V tomto případě se změnilo adverbium *právě* na adverbium *rovnou*. Po nahrazení tohoto slova je věta srozumitelnější i pro menší děti, neboť slovo *právě* dnes označuje v primárním významu v *daný okamžik* (dle SSJČ). Naproti tomu slovo *rovnou* v primárním významu znamená *přímo* (dle SSJČ). Proto tedy tato změna byla oprávněná.

V1–V8	(...) na břehu velkého rybníka, který právě u cesty se rozkládal.
V9–V13	(...) na břehu velkého rybníka, který se právě u cesty rozkládal.
V14–V16	(...) na břehu velkého rybníka, který se rozkládal rovnou u cesty.

V další ukázce se změnila dvě slova, konkrétně zájmeno *co* a příslovce *jen*. Tak se nám část věty značící udivení mění z tvaru *co jen myslíš* na tvar *jak to myslíš*. Tato změna byla provedena opět pouze ve Zlaté knize pohádek, tedy ve V14 a vydáních pozdějších. Můžeme

se domnívat, že se opět jedná o snahu přizpůsobení textu dětem, kterým bude tato formulace pravděpodobně bližší než formulace původní. Avšak na straně druhé se touto opravou změnil význam věty, neboť věta *co jen myslíš* má stejný (nebo alespoň velmi podobný) význam jako např. *co to povídáš (za hlouposti)*, kdežto věta *jak to myslíš* nese význam otázky.

V1	„Ale brachu,“ řekl se smíchem, „ co jen myslíš.
V2–V13	„Ale brachu,“ řekl se smíchem, „ co jen myslíš!
V14–V16	„Ale brachu,“ řekl se smíchem, „ jak to myslíš!

Až do V13 se setkáme se slovním spojením *do vody se mu právě nechtělo*. Pokud se na tuto větu podíváme, zjistíme, že jsou možné dvě interpretace. Ačkoli z kontextu můžeme vytušit, že jelikož se Jakub zdráhal jít do vody, pravděpodobně se mu nechtělo do vody *zrovna/ příliš*, nemůžeme vyloučit ani interpretaci, že se mu nechtělo do vody v *danou chvíli*. Od V14 je tedy adverbium *právě* nahrazeno adverbium *zrovna*, avšak ani tato interpretace se nejeví jako zcela jednoznačná a bylo by proto vhodnější zvolit ještě jiné slovo, například slovo *příliš*.

V1–V13	„Nač to?“ zdráhal se Jakub, jemuž se do vody právě nechtělo.
V14–V16	„Nač to?“ zdráhal se Jakub, jemuž se do vody zrovna nechtělo.

V následující větě se změnila postupně dvě slovesa. Prvním měnícím se slovem bylo sloveso v imperativu, *netaž se*, které se od V10 mění na *neptej se*. Toto změněné slovo je jistě pro děti srozumitelnější než slovo původní, můžeme proto tuto změnu považovat za správnou, avšak ne za nezbytnou. Druhým měnícím se prvkem je taktéž sloveso, konkrétně změna slovesa *odstrojil se* na sloveso *svlékl se*. Slovo *odstrojit se* by pro děti však nebylo natolik obtížné, aby se muselo změnit ve sloveso *svléknout se*.

V1–V9, V11–V13	„ Netaž se a poslouvej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení(,) a Jakub chtěl nechtě se odstrojil a skočil do rybníka.
V10	„ Neptej se a poslouvej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení, a Jakub chtěl nechtě se odstrojil a skočil do rybníka.
V14–V16	„ Neptej se a poslouvej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení, a Jakub chtěl nechtě se svlékl a skočil do rybníka.

Ve Zlaté knize pohádek (V14, V15, V16) se setkáme s další lexikální změnou. Jedná se o substantivum *šatnice*, jež je v těchto vydáních změněno na slovo *šatník*. Slovo původní by jistě nebylo dětem zcela nesrozumitelné, mohlo by se proto bez problémů ponechat slovo původní.

VI–V13	<i>Král ihned nařídil, aby byl přinesen z jeho šatnice nekrásnější oděv pro hraběte.</i>
V14–V16	<i>Král ihned nařídil, aby byl přinesen z jeho šatníku nekrásnější oděv pro hraběte.</i>

Také další lexikální změna proběhla pouze ve vydáních V14, V15 a V16. V této větě se opět setkáváme se dvěma změnami sloves. V prvním případě se jedná o změnu ze slovesa *použil* na sloveso *využil*. Sloveso *použít* má dnes jiný význam než sloveso *využít*, tato změna byla tedy oprávněná. Ve druhém případě změny se slovo *umístil* (*se*) pozměnilo na *usadil* (*se*). V tomto případě můžeme vnímat snahu ke zjednoznačení významu.

VI–V8	<i>Pln radosti použil Jakub milostivého toho dovolení a hrdě se umístil v královském kočáře.</i>
V9–V13	<i>Pln radosti použil Jakub toho milostivého dovolení a hrdě se umístil v královském kočáře.</i>
V14–V16	<i>Pln radosti využil Jakub toho milostivého dovolení a hrdě se usadil v královském kočáře.</i>

V následující větě bylo sloveso *ubíhat* změněno na *běžet*. Tato změna byla provedena opět pouze ve Zlaté knize pohádek, tedy v posledních třech vydáních. Proběhla pravděpodobně opět se záměrem přiblížení textu dětem, neboť sloveso *ubíhat* dnes používáme především ve spojení s časem, ale pro živé bytosti *běžet*.

VI–V13	<i>Ten zatím ubíhal rychle napřed, zastavoval se u všech lidí, kteří na polích vedle cesty pracovali(,) a volal na ně:</i>
V14–V16	<i>Ten zatím běžel rychle napřed, zastavoval se u všech lidí, kteří na polích vedle cesty pracovali(,) a volal na ně:</i>

Také předposlední lexikální změna byla provedena až od V14. Jedná se o změnu slovesa *hlásat* na sloveso *vyprávět*. Stejně jako v předchozích příkladech zde můžeme vnímat tendenci zjednodušit text pro děti, neboť sloveso *vyprávět* je jistě uživanější než sloveso původní, na druhou stranu však sloveso *hlásat* značí větší intenzitu než sloveso *vyprávět*.

VI–V8	<i>„Obdivuju/i se velmi tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“</i>
V9–V13	<i>„Velmi se obdivuji tvému umění a budu o něm hlásat, kamkoli přijdu. (...)“</i>
V14–V16	<i>„Obdivuji se velmi tvému umění a budu o něm vyprávět, kamkoli přijdu. (...)“</i>

Poslední změnou je pak opět změna slovesa, taktéž pouze ve V14, V15 a V16. Zde se změnilo sloveso *přepustit* na výraz *přenechat*. Zde mohlo o snahu o zjednoznačnění významu.

V1–V8	„ <i>Není pomoci, milý hrabě,</i> “ <i>pravil král, „musíte mi svého komorníka přepustiti.</i>
V9–V13	„ <i>Není pomoci, milý hrabě,</i> “ <i>pravil král, „musíte mi přepustit svého komorníka.</i>
V14–V16	„ <i>Není pomoci, milý hrabě,</i> “ <i>pravil král, „musíte mi svého komorníka přenechat.</i>

3.5 Změny slovosledu

V Kocourovi v botách se měnil slovosled ve větší míře než u Červené karkulky. Příčinou je fakt, že byl vydán také ve Zlaté knize pohádek, která Karkulku neobsahuje. Nejčastěji se posouvá příklonka *se/si* do druhé pozice ve větě, dále se shodný přívlastek dostává před substantivum, které rozvíjí, nebo se přesouvají nepřízvučná zájmena před slovesa či substantiva nesoucí přízvuk. Nejčastěji tyto změny probíhají od V9 (1991), dále pak od V5 (tedy prvního vydání, jež vyšlo po smrti Krásnohorské, roku 1934) či od V14 (2009) – tedy pouze ve Zlaté knize pohádek.

První změnou slovosledu ve větě bylo předsunutí zvrátneho *se* před sloveso, které se s ním pojilo, dle současných tendencí. Toto předsunutí bylo poprvé provedeno ve V9 (1991), ve V14–V16 byla pak věta přeformulována více, neboť zde byl v první části věty přidán jakýsi úvod pohádky, konkrétně *jednou za časů dávných*.

V1–V8	<i>Po zaprášené silnici ubíral se selský hoch</i> <i>v pomoučených šatech s pytle</i> <i>přes rameno.</i>
V9–V13	<i>Po zaprášené silnici se ubíral selský hoch</i> <i>v pomoučených šatech s pytle</i> <i>přes rameno.</i>
V14–V16	<i>Jednou za časů dávných</i> <i>se po zaprášené silnici ubíral selský hoch</i> <i>v pomoučených šatech a s pytle přes rameno.</i>

V následující ukázce byly provedeny postupně dvě změny téhož jevu. Nejprve se od V9 předsunulo zvrátne *se* před sloveso, pak se od V14 mezi zvrátne *se* a sloveso *chovat* vsouvá také podmět věty, slovo *kocour*.

V1–V8	<i>Nějakou chvíli choval se kocour tiše (...)</i>
V9–V13	<i>Nějakou chvíli se choval kocour tiše (...)</i>
V14–V16	<i>Nějakou chvíli se kocour choval tiše (...)</i>

Také v dalších příkladech se editoři snažili dát příklonku *se* na pozici dle dnešního úzu. Je ovšem zajímavé, že v některých příkladech se dostává *se* do této pozice již ve V5, v případě jiných vět však až od V9. Nyní si ukážeme několik příkladů těchto změn. V prvním příkladu proběhla změna slovosledu dvakrát. Nejprve se od V5 předsunula příklonka *se* na druhou pozici ve větě a od V9 se adverbium *vítězoslavně* dostalo mezi zájmeno a sloveso. Tato věta pro nás po druhé změně působí nejpřirozeněji, neboť se jedná opět o změnu dle dnešního úzu, dle M. Komárka by však byla vhodnější varianta užitá ve V5–V8.

V1–V4	<i>Kocour usmíval se vítězoslavně.</i>
V5–V8	<i>Kocour se usmíval vítězoslavně.</i>
V9–V16	<i>Kocour se vítězoslavně usmíval.</i>

V následujících ukázkách se opět pouze dostalo zvrtné *se* do druhé pozice, a to od V9.

V1–V8	<i>Hluboce před panovníkem se poklonil (...)</i>
V9–V16	<i>Hluboce se před panovníkem poklonil (...)</i>

V1–V8	<i>Kocour opět hluboce se poklonil (...)</i>
V9–V16	<i>Kocour se opět hluboce poklonil (...)</i>

V této větě se také dostalo zvrtné *se* do druhé pozice, avšak v tomto případě pouze ve Zlaté knize pohádek, tedy od V14.

V1–V13	<i>„(...)Ted’ především se rychle odstroj, skoč sem do rybníka a koupej se,“ řekl přísně kocour.</i>
V14–V16	<i>„(...)Ted’ se především rychle odstroj, skoč sem do rybníka a koupej se,“ řekl přísně kocour.</i>

V následující ukázce byly provedeny změny dvě. Nejprve se, stejně jako v případech předchozích, přemístilo zvrtné zájmeno *se* na druhou pozici ve větě, v tomto případě od V9. Ve V14, V15 a V16 se pak, jelikož se jedná o součást slovesa, posune i druhá část slovesa, *zadívat*, z konce věty do třetí pozice, za zájmeno *se*.

VI–V8	<i>Jakub s úžasem na kocoura se zadíval.</i>
V9–V13	<i>Jakub se s úžasem na kocoura zadíval.</i>
V14–V16	<i>Jakub se zadíval na kocoura s úžasem.</i>

Slovosled následující věty se pozměnil od V11. Zvratné *se* bylo předsunuto do druhé pozice ve větě. Touto změnou se však dostala dvě *se* vedle sebe, nejprve jde o zvratné zájmeno a následně o předložku. To může působit nejasně, zvláště pak pro děti, ať už tuto pohádku čtou samy, nebo jim ji předčítají jejich rodiče. To bylo pravděpodobně příčinou hlubšího zásahu do věty ve Zlaté knize pohádek.

VI–V10	<i>Jakub se zalíbením na něj se zadíval (...)</i>
V11–V13	<i>Jakub se se zalíbením na něj zadíval (...)</i>
V14–V16	<i>Jakub se na něj zadíval se zalíbením (...)</i>

Od V9 byl změněn slovosled tak, aby byl infinitiv jakožto součást přísudku spolu s modálním slovesem a aby nebyla část přísudku až za předmětem, který tento přísudek rozvíjí. Jedná se sice o změnu dle dnešních tendencí, avšak zbytečnou, neboť ani původní znění nebylo nepochopitelné.

VI–V8	<i>„Chci se o to postarati (...)</i> “
V9–V16	<i>„Chci se postarat o to (...)</i> “

VI–V13	<i>(...)a Jakub chtě nechtě se odstrojil a skočil do rybníka.</i>
V14–V16	<i>(...)a Jakub se chtě nechtě svlékl a skočil do rybníka.</i>

Následující tabulka ukazuje dvojí změnu slovosledu. Nejprve se od V9 (1991) posouvá příklonka *se* do druhé pozice ve větě, následně pak od V14 se sloveso *blížit se*, k němuž tato příklonka patří, posouvá za ni do pozice třetí. Ani tato změna však nebyla nutná.

VI–V8	<i>(...) že král se svou družinou se blíží.</i>
V9–V13	<i>(...) že se král se svou družinou blíží.</i>
V14–V16	<i>(...) že se král blíží se svou družinou.</i>

V dalším příkladu se zájmeno *se* dostává opět do druhé pozice ve větě, taktéž již od V9 (1991).

V1–V8	<i>A v(e) mžiku proměnil se v mohutného lva.</i>
V9–V16	<i>A v(e) mžiku se proměnil v mohutného lva.</i>

Následující tabulka zobrazuje opět posunutí zvrtného *se* na druhou pozici, v tomto případě však oproti vydáním předchozím již od V5.

V1–V4	<i>Kocour tvářil se, jako by se hrozně bál, a vyskočil rychle na okno, aby se mohl spasiti útekem.</i>
V5–V16	<i>Kocour se tvářil, jako by se hrozně bál, a vyskočil rychle na okno, aby se mohl spasi(i) útekem.</i>

Ve větě, na kterou se podíváme nyní, proběhly postupně dvě změny. První změnou bylo opět od V9 posunutí zvrtného zájmena *se* na druhou pozici ve větě. Od V14 se pak mezi zájmeno a sloveso, která byla doposud vedle sebe, dostává slovní spojení *jeho strachu*.

V1–V8	<i>Čaroděj smál se jeho strachu a vzal na sebe opět svou pravou podobu.</i>
V9–V13	<i>Čaroděj se smál jeho strachu a vzal na sebe opět svou pravou podobu.</i>
V14–V16	<i>Čaroděj se jeho strachu smál a vzal na sebe opět svou pravou podobu.</i>

V následující ukázce se od V9 dostalo zvrtné *se* do druhé pozice ve větě. Jak můžeme vidět v tabulce, od V14 se sloveso pojí s akuzativem, jedná se tedy o změnu podoby slovesa *obdivovat se* (čemu) na podobu *obdivovat* (co), proto zájmeno *se* zmizelo. Tato změna mohla být zapříčiněna tím, že dnes vnímáme sloveso *obdivovat* s příklonkou *se* ve významu *obdivovat sebe*, proto editoři odstranili zájmeno a sloveso se nyní pojí s běžnějším akuzativem.

V1–V8	<i>Král obdivoval se skvěle vyzdobeným síním (...)</i>
V9–V13	<i>Král se obdivoval skvěle vyzdobeným síním (...)</i>
V14–V16	<i>Král obdivoval skvěle vyzdobené síně (...)</i>

Stejným způsobem byl pozměněn slovosled i v této větě; od V9 nacházíme opět zájmeno *se* na druhém místě ve větě a od V14 se sloveso pojí s akuzativem, takže zájmeno z věty mizí.

VI–V8	<i>Jakub sám obdivoval se jeho velikému rozumu (...)</i>
V9–V13	<i>Jakub se sám obdivoval jeho velikému rozumu (...)</i>
V14–V16	<i>Sám Jakub obdivoval jeho veliký rozum (...)</i>

V následující ukázce byl obdobným způsobem změněn slovosled u příklonky *si*, která byla od V9 před slovesem.

VI–V8	<i>S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta (...)</i>
V9–V16	<i>S podivem a nedůvěrou si prohlíželi nejdříve podivného hosta (...)</i>

V dalším souvětí proběhly postupně čtyři změny slovosledu. První změnou je od V9 opět předsunutí zvrátného *se* na druhou pozici ve větě. Od stejného vydání se také otočil slovosled slov *ostré svoje (drápy)* dle dnešního úzu kladení zájmena před adjektivum v případě, že se obě vážou ke stejnému substantivu, protože adjektivum má k substantivu pevnější vazbu než zájmeno. Od V14 se mění také slovosled v první části věty. Nejprve se, stejně jako ve vydáních 1–8, vrací poslední tři vydání k formě *rychle jako blesk*, ovšem hned za tímto slovním spojením stojí zájmeno *se*. Druhou změnou pak je v těchto vydáních pořadí slov *na myšku nic zlého netušící* podle dnešní tendence kladení shodného přívlastku před substantivum, které je přívlastkem rozvíjeno. Dle slov M. Komárka by však bylo vhodné ponechat znění, jež bylo ve V9–V13.

VI–V8	<i>Rychle jako blesk vrhl se na myšku nic zlého netušící, zaťal do ní ostré svoje drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>
V9–V13	<i>Rychle se jako blesk vrhl na myšku nic zlého netušící, zaťal do ní svoje ostré drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>
V14–V16	<i>Rychle jako blesk se vrhl na nic zlého netušící myšku, zaťal do ní své ostré drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.</i>

V následující tabulce proběhly postupně dva typy změn. Prvním typem je opět posunutí příklonky *se/si* na druhou pozici ve větě. Je ovšem zajímavé, že zájmeno v přísudku *pořídít si* změnilo pozici již od V9, na rozdíl od přísudku *koupit si*, v němž se zájmeno posunulo do druhé pozice až od V14. Druhým typem změny je pak přesunutí slovesa u přísudku *stát se* na čtvrtou pozici ve větě, a to také již od V9.

V1–V8	Na jejich svatbu pořídil si kocour, který se mezitím z komorníka byl stal ministrem , nové boty i klobouk a k tomu koupil si krásný pláštík s kožešinou/kožišinou.
V9–V13	Na jejich svatbu si pořídil kocour, který se mezitím stal z komorníka ministrem , nové boty i klobouk a k tomu koupil si krásný pláštík s kožešinou/kožišinou.
V14–V16	Na jejich svatbu si pořídil kocour, který se mezitím stal z komorníka ministrem , nové boty i klobouk a k tomu si koupil krásný pláštík s kožešinou.

V posledním souvětí Kocoura v botách se setkáme se dvěma změnami slovosledu. V první řadě se od V9 do V13 mění pořadí slov *nejmilejší jeho* na *jeho nejmilejší* (vycházka) podle současných tendencí kladení shodného přívlastku rozvíjejícího substantivum blíže než zájmeno, které rozvíjí totéž substantivum. Od V14 je v tomto případě zachován slovosled původní. V druhé řadě se pak jedná o posunutí příklonky *si* před adverbium *rád*. Tato změna proběhla od V9 a byla zachována ve všech následujících vydáních.

V1	Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou tu myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.
V2–V8	Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.
V9–V13	Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to si rád potajmu nějakou myšku chyti(,) a jeho nejmilejší vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.
V14–V16	Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno si rád potajmu nějakou myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.

Následující věta je přetvořena obdobným způsobem, opět se zájmena předsouvají před slovesa, nejprve je tomu tak u V5 a slovesa *jíst*, od V9 pak i v druhém případě u slovesa *krmit*.

V1–V4	„Sám co jísti nemám a ještě musím ho krmiti . Nejlépe učiním, když ho prodám.“
V5–V8	„Sám co jísti nemám a ještě ho musím krmiti . Nejlépe učiním, když ho prodám.“
V9–V16	„Sám nemám co jíst a ještě ho musím krmit . Nejlépe učiním, když ho prodám.“

V další ukázce si vyměnilo sloveso pozici *zemřít* se zájmenem *on* v dativu podle dnešních tendencí kladení příklonky před sloveso.

V1–V8	<i>Nedávno zemřel mu otec (...)</i>
V9–V16	<i>Nedávno mu zemřel otec (...)</i>

Pozici si dále vyměnili slova *nejlépe* a *s tebou*.

V1–V8, V14–V16	<i>Tvůj otec nejlépe s tebou smýšlel, když ti odkázal mne.</i>
V9–V12	<i>Tvůj otec s tebou nejlépe smýšlel, když ti odkázal mne.³⁸</i>

Následující změna proběhla taktéž od V9. Zde se dostalo do druhé pozice ve větě zájmeno *on* v genitivu.

V1–V8	<i>Býti velkým pánem, snad dokonce hrabětem, bylo toužebným jeho přáním (...)</i>
V9–V16	<i>Být velkým pánem, snad dokonce hrabětem, bylo jeho toužebným přáním (...)</i>

Stejným způsobem se změnil od V9 slovosled ve větě následující, kdy se opět zájmeno posunulo do druhé pozice ve větě.

V1–V8	<i>Král zářil radostí a poručil, aby jednoho králíka okamžitě mu upekli.</i>
V9–V16	<i>Král zářil radostí a poručil, aby mu jednoho králíka okamžitě upekli.</i>

V následující ukázce se od V9 sloveso posunulo na třetí pozici ve větě. Tato změna proběhla vzhledem k současným tendencím neklást sloveso na konec věty. Ke slovesu je rovněž připojeno slovo *cestu*, protože sloveso *ukázat* se pojí s akuzativem. Avšak ani původní uspořádání slov by nebránilo porozumění této větě.

V1–V8	<i>„(...) Ty mi k jeho hradu cestu ukážeš.“</i>
V9–V16	<i>„(...) Ty mi ukážeš cestu k jeho hradu.“</i>

Podíváme-li se na větu v další tabulce, zjistíme, že ve vedlejší větě je opět změněn slovosled posunutím zájmena *on* na druhou pozici ve větě. Zajímavé ovšem je, že na rozdíl od předchozích příkladů se tato změna odehrála až od V14.

³⁸ V13 má stejný slovosled jako V9–V12, avšak místo zájmena *já* v akuzativu zde má chybný tvar značící dativ, proto není v tabulce uvedeno.

VI–V8	<i>Vyříd' svému pánu, že po hostině ho navštívím, abych ho osobně poznal a se mu poděkoval.</i>
V9–V13	<i>Vyříd' svému pánu, že po hostině ho navštívím, abych ho osobně poznal a poděkoval mu.</i>
V14–V16	<i>Vyříd' svému pánu, že ho po hostině navštívím, abych ho osobně poznal a poděkoval mu.</i>

V následující větě byl slovosled postupně změněn na dvou místech. Nejprve se od V9 dostalo do druhé pozice slovní spojení *na něj*, které se změnilo na *na něho*.

VI–V8	<i>Jakub čekal na něj nedaleko hradu sedě na břehu velikého rybníka, který právě u cesty se rozkládal.</i>
V9–V13	<i>Jakub na něho čekal nedaleko hradu sedě na břehu velikého rybníka, který právě u cesty se rozkládal.</i>
V14–V16	<i>Jakub čekal na něj nedaleko hradu sedě na břehu velikého rybníka, který se rozkládal rovnou u cesty.</i>

Až do V8 se vyskytuje substantivum před shodným přívlastkem, který ho rozvíjí. Od V9 je tento přívlastek již předsunut před substantivum a navíc se z této věty vytrácí adverbium *již*. Od V14 se slovo *již* ve větě opět nachází, avšak oproti prvním devíti vydáním je až za příklonkou *se*. I v těchto třech posledních vydáních je shodný přívlastek zachován před rozvíjeným substantivem.

VI–V8	<i>„Honem, honem, Jakube, šťěstí tvoje již se blíží (...)“</i>
V9–V13	<i>„Honem, honem, Jakube, tvoje šťěstí se blíží (...)“</i>
V14–V16	<i>„Honem, honem, Jakube, tvoje šťěstí se již blíží (...)“</i>

V následujících větách je pouze změněn slovosled dvou po sobě jdoucích slov, zájmena a slovesa.

VI–V8	<i>Kocour běžel jim vstříc a křičel z plna hrdla: (...)</i>
V9–V16	<i>Kocour jim běžel vstříc a křičel z plna hrdla: (...)</i>

VI–V8	<i>Pln radosti použil Jakub milostivého toho dovolení (...)</i>
V9–V13	<i>Pln radosti použil Jakub toho milostivého dovolení (...)</i>
V14–V16	<i>Pln radosti využil Jakub toho milostivého dovolení (...)</i>

Od V14 se v dalším příkladu sloveso *šla* ve vedlejší větě posouvá z druhé pozice do pozice třetí a na jeho místo se naopak ze třetí pozice dostává zájmeno *on* v genitivu. Tato změna nebyla nezbytná, neboť ani v původním tvaru není věta pro malé děti těžko pochopitelná. Naopak spojovací výraz *že* zůstal zachován ve všech vydáních, ačkoli by mohl být nahrazen výrazem, který by vyjadřoval míru kocourova jiskření, např. *až*, tedy *až z něho šla hrůza*.

V1–V13	<i>A kocour jiskřil očima, že šla z něho hrůza.</i>
V14–V16	<i>A kocour jiskřil očima, že z něho šla hrůza.</i>

Stejným způsobem byl upraven text také v následující ukázce.

V1–V8, V14–V16	<i>(...) a král ho vyzval, aby přisedl k němu do kočáru.</i>
V9–V13	<i>(...) a král ho vyzval, aby k němu přisedl do kočáru.</i>

V následujícím souvětí proběhly postupně tři změny. Od V9 se opět dostává do druhé pozice ve větě zájmeno *on* v dativu a stejným způsobem se dostává do druhé pozice zájmeno *to*, které se tímto předsune před zájmeno *vše*. Od V14 se také změní pořadí slov *otázky královy* na *královy otázky*, díky čemuž je i při poslechu pohádky zřejmé, že se slovo *královy* pojí se slovem *otázky*, nikoli se slovem *odpovídat (komu)*. Je tedy zřetelnější, že se jedná o přídavné jméno přivlastňovací, a ne o podstatné jméno v dativu.

V1–V8	<i>Lidé ze strachu slíbili mu, co chtěl, a na všechny otázky královy odpovídali, jak si kocour přál, že vše to náleží hraběti z Mlejniců.</i>
V9–V13	<i>Lidé mu ze strachu slíbili, co chtěl, a na všechny otázky královy odpovídali, jak si kocour přál, že to vše náleží hraběti z Mlejniců.</i>
V14–V16	<i>Lidé mu ze strachu slíbili, co chtěl, a na všechny královy otázky odpovídali, jak si kocour přál, že to vše náleží hraběti z Mlejniců.</i>

Od V9 se mění pozice slovesa a zvrtného zájmena pojícího se k němu, dále se od V5 mění v poslední části souvětí předložka *ku* na předložku *ke* (tento jev je popsán výše, v morfologických změnách). Od V9 se v této poslední části obrací slovosled přídavného jména a zájmena, která rozvíjejí slovo *majetek*, dle dnešních tendencí, tedy kladení adjektiva rozvíjejícího substantivum těsně před substantivum (v případě, že se jedná o přivlastek shodný, což v tomto případě jedná), neboť tato vazba je pevnější než vazba mezi substantivem a zájmenem. V neposlední řadě je od V14 (tedy opět pouze ve Zlaté knize

pohádek) pozměněna také první část věty. Až do V13 byl na druhém místě přísudek *divil se*, od V14 je na druhé pozici adverbium *nemálo* a přísudek až za tímto slovem.

V1–V4	<i>Král divil se nemálo velikému tomu bohatství, podal Jakobovi ruku a přál mu štěstí ku krásnému tomu majetku.</i>
V5–V8	<i>Král divil se nemálo velikému tomu bohatství, podal Jakobovi ruku a přál mu štěstí ke krásnému tomu majetku.</i>
V9–V13	<i>Král se divil nemálo tomu velikému bohatství, podal Jakobovi ruku a přál mu štěstí k tomu krásnému majetku.</i>
V14–V16	<i>Král se nemálo divil tomu velikému bohatství, podal Jakobovi ruku a přál mu štěstí k tomu krásnému majetku.</i>

Další ukázka opět zobrazuje výměnu pozic substantiva a shodného přívlastku dle současných tendencí.

V1–V8	<i>(...) pravil obr, jemuž lichotila chvála kocourova (...)</i>
V9–V16	<i>(...) pravil obr, jemuž lichotila kocourova chvála (...)</i>

V následující větě se změnil slovosled druhé poloviny vedlejší věty. Shodný přívlastek *malinký* se předsunul dle dnešních tendencí před substantivum *zvířátko*, které rozvíjí, a před přívlastek se předsunulo ještě adverbium *zcela*, které rozvíjí tento přívlastek. Dále se do druhé pozice dostalo zájmeno *se*. Všechny tyto změny proběhly od V9.

V1–V8	<i>(...), kdybys dovedl změnit se ve zvířátko zcela malinké.</i>
V9–V16	<i>(...), kdyby ses dovedl změnit ve zcela malinké zvířátko.</i>

Podíváme-li se na další příklad, ve V9–V13 došlo ke změně slovosledu ve vedlejší větě. Původně byl na druhém místě ve větě předmět a za ním pak přísudek, ve V9–V13 je tomu naopak. Nejprve zde máme přísudek a až za ním stojí předmět. Avšak při přečtení této věty si můžeme všimnout, že to nebylo nejvhodnější řešení. V části věty *uvítal panstvo a po zámku provedl* chybí zájmeno, které by odkazovalo ke slovesu *provést* (někoho). Bylo by proto vhodnější buď toto zájmeno doplnit (tak by vznikla věta – *uvítal panstvo a po zámku **ho** provedl*), nebo ponechat slovosled původní. Z tohoto důvodu se zřejmě editoři Zlaté knihy pohádek (V14–V16) vrátili k verzi původní.

V1–V8, V14–V16	<i>Kocour rychle vyběhl před vrata, aby panstvo uvítal a po zámku provedl.</i>
V9–V13	<i>Kocour rychle vyběhl před vrata, aby uvítal panstvo a po zámku provedl.</i>

Od devátého vydání se také sloveso *přepustit* dostává z poslední pozice ve větě do pozice třetí, hned za příklonku *mi*. Lexikální změna je okomentována již výše, není zde proto rozebrána.

VI–V8	„(...) <i>musíte mi svého komorníka přepustiti</i> . (...)“
V9–V13	„(...) <i>musíte mi přepustit svého komorníka</i> . (...)“
V14–V16	„(...) <i>musíte mi svého komorníka přenechat</i> . (...)“

Další tabulka zobrazuje předsunutí nepřízvučného zájmena *on* v dativu před spojku *a* a adverbium *tam*, a to konkrétně až od V14.

VI–V13	(...) že kocour <i>i tam mu</i> bude prospěšným (...)
V14–V16	(...) že kocour <i>mu i tam</i> bude prospěšným (...)

Také další změna proběhla až od V14, tedy pouze ve Zlaté knize pohádek. Zde proběhly současně dvě změny. Příklonka *se* byla opět předsunuta do druhé pozice ve větě a shodný přívlastek *Jakubova* se posunul před rozvíjené substantivum *manželka*.

VI–V13	<i>Přičinil se kocour o to, aby nejstarší princezna stala se manželkou Jakubovou.</i>
V14–V16	<i>Přičinil se kocour o to, aby se nejstarší princezna stala Jakubovou manželkou.</i>

Další proběhnuvší změnou je změna pořadí slovesa a příslovce. Až do V8 máme na prvním místě ve větě přísudek *obdivovat se*, ale od V9 je na první místo přesunuto příslovce *velmi*. Tím bylo zdůrazněno slovo *velmi* a navíc je pro nás toto pořadí slov dle současných tendencí přirozenější.

VI–V8	„ <i>Obdivuju se velmi</i> tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“
V9–V16	„ <i>Velmi se obdivuji</i> tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“

Od V9 byl také změněn slovosled u slovního spojení *zastavil právě* na *právě zastavil*.

VI–V8	<i>Byl také nejvyšší čas, neboť královský kočí zastavil právě před zámkem.</i>
V9–V16	<i>Byl také nejvyšší čas, neboť královský kočí právě zastavil před zámkem.</i>

Dále se vyměnilo sloveso s částicí *i*. Zde mohlo jít o zdůraznění informace, a proto se sloveso předsunulo před tuto částici. Také v tomto případě by bylo vhodnější ponechat původní znění, neboť i kdyby editoři chtěli informaci zdůraznit, jelikož ji Eliška Krásnohorská napsala tímto způsobem, není důvod ji změnit.

VI–V8	<i>Jak si usmyslil, tak i hodlal vykonati.</i>
V9–V16	<i>Jak si usmyslel, tak hodlal i vykonat.</i>

3.6 Vynechaná/přidaná slova

Také v pohádce Kocour v botách se v několika případech slova vynechávají, či naopak přidávají.

Od V5 až do V13 se v Kocourovi v botách pojí se slovesem *nemít* pouze substantivum *hrad*, kdežto substantivum *oděv* je z věty odstraněno. Toto odstranění však nemá zřejmě žádnou opodstatněnou příčinu a bylo by proto tedy vhodnější v této větě ponechat substantiva obě. Dále v pohádce totiž Kocour sežene nejdříve slušný oděv a následně pak také hrad, což je v této podobě ponecháno i ve vydáních, v nichž je z uvedené věty slovo *oděv* odstraněno.

VI–V4	<i>(...) když nemám ani slušného oděvu, ani hradu, kde bych jej uvítal? “</i>
V5–V13	<i>(...) když nemám ani hradu, kde bych ho uvítal? “</i>
V14–V16	<i>(...) když nemám ani slušný oděv, ani hrad, kde bych ho uvítal? “</i>

Ve V14, V15 a V16 se přidalo do první věty typické uvedení pohádky *jednou za časů dávných*. Tato změna jistě nebyla nezbytná, avšak signalizuje hned na úvod pohádkovost textu.

VI–V8	<i>Po zaprášené silnici ubíral se selský hoch v pomoučených šatech s pytle přes rameno.</i>
V9–V13	<i>Po zaprášené silnici se ubíral selský hoch v pomoučených šatech s pytle přes rameno.</i>
V14–V16	<i>Jednou za časů dávných se po zaprášené silnici ubíral selský hoch v pomoučených šatech a s pytle přes rameno.</i>

U následující věty bylo V9–V13 odstraněno příslovce *již*, Zlatá kniha pohádek opět se k němu vrací.

VI–V8	<i>„Honem, honem, Jakube, štěstí tvoje již se blíží (...)“</i>
V9–V13	<i>„Honem, honem, Jakube, tvoje štěstí se blíží (...)“</i>
V14–V16	<i>„Honem, honem, Jakube, tvoje štěstí se již blíží (...)“</i>

V poslední větě u pohádky Kocour v botách proběhly postupně dvě změny tohoto typu. Nejprve bylo již od V2 odstraněno ukazovací zájmeno *tu* (*myšku*). Jelikož změna nastala hned ve V2, můžeme ji považovat za úmysl Krásnohorské. Podíváme-li se na celé toto souvětí, máme ve V1 nejprve *nějakou tu myšku* a v následující části souvětí pak *nějakého toho ušáčka*. Můžeme tedy předpokládat, že zájmeno *tu* bylo v prvním případě odstraněno právě proto, že se v následující části věty nachází velice podobná formulace. Ve V9–V13 byla ze slovního spojení *přes to přese všechno* odstraněna část *přese všechno*, neboť tato dvě slova nebyla ve větě nezbytně nutná a vyjadřují v podstatě tutéž informaci. Od V14 se však v pohádce opět vyskytuje původní verze.

V1	<i>Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou tu myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.</i>
V2–V8	<i>Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.</i>
V9–V13	<i>Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to si rád potajmu nějakou myšku chyti(,) a jeho nejmilejší vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.</i>
V14–V16	<i>Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno si rád potajmu nějakou myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.</i>

3.7 Neproběhnuvší změny

Jelikož Kocour v botách vycházel knižně i v posledních čtyřech letech (během nichž pohádky O Červené karkulce ani O perníkové chaloupce již vydávány nebyly), jevy, které byly ponechány i ve V13, byly v případě potřeby změněny v těchto pozdějších vydáních. I tak sem můžeme zařadit dvě změny, u nichž bychom mohli předpokládat, že také proběhnou, ale nestalo se tak.

První je ponechání krátkého tvaru slova *pln*, které již dnes považujeme za archaické.

V1–V13	<i>Pln radosti použil Jakub milostivého toho dovození (...)</i>
V14–V16	<i>Pln radosti využil Jakub milostivého toho dovození (...)</i>

Druhým příkladem je pak ponechání slovesa *požívat*, které v dnešní době užíváme primárně při konzumaci potravin a podobně (př. *požil jedu*).

VI–V13	<i>Požíval</i> všude veliké vážnosti (...)
--------	---

Třetí neproběhnuvší změnou je pak ponechání valence slovesa *obdivovat se* (čemu), které se až do V16 pojí s dativem, ačkoli bychom mohli předpokládat, že se v novějších vydáních bude sloveso *obdivovat* pojít s akuzativem.

VI–V8	„ <i>Obdivuju se velmi</i> tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“
V9–V16	„ <i>Velmi se obdivuji</i> tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. (...)“

3.8 Kocour v botách – 17. vydání

Jak již bylo řečeno výše, pohádku Kocour v botách máme doloženou celkem v 17 vydáních. V 16 vydáních byly prováděny spíše drobné úpravy, v 17. jsou pak úpravy mnohem rozsáhlejší. Toto vydání se od ostatních liší také tím, že zde není jako autorka uvedena Eliška Krásnohorská, ale Jana Semelková. Jedná se o knihu vybraných pohádek tří neznámějších pohádkářů 19. století, Karla Jaromíra Erbena, Boženy Němcové a Elišky Krásnohorské. Toto vydání se nachází v knize Zlatá truhlice českých pohádek, která vyšla v nakladatelství Egmont roku 2013. S největší pravděpodobností vycházelo z vydání předchozího, tj. 16., které vyšlo roku 2011 v knize Zlatá kniha pohádek v nakladatelství Fragment. Z tohoto důvodu bude v následujících tabulkách srovnáváno V16 a V17. Vzhledem k rozsahu proběhnuvších změn zde nebudou zmíněny veškeré změny, ale především změny z různých oblastí – morfologické, lexikální, změny slovosledu, přidání či odstranění slova či úseku věty a další. S ohledem na rozsah a míru prováděných změn zde nebudou změny roztříděné do jednotlivých kategorií, tato podkapitola se snaží spíše zobrazit, jakým způsobem adaptátorka pohádku pozměnila.

Hned při zhlédnutí první věty ve V16 a V17 je zřejmé, že vydání, ze kterého vycházelo V17, bylo právě V16. Poznáme to díky stejnému začátku věty; spojení *Jednou za časů dávných* se vyskytuje poprvé ve V14, dále pak i ve V15 a V16, tedy ve všech třech vydáních, která jsou z knihy Zlatá kniha pohádek a z nakladatelství Egmont. Dále je v této větě adjektivum *pomoučený* změněno na variantu *pomoučňený*, ve V17 bylo navíc v poslední části věty přidáno sloveso *nést*, čímž se souvětí rozrostlo ještě o jednu větu, a v neposlední řadě se v této větě mění slovosled do co možná nejneutrálnější podoby.

V16	<i>Jednou za časů dávných se po zaprášené silnici ubíral selský hoch v pomoučených šatech a s pytleš přes rameno.</i>
V17	<i>Jednou za dávných časů se ubíral zaprášenou silnicí prostý chlapec v pomoučených šatech a nesl přes rameno pytel.</i>

Jak můžeme vidět hned ve druhé větě, V17 nedodrhuje ani hranice vět a přechodníky se zde nevyskytují. Přechodníky se však nemění obvyklým způsobem, jako tomu bylo u předchozích vydání, ale jsou měněny i větší větné úseky a doplňována jiná slovesa, než jaká byla použita v původním tvaru přechodníku. Tak se nám hned ve třetí větě dostává formy *a před smrtí podělil*, která vznikla z *a umíraje odkázal*.

V16	<i>Byl to nejmladší syn ze mlýna a šel do města na trh, aby tam prodal kocoura. Nedáno mu zemřel otec a umíraje odkázal nejstaršímu synovi mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka.</i>
V17	<i>Byl to Jakub, nejmladší synek ze mlýna. Mířil ten den do města na trh, aby prodal kocoura. Nedávno mu zemřel otec a před smrtí podělil své tři syny: mlýn odkázal nejstaršímu, vola mladšímu a na nejmladšího zbyl kocour, otcův mazlíček.</i>

V následující tabulce vidíme další různé změny oproti původnímu textu. Nalezneme tu změnu lexikální – slovo *chvíle* se změnilo na slovo *doba*, dále pak morfologickou – *počal* na *začal* – kdy se nám ve slovese mění prefix, předložka *k* se z důvodu lepší výslovnosti před slovem svému vokalizuje na *ke* a v neposlední řadě jsou zde také přidána tři slova – *hlasitě*, *dokonce* a druhé *mňau*. Ve V17 navíc za slovem *promluvil* není dvojtečka, která by signalizovala počátek přímé řeči, nýbrž tečka.

V16	<i>Nějakou chvíli se kocour choval tiše, pak sebou počal zmítat a mňoukat a najednou k svému pánu promluvil:</i> <i>„Mňau, neprodávej mne, Jakube, špatně bys učinil.</i>
V17	<i>Nějakou dobu se kocour choval tiše, pak se ale začal v pytli zmítat, mňoukal hlasitě a najednou dokonce ke svému pánovi promluvil.</i> <i>„Mňau, mňau, neprodávej mne, Jakube, špatně bys učinil.</i>

Podíváme-li se na větu v další tabulce, opět zde nalezneme mnoho změn oproti předchozímu vydání, tedy V16. Jakubovo jméno je nahrazeno obecným jménem *chlapec*, slovní spojení *za malou hodinku* se mění na *za necelou hodinku*, spojka *a* je změněna na spojku *i*, z příslovce *pěkně* se stane příslovce *tuze*, které sice není dnes běžně užívaným slovem, avšak v pohádkách je stále oblíbeným, proto je pravděpodobně použito i v tomto vydání. Dále byla přidána dvě slova, a to sloveso *nelenil* a adjektivum *kožené (boty)*, změnil

se slovosled a především je ve větě přidána část souvětí o dvou větách, konkrétně *kocour ho pochválil, že dobře nakoupil*.

V16	<i>Jakub šel a za malou hodinku se vrátil nesa v ruce boty s ostruhami, klobouk s pérem a vak. Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu, a kupodivu pěkně mu to slušelo.</i>
V17	<i>Chlapec nelenil a šel. Za necelou hodinku se vrátil, v ruce nesl boty, s ostruhami, klobouk s pérem i vak. Kocour ho pochválil, že dobře nakoupil, na zadní nohy si natáhl kožené boty, klobouk posadil na hlavu a kupodivu mu to tuze slušelo.</i>

Následující tabulka zobrazuje poněkud větší poněkud větší část pohádky. Je to z toho důvodu, že se zde měnily větší úseky a hranice mezi celými větami. Nejprve se opět podíváme na menší změny. Slovo *chvilečka* se mění na *chvilka*, *veliké (množství)* na *velké*, *nejdříve* na *nejdřív*, dále je zde slovo *pytel* nahrazeno slovem *vak*, je odstraněn přechodník *vidouce* a nahrazen slovním spojením *ale když viděli*. Poslední dvě věty (ve V17) jsou pak z této ukázky přeformulovány nejvýrazněji. Až do V16 bylo ponecháno ono dlouhé souvětí o osmi větách. Ve V17 pak z tohoto souvětí vznikla souvětí tři, každé o dvou až třech větách. Navíc byly doplněny i informace uvedené v původním souvětí (*které jim výtečně chutnaly x chutnaly jim opravdu výtečně; když snědli krajní x když snědli všechny listy, co ležely u otvoru*). Přečteme-li si však tento úsek ve V17, po proběhnuvších změnách zde nalezneme zájmeno *které* dvakrát za sebou, což nepůsobí nejlépe a bylo by vhodné větu přeformulovat ještě jiným způsobem. Zajímavý pak je také fakt, že zatímco v první části této ukázky je slovo *pytel* změněno na *vak*, v poslední větě ukázky je slovo *pytel* ponecháno. Navíc je slovo *pytel* pro děti jistě slovem mnohem běžnějším než slovo *vak*, proto nebyl žádný důvod jej ve větě nahrazovat.

V16	<i>Za malou chvilečku přihopkali ve velikém množství králíci, přilákáni vůní bylin, které kocour v pytli rozprostřel. S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta, ale vidouce, že se nehýbe, přestali se bát a pustili se čile do chroupání bylin, které jim výtečně chutnaly, a když snědli krajní, lezli do pytle pořád dál a dál.</i>
V17	<i>Za malou chvilku přihopkali ve velkém množství zvědaví králíci, které přilákala vůně bylin, které ve vaku kocour rozprostřel. S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdřív podivného hosta, ale když viděli, že se nehýbá, přestali se bát a pustili se čile do chroupání bylin. Chutnaly jim opravdu výtečně. Když snědli všechny listy, co ležely u otvoru, vlezli rovnou do pytle.</i>

Také v další ukázce vidíme nejprve lexikální změnu slovesa *poklonit se* na sloveso *uklonit se* a dále odstranění přechodníku. Při odstraňování přechodníku však editor v akuzativu, s nímž se pojí sloveso *podávat*, použil substantivum *vak* místo slovního spojení *mu čtyři králíky*. Následně pak přidal závěr do následující věty, a to *při svých slovech packou ukázal na vak*.

V16	<i>Hluboce se před panovníkem poklonil, a podáváje mu čtyři králíky, pravil: „Pan hrabě z Mlejniců osměluje se zaslat vaší královské milosti tuto maličkost.“</i>
V17	<i>Hluboce se před panovníkem uklonil a podal mu vak se čtyřmi králíky. „Pan hrabě z Mlejniců osměluje se zaslat vaší královské milosti tuto maličkost,“ při svých slovech packou ukázal na vak.</i>

Další tabulka zobrazuje především slova, jež byla buď přidána, nebo naopak odstraněna, případně nahrazena slovem jiným. Opět byly měněny hranice mezi větami, částice *především*, příslovce *tady* a *přísně* byla z věty odstraněna, naopak přidáno bylo slovo *ale*, *rychle* se změnilo na *hned*, *chtě nechtě* na *tedy*, *řekl* na *nařídil*, slovní spojení *nač to* na *pročpak* a slovní spojení *neptej se a poslouvej* se pozměnilo na *nevyptávej se* a *poslechni mne*. Dále bylo slovo *zrovna* nahrazeno slovem *dvakrát*, čímž se editor opět snažil vyhnout dvojznačnosti výrazu (stejně tak jako editoři ve V14, kteří nahradili slovo *právě* slovem *zrovna*). Slovní spojení *dvakrát se nechtělo* (někomu něco dělat) je v současné době poměrně často užívané, avšak i v tomto případě je přípustný druhý význam, tedy že by Jakub měl do vody skočit dvakrát. Význam, který chtěla Krásnohorská zřejmě vyjádřit, by tedy mohl být ještě zřetelnější, pokud by bylo ve větě použito spojení obou výrazů (V16 i V17), tedy *kterému se do vody zrovna dvakrát nechtělo*, které je relativně časté i v běžné komunikaci.

V16	<i>„(...) Ted' se především rychle svlékni, skoč tady do rybníka a koupej se,“ řekl přísně kocour. „Nač to?“ zdráhal se Jakub, kterému se do vody zrovna nechtělo. „Neptej se a poslouvej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení a Jakub se chtě nechtě svlékl a skočil do rybníka.</i>
V17	<i>„(...) Ale ted' se hned svlékni, skoč do rybníka a koupej se,“ nařídil mu přísně kocour. „Pročpak?“ zdráhal se Jakub, kterému se do vody dvakrát nechtělo. „Nevyptávej se a poslechni mne,“ odpověděl mu místo vysvětlení kocour. Jakub se tedy svlékl a skočil do rybníka.</i>

Následující souvětí bylo ve V17 rozděleno na dvě věty a navíc doplněno o další informace, díky nimž se druhá věta rozšířila o další dvě věty v nově vzniklém souvětí. Ve V16 máme navíc v druhé větě *kde krále uvítá*, které je ve V17 rozšířeno o slovní spojení *jeho veličenstvo*. Podíváme-li se však na tuto větu, může být nejasné, co je podmětem. Zda je jím *jeho veličenstvo*, nebo je podmět nevyjádřený. Bylo by tedy zřejmě vhodnější toto slovní spojení buď nepřidávat, nebo ho formulovat tak, aby bylo zřejmé, co je ve větě podmětem.

V16	<i>Už neměl strach, kde krále uvítá, byl si jist, že kocour i vše ostatní dobře provede.</i>
V17	<i>Už neměl strach, kde jeho veličenstvo krále uvítá. Byl si jistý, že jeho chytrý a lstivý služebník, který si dosud tak dobře vedl, dobře provede i všechno ostatní.</i>

V následující tabulce má V17 v souvětí vloženou větu (stejně tak jako V16). Na rozdíl od V16 však posouvá sloveso (v tomto případě *nechat si ušít*) až do druhé části věty (tedy až za větu vloženou), což může působit nepřehledně, a původní znění lze tedy považovat za vhodnější. Dále je pak adjektivum *krásný* nahrazeno adjektivem *jemný*.

V16	<i>Na jejich svatbu pořídil si kocour, který se mezitím stal z komorníka ministrem, nové boty a klobouk a k tomu si koupil krásný pláštík s kožešinou.</i>
V17	<i>Na jejich svatbu si kocour, který se stal z komorníka ministrem, nové boty a klobouk nechal ušít a k tomu si koupil jemný pláštík s kožešinou.</i>

V poslední ukázce se změnilo pouze příslovce, avšak z adverbia *tam* značího příslovečné určení místa se pomocí vniklého slovního spojení *že i tak* stává příslovečné určení přípustky, které mění význam celé věty.

V16	<i>Věděl, že i tam mu bude jeho služebník prospěšný.</i>
V17	<i>Věděl, že i tak mu bude jeho služebník prospěšný.</i>

4 O PERNÍKOVÉ CHALOUPE

4.1 Pravopisné změny

Pohádka O perníkové chaloupce se nám dochovala, stejně jako pohádka O Červené karkulce, celkem 13krát. Pro přehlednost je i zde nejprve uveden výpis všech jejích vydání.

O perníkové chaloupce – vydání:

- V1 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1892), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V2 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1902), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.
- V3 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V4 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1922), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V5 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1934), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V6 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V7 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V8 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- V9 KRÁSNOHORSKÁ, E. (1991), *Pohádky naší babičky*. Vimperk, Papyrus.
- V10 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2000), *Kocour v botách a jiné pohádky*. Praha: Vyšehrad.
- V11 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2001), *Pohádky naší babičky*. Praha: Levné knihy KMa.
- V12 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2005), *Z pohádky do pohádky*. Praha: XYZ.
- V13 KRÁSNOHORSKÁ, E. (2009), *Z pohádky do pohádky*. Brno: Tribun EU.

Ztracená vydání (informace z Katalogu Národní knihovny):

- KRÁSNOHORSKÁ, E. (19??), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1901), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.

4.1.1 Opravy dle Pravidel českého pravopisu

Stejně tak jako v předchozích pohádkách se v první řadě podíváme na interpunkci, dále pak na hranice slov a další pravopisné změny, které se v tomto případě týkaly psaní předložek *s/z* a *se/ze*.

Interpunkce

V první řadě byla opět opravena interpunkce tam, kde ve V1 chyběla nebo naopak přebývala.

V následující ukázce chyběl začátek uvozovek, který byl již od V2 doplněn.

V1	<i>Honzíček ji těšil: _ Neplač, Ančičko, vrátíme se sami domů. Uvidíš, že cestu najdu a že nezbloudíme.“</i>
V2–V13	<i>Honzíček ji těšil: „Neplač, Ančičko, vrátíme se sami domů. Uvidíš, že cestu najdu a že nezbloudíme.“</i>

Od V2 se také upravuje koncovka slovesa, kde se z obecného podmětu stávají podmětem děti.

V1	<i>Avšak nebyli tak šťastni jako včera.</i>
V2–V13	<i>Avšak nebyly tak šťastny jako včera.</i>

Až do V8 byla za přímou řečí (uvedenou v následující tabulce) tečka, od V9 (1991) se pak tečka mění na vykřičník. Můžeme zde tak sledovat snahu o zdůraznění varování, které pronáší čarodějnice k Honzíčkovi.

V1–V8	<i>„Posad' se pěkně na lopatu,“ nažizovala Honzíčkovi, „a dobře se drž, abys nespadl.“</i>
V9–V13	<i>„Posad' se pěkně na lopatu,“ nažizovala Honzíčkovi, „a dobře se drž, abys nespadl!“</i>

V následující ukázce se od V5, tedy od prvního vydání, jež vyšlo po smrti Krásnohorské, odstranila čárka, která zde byla zbytečná.

V1–V4	<i>Honzíček věděl hned_ proč, ale neměl tenkrát kdy, aby si oblázků nasbíral.</i>
V5–V8	<i>Honzíček věděl hned_ proč, ale neměl tenkrát kdy nasbíral oblásků.</i>
V9–V13	<i>Honzíček věděl hned_ proč, ale neměl tentokrát kdy nasbíral oblázků.</i>

Hranice slov

Také v pohádce O perníkové chaloupce se mění hranice slov. Tak se změní z *rána* na *zrána*, z *hluboka* na *zhluboka*, *v tom* na *vtom*, *ku předu* na *kupředu* či *nazdař Bůh* na *nazdařbůh*. Uvedeme zde několik příkladů. Všechny hranice slov byly upraveny od V5 (1934), výjimku tvoří pouze slovní spojení z *hluboka*, které se poprvé píše dohromady až od V9 (1991).

V1–V4	<i>I vstal druhého dne časně z rána (...)</i>
V5–V13	<i>I vstal druhého dne časně zrána (...)</i>

V1–V4	<i>Obě děti z hluboka si oddechly, teď se jí nemusely více báti.</i>
V5–V8	<i>Obě děti zhluboka si oddechly, teď se jí nemusely více báti.</i>
V9–V13	<i>Obě děti si zhluboka oddechly, teď se jí nemusely více bát.</i>

V1–V4	<i>Šly nazdař Bůh ku předu, ale brzo poznaly, že bloudí.</i>
V5–V11	<i>Šly nazdařbůh kupředu, ale brzo poznaly, že bloudí.</i>
V12, V13	<i>Šly nazdařbůh kupředu, ale brzo poznali, že bloudí.</i>

V1–V4	<i>V tom vystoupila přede dvěře očklivá, kulhavá stařena o berli.</i>
V5–V13	<i>Vtom vystoupila přede dvře očklivá, kulhavá stařena o berli.</i>

Další pravopisné změny

V neposlední řadě se opravilo psaní *s/z* a *se/ze* dle aktuálních Pravidel. Od V9 se proto v genitivu u slovního spojení *spadnout s ní* (myšleno z lopaty) mění na *z ní*.

V1–V8	<i>Honzíček posadil se na lopatu, ale sotva ji baba pozvedla, po každé s ní na zemi se skutálel.</i>
V9–V13	<i>Honzíček se posadil na lopatu, ale jen ji baba pozvedla, vždy z ní na zem se skutálel.</i>

V následující ukázce se jednalo o změnu obdobnou, na rozdíl od předcházejícího příkladu se však, chceme-li zdůraznit pohyb směrem seshora dolů, může ponechat také slovní

spojení *se střechy*. Proto se předložka *se* opravila na předložku *ze* až ve V10 (2000), dále pak ve V12 a V13.

V1–V9, V11	(...) vyšplhal se na plůtek a urval se střechy dva kolářče (...)
V10, V12, V13	(...) vyšplhal se na plůtek a urval ze střechy dva kolářče (...)

4.1.2 Opravy v rozporu s Pravidly českého pravopisu

Ve V12 a V13 se objevovaly na několika místech chyby, kdy byl opraven tvar správný na tvar chybný.

První změnou, která neproběhla ve V12 podle Pravidel českého pravopisu, byla shoda podmětu s přísudkem. Zde jsou v celém odstavci v podmětu děti (což je patrné i dle tvaru *plny radosti*), avšak v přísudku se píše měkké *i*. V13 má tento odstavec také v přísudku s měkkým *i*, mimo první věty.

V12	<i>Konečně spatřili před sebou malou hezoučkou chaloupku. Plny radosti se k ní rozběhli, ale jak se podivili, když zpozorovali, že její stěny jsou z perníku, střecha je místo šindelů pokryta samými koláči a celá chaloupka že je vyzdobena preclíky, marcipánovými srdíčky a jinými cukrovinkami.</i>
V13	<i>Konečně spatřily před sebou malou hezoučkou chaloupku. Plny radosti se k ní rozběhly, ale jak se podivily, když zpozorovaly, že její stěny jsou z perníku, střecha je místo šindelů pokryta samými koláči a celá chaloupka že je vyzdobena preclíky, marcipánovými srdíčky a jinými cukrovinkami</i>

Také v následující ukázce byly podmětem děti (z předchozí věty), ačkoli je v přísudku měkké *i*, a to ve V12 i V13.

V12, V13	<i>Najedli se perníku a cukrovinek, co se jim líbilo, nasbírali si před chaloupkou lesklé kaménky na památku těch smutných časů, které v ní zažili, a umínili si, že stůj co stůj musí najít cestu domů k rodičům.</i>
----------	--

Další typ špatně opravených změn byl ve skloňování zájmena *ji/jí*. Stejně tak jako v případě Červené karkulky i v této pohádce jsou chybně skloňována zájmena pouze ve V13, zde konkrétně ve třech případech.

V13	<i>Honzíček jí těšil (...)</i>
-----	--------------------------------

V13	<i>Honzíček jí vzal za ručičku a šli.</i>
-----	---

V13	<i>Dobry bratříček k ní přiklekl a těšil jí, jak nejlépe dovedl.</i>
-----	---

Poslední změnou, která byla v rozporu s Pravidly, je napsání slovního spojení *v tom*, jež by mělo být v tomto případě vzhledem ke kontextu věty napsané dohromady, tak jako je tomu v předchozích vydáních.

V13	<i>V tom vystoupila přede dveře ošklivá kulhavá stařena o berli.</i>
-----	---

4.2 Hláskosloví

Stejně jako v případě Červené karkulky, i zde se mění od V5 substantivum *dvěře* na podobu *dveře*.

VI–V4	<i>V tom vystoupila přede dvěře ošklivá, kulhavá stařena o berli.</i>
V5–V12	<i>Vtom vystoupila přede dveře ošklivá, kulhavá stařena o berli.</i>
V13	<i>V tom vystoupila přede dveře ošklivá, kulhavá stařena o berli.</i>

4.3 Morfologické změny

Také v případě Perníkové chaloupky se v první řadě mění koncovky sloves v infinitivu. Ty jsou až do V8 zakončeny na –ti, od V9 pak končí na –t. Tak se mění *znáti* na *znát*, *zabíti* na *zabít*, *snísti* na *sníst*, dále například *dostati* na *dostat* či *vykrmiti* na *vykrmit*.

VI–V8	<i>(...) avšak nedali toho na sobě znáti.</i>
V9–V13	<i>(...) avšak nedali to na sobě znát.</i>

VI–V8	<i>(...) popadla Honzíčka a zavřela ho do malého chlívku, kde ho chtěla vykrmiti, a až by ztloustl, zabíti a snísti.</i>
V9–V13	<i>(...) popadla Honzíčka a zavřela ho do malého chlívku, kde ho chtěla vykrmit, a až by ztloustl, zabít a sníst.</i>

V následující ukázce se změnila vazba slovesa *nedat*. To se původně pojilo s genitivem, od V9 se pak váže s dnes již běžnějším akuzativem.

VI–V8	(...) avšak nedali toho na sobě znáti.
V9–V13	(...) avšak nedali to na sobě znát.

Stejným způsobem se změnila také vazba u slovesa *být líto* (*čeho*) na *být líto* (*co*), opět se tedy původní vazba s genitivem mění na vazbu s akuzativem. Avšak v tomto případě se mění vazba pouze v jednom případě, a to konkrétně ve V10; v ostatních pozdějších vydáních vazba s genitivem stále přetrvává, neboť nikterak nebrání porozumění.

VI–V9, VII–V13	(...) a rodičům bylo toho velmi líto.
V10	(...) a rodičům to bylo velmi líto.

Také sloveso *nasbírat* a *nemít* se obě vázala až do V8 s genitivem (v prvním případě jde o genitiv partitivní, ve druhém pak o genitiv záporový), od V9 pak s akuzativem.

VI–V8	(...) nasbíraly si před chaloupkou lesklých kaménků na památku těch smutných časů (...)
V9–V13	(...) nasbíraly si před chaloupkou lesklé kaménky na památku těch smutných časů (...)

VI–V8	Sama však neměla jiného k jídlu než bramborové slupky (...)
V9–V13	Sama však neměla jiné jídlo než bramborové slupky (...)

Stejně jako v Kocourovi v botách se také původní tvar *musit* mění od V9 na dnes běžnější tvar *muset*, a to v obou případech, které se v pohádce vyskytují.

VI–V8	(...) teď se jí nemusily více bát.
V9–V13	(...) teď se jí nemusely více bát.

VI–V8	(...) a přitom musila konati nejtěžší práce.
V9–V13	(...) a přitom musela konat nejtěžší práce.

V následující tabulce vidíme, že se od V9 podstatné jméno *země* v akuzativu mění na dnes již běžnější tvar *zem*, nově se tedy toto substantivum skloňuje ne podle vzoru *růže*, ale podle vzoru *píseň*.

V1–V8	<i>Honzíček posadil se na lopatu, ale sotva ji baba pozvedla, po každé s ní na zemi se skutálel.</i>
V9–V13	<i>Honzíček se posadil na lopatu, ale jen ji baba pozvedla, vždy z ní na zem se skutálel.</i>

V Perníkové chaloupce se vyskytovalo také jedno plusquamperfektum. To je ponecháno až do V8 (1941), od V9 (1991) je pak z věty odstraněno a nahrazeno minulým časem, neboť plusquamperfektum považujeme dnes již za archaický tvar slovesa.

V1–V8	<i>Kaménky, které byl ráno po cestě trousil, svítily se bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra.</i>
V9–V13	<i>Kaménky, které ráno po cestě trousil, se svítily se bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra.</i>

Od V9 se změnila druhá část věty – *abych poznala* na *ať poznám*. Můžeme zde tedy vnímat snahu o silnější důraz tím, že od V9 je ponecháno také druhé sloveso v rozkazovacím způsobu.

V1–V8	<i>„Honzíčku, vystrč prstíček, abych poznala, jak jsi tlustý.“</i>
V9–V13	<i>„Honzíčku, vystrč prstíček, ať poznám, jak jsi tlustý.“</i>

Dále se od V9 (1991) ze slovesa *uposlechnout* odstranil prefix *u-*.

V1–V8	<i>Ančička s pláčem uposlechla.</i>
V9–V13	<i>Ančička s pláčem poslechla.</i>

Substantivum *den* v akuzativu bylo ve 12 vydáních ponecháno s měkkým *i*, ve V13 se pak opravilo na dnes běžnější tvar *dny*.

Poslední zde uvedenou morfologickou změnou je sloveso *jít* v minulém čase. Zde se v prvních čtyřech vydáních nachází ve tvaru třetí osoby singuláru, avšak od V5 (tedy od prvního vydání, jež vyšlo po smrti Krásnohorské), změnilo na třetí osobu plurálu, tedy *šli*.

V1–V4	<i>Natrhal jí jahůdek, a když se trošku zasytila, vzal ji opět za ručičku a šla dále.</i>
V5–V13	<i>Natrhal jí jahůdek, a když se trošku zasytila, vzal ji opět za ručičku a šli dále.</i>

4.4 Lexikální změny

První lexikální změna proběhla již od V2. Zde se změnilo adjektivum *kulatý* na *oblý*. Tato změna proběhla zřejmě proto, že pod slovním spojením *kulaté dřívko* si představíme dřívko, které je celé kulaté, a proto by nebylo podobné prstu.

V1	(...) vystrčil pokaždé kus kulatého dřívka (...)
V2–V13	(...) vystrčil pokaždé kus oblého dřívka (...)

Další lexikální změnu můžeme spatřit u slovesa *rozeznat*. Zde se mění prefix, a to konkrétně z *roze-* na *po-*, tedy ze slovesa *rozeznat* na *poznat*. V tomto případě v negaci.

V1–V8	(...) což čarodějnice napolo slepá nerozeznala (...)
V9–V13	(...) což čarodějnice napolo slepá nepoznala (...)

Dále se změnilo příslovce *tenkrát* se na příslovce *dnes*. Tato změna proběhla od V9 (1991) a usnadnila porozumění věty, neboť dnes slovem *tenkrát* označujeme pouze situaci, jež se stala ve vzdálenější minulosti, než bylo např. dnešní ráno. Naopak slovem *dnes* označujeme situaci, jež se stala skutečně ve velmi blízké minulosti, proto by u vyprávění pohádky mohlo být vhodnější použití např. slova *tentokrát* (jako i v příkladu následujícím).

V1–V8	Tenkrát zavedli je rodiče ještě mnohem dále než včera.
V9–V13	Dnes je zavedli rodiče ještě mnohem dále než včera.

V následující ukázce byly postupně provedeny dvě lexikální změny. První z nich se poprvé uskutečnila roku 1934 (V5). Jednalo se o změnu slovního spojení *neměl tenkrát času*, kdy se slovo *času* změnilo na slovo *kdy*. Jak již bylo řečeno, v Perníkové chaloupce bylo slovo *tenkrát* použito ještě jednou. V tomto případě se změnilo použití slova na *tentokrát* místo *tenkrát*, neboť v textu pohádky se v tomto případě jedná již o druhý případ téže situace. Slovo *tentokrát* tedy naznačuje, že se daná situace již stala jednou nějakým způsobem, nyní se však děje jinak.

V1–V4	(...) ale neměl tenkrát času (...)
V5–V8	(...) ale neměl tenkrát kdy (...)
V9–V13	(...) ale neměl tentokrát kdy (...)

V následující ukázce máme až do V8 slovní spojení *po každé*. Mohli bychom očekávat, že se i z tohoto slovního spojení stane příslovce, stejně jako u jiných příkladů. Avšak zde je slovní spojení nahrazeno výrazem *vždy*.

VI–V8	<i>Ale Honzíček byl ferina, místo prstíčku po každé vystrčil kus oblého dřívka (...)</i>
V9–V13	<i>Ale Honzíček byl ferina, místo prstíčku vždy vystrčil kus oblého dřívka (...)</i>

Stejným způsobem je nahrazeno totéž slovní spojení i ve svém druhém výskytu. Navíc je ve V9 nahrazeno také slovo *sotva* slovem *jen*.

VI–V8	<i>Honzíček posadil se na lopatu, ale sotva ji baba pozvedla, po každé s ní na zemi se skutálel.</i>
V9–V13	<i>Honzíček se posadil na lopatu, ale jen ji baba pozvedla, vždy z ní na zem se skutálel.</i>

4.5 Změny slovosledu

Stejně jako u Červené karkulky a Kocoura v botách se i zde v průběhu vydávání měnil slovosled. Také v tomto případě se měnily především menší úseky vět, od V9 se často dostává příklonka *se* do druhé pozice ve větě či se shodný přívlastek posouvá přes substantivum, jež rozvíjí. To můžeme vidět v několika následujících tabulkách.

VI–V8	<i>Plny radosti k ní se rozběhly, ale jak se podivily, když zpozorovaly, že stěny její jsou z perníku.</i>
V9–V13	<i>Plny radosti se k ní rozběhly, ale jak se podivily, když zpozorovaly, že její stěny jsou z perníku.</i>

VI–V8	<i>Honzíček posadil se na lopatu, ale sotva ji baba pozvedla, po každé s ní na zemi se skutálel.</i>
V9–V13	<i>Honzíček se posadil na lopatu, ale jen ji baba pozvedla, vždy z ní na zem se skutálel.</i>

VI–V8	<i>Kaménky, které byl ráno po cestě trousil, svítily se bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra.</i>
V9–V13	<i>Kaménky, které ráno po cestě trousil, se svítily bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra.</i>

VI–V8	(...) a měsíček pomaloučku vyhoupl se na oblohu (...)
V9–V13	(...) a měsíček se pomaloučku vyhoupl na oblohu (...)

VI–V4	Obě děti z hluboka si oddechly , teď se jí nemusely více báti.
V5–V8	Obě děti zhluboka si oddechly , teď se jí nemusely více báti.
V9–V13	Obě děti si zhluboka oddechly , teď se jí nemusely více bát.

V následující tabulce se do druhé pozice ve větě dostalo sloveso *nezůstat*.

VI–V8	Rodiče litovali, že děti raději v lese nezůstaly (...)
V9–V13	Rodiče litovali, že nezůstaly děti raději v lese (...)

Dále se od V9 dostává příklonka *oni* v akuzativu do druhé pozice ve větě, neboť se nachází mezi přízvučnými slovy.

VI–V8	Tenkrát zavedli je rodiče ještě mnohem dále než včera.
V9–V13	Dnes je zavedli rodiče ještě mnohem dále než včera.

Stejným způsobem jako v předchozí tabulce se i zde dostává příklonka (v tomto případě ve tvaru *ní*) před sloveso.

VI–V8	Dobrý bratříček přiklekl k ní a těšil ji, jak nejlépe dovedl.
V9–V13	Dobrý bratříček k ní přiklekl a těšil ji, jak nejlépe dovedl.

Posunutím slovesa před slovní spojení *do lesa* se dal největší důraz právě na toto slovní spojení, neboť se nachází až na konci věty.

VI–V8	Rodičům po velmi po nich se zastesklo a nepřestali litovati, že je do lesa zavedli .
V9–V13	Rodičům po velmi se po nich zastesklo a nepřestali litovat, že je zavedli do lesa .

Od V9 se také posunul přísudek před příslovečné určení místa, které tento přísudek rozvíjelo.

VI–V8	Když pak s rodiči a se sestřičkou lesem kráčel (...)
V9–V13	Když pak s rodiči a se sestřičkou kráčel lesem (...)

V poslední ukázce se pak obdobným způsobem dostává sloveso před předmět, který ho rozvíjí.

V1–V4	<i>Honzíček věděl hned₁ proč, ale neměl tenkrát kdy, aby si oblázků nasbíral.</i>
V6–V8	<i>Honzíček věděl hned₁ proč, ale neměl tenkrát kdy nasbíral oblásků.</i>
V9–V13	<i>Honzíček věděl hned₁ proč, ale neměl tentokrát kdy nasbíral oblázků.</i>

4.6 Vynechaná / přidaná slova

V Perníkové chaloupce bylo od V9 odstraněno adjektivum *bílá*.

V1–V8	<i>Po tom jezeře plula veliká bílá labut' přímo proti nim.</i>
V9–V13	<i>Po tom jezeře plula veliká labut' přímo proti nim.</i>

4.7 Neproběhnuvší změny

Také v Perníkové chaloupce nalezneme slova či slovní spojení, u kterých bychom mohli předpokládat, že se změní, vzhledem k ostatním změnám, jež jsou stejného charakteru a jež byly změněny. Až do V13 se zachoval tvar slovesa *svítily se (kaménky)*, ačkoli dnes se již sloveso *svítit se* spolu se zvrtným zájmenem používá spíše v pasivu, a proto bychom spíše předpokládali tvar *svítit*.

V1–V8	<i>Kaménky, které byl ráno po cestě trousil, svítily se bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra.</i>
V9–V13	<i>Kaménky, které ráno po cestě trousil, se svítily bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra.</i>

Druhou změnou, již bychom mohli očekávat, je změna slova *ferina*. Jedná se o slovo, s nímž nejsme v dnešní době běžně v kontaktu, a pro děti by mohlo být neznámé. Mohlo by být tedy nahrazeno nějakým běžnějším slovem, např. slovem *filuta*, *šibal* apod., která by měla podobný význam a byla by pro děti bližší.

V1–V8	<i>Ale Honzíček byl ferina, místo prstíčku po každé vystrčil kus oblého dřívka (...)</i>
V9–V13	<i>Ale Honzíček byl ferina, místo prstíčku vždy vystrčil kus oblého dřívka (...)</i>

Poslední neuskutečněná změna je pak uvedena v tabulce následující. Až do V5 (1934) byla poslední část věty *aby si oblázků nasbíral*. Od V6 se pak poprvé setkáme s větou pozměněnou, původní souvětí o třech větách je pozměněno na souvětí o dvou větách. Ovšem tato změna zapříčinila vznik negramatické konstrukce.

V1–V4	<i>Honzíček věděl hned_ proč, ale neměl tenkrát kdy, aby si oblázků nasbíral.</i>
V6–V8	<i>Honzíček věděl hned_ proč, ale neměl tenkrát kdy nasbíral oblásků.</i>
V9–V13	<i>Honzíček věděl hned_ proč, ale neměl tentokrát kdy nasbíral oblázků.</i>

5 SHRnutí

V této bakalářské práci byl proveden rozbor tří pohádek Elišky Krásnohorské z hlediska edičních úprav. Prvních osm vydání vydal Josef R. Vilímek (V1 vydal roku 1892, V8 roku 1941), dále pak následovalo padesát let bez jediného vydání. Od roku 1991 pak vydávala pohádky různá nakladatelství, všechna se však snažila původní text zachovat co možná nejvěrohodněji. Z tohoto důvodu se do textu většinou hlouběji nezasahovalo. Úpravy v jednotlivých vydáních se týkaly různých oblastí, v první řadě se vždy upravoval pravopis dle aktuálních Pravidel, dále se měnila slova, jež mají v současnosti jinou hláskoslovnou podobu, v některých novějších vydáních se odstraňovaly přechodníky, slovesa zakončená na *-ti* se v novějších vydáních zakončovala na *-t*. Slova, která by ohrožovala porozumění textu, se opravovala na slova jednodušší, především u novějších vydání se měnil slovosled a v neposlední řadě se některá slova (či části věty) odstraňovala, jiná se naopak přidávala (to především po smrti Elišky Krásnohorské). Tyto změny pak měly v několika případech za následek nesprávné opravení, tj. v rozporu s aktuálními Pravidly, v nichž byly provedeny.

Pravopisné změny

Pravopisné změny měly být prováděny vždy dle aktuálních Pravidel českého pravopisu, neboť se nejedná o autorův styl či jazyk, pravopis je vždy podmíněn dobovým územ, jak již bylo řečeno v Teoretické části práce slovy Formánkové, Syrovátkové, M. Komárka a dalších. Navzdory tomuto faktu však nemůžeme říci, že by vždy všechna vydání byla upravena podle aktuálních pravidel; v některých případech byla ponechána slova dle pravidel platných dříve, v případech jiných se pak naopak editoři snažili text přizpůsobit dětem natolik, že v něm v některých případech upravili správné tvary na tvary v rozporu s aktuálními Pravidly.

První pravopisné změny proběhly již ve druhém vydání. V první řadě se opravovaly chyby, které byly ve V1. V Červené karkulce se objevila pravopisná chyba, konkrétně se jednalo o sloveso ve tvaru *posýlám*. Od druhého vydání se také opravovala chybějící interpunkční znaménka a v udivení Karkulky ve chvíli, kdy vidí vlka převlečeného za babičku, jsou od V2 místo teček za jednotlivými výpověďmi vykřičníky. Stejným způsobem je také v Kocourovi od V2 místo tečky za větou značící podivení vykřičník ve větě: „*Ale brachu,*“ *řekl se smíchem,* „*co jen myslíš!*“ Obdobně se také přidal vykřičník v Perníkové

chaloupce. Avšak v tomto případě se pomocí vykřičníku zdůraznilo varování čarodějnice směrem k Honzíčkovi. Vykřičník se přidal poprvé až ve V9.

Dále se mění parcelace výpovědí, z některých je parcelace odstraněna, a to již od V2. Dále je v Červené karkulce od V2 také rozděleno jedno dlouhé souvětí na dvě kratší. U všech těchto změn můžeme předpokládat, že se na nich podílela sama Krásnohorská, nebo je alespoň schválila. (Výjimku tvoří pouze přidání vykřičníku v Perníkové chaloupce.)

Další pravopisné změny pak probíhaly až po smrti Krásnohorské. Prvním takovým mezníkem ve změnách bylo V5 (1934). Od tohoto vydání se mění hrance slov. Tak se v Červené karkulce upravuje *kde pak* na *kdepak*, *kam pak* na *kampak* či *na to* na *nato*. V Kocourovi v botách se pak nově píší dohromady slova, která měla v původním znění podobu *v tom, jak pak*, *z daleka* či *mezi tím*. Na rozdíl však od předchozích slov se slovo *ku podivu* píše v některých pozdějších vydáních také zvlášť. To je způsobeno tím, že na rozdíl od slov uvedených výše není dle současných Pravidel možné psaní pouze v podobě dohromady, ale také zvlášť. V Perníkové chaloupce se pak mění (mimo slov, která jsou již uvedena výše) také *z rána* na *zrána*, *z hluboka* na *zhluboka*, *ku předu* na *kupředu* či *nazdař Bůh* na *nazdařbůh*.

Dalším jevem, který se mění od V5, je změna malého písmene na velké v případech, kdy za vykřičníkem následovalo malé písmeno. Od V9 (1991) se pak upravuje psaní předložky *s a z*. Nyní se píše v genitivu *z*, v instrumentálu pak *z*. Výjimkou jsou pak v některých pozdějších vydáních slovní spojení (*strhnout*) *se strašného vlka (kůži)* či *s hory*, avšak vazba *z okna* je od V9 psána *se z*.

Hláskosloví

Tyto změny by se dle slov Formánkové a Syrovátkové měly upravovat vždy dle dnešní podoby. Hláskoslovných změn není v těchto pohádkách mnoho, poprvé se s nimi setkáváme od V5, avšak pouze u jednoho slova – mění se slovo *dvěře* na *dveře*. Od V9 se pak mění také *oblekl* na tvar *oblékl* a *zviřátko* na *zvířátko*.

Morfologické změny

Tato skupina je poměrně rozsáhlá. Patří sem přechodníky, tvary podstatných jmen, zájmen a sloves a další odchylky. Přechodníky by se dle slov Formánkové a Syrovátkové měly upravovat v případech, kdy by jejich ponechání bránilo porozumění dnešním dětem, tvary podstatných jmen a zájmen by se měly upravovat v souladu s aktuálními Pravidly českého pravopisu, Macurová pak tvrdí, že u sloves v infinitivu končících na *-ti* je však

změna na zakončení *-t* zbytečná, neboť i původnímu tvaru děti porozumí. Navzdory této teorii však od V9 všechny infinitivy sloves končících na *-ti* mizí.

Dále se odstraňují přechodníky, které se následně mění na vedlejší i hlavní věty či v některých případech pouze na stejné sloveso, od něhož byl přechodníku utvořen. A to i v případech, ve kterých by přechodník porozumění nebránil. V Červené karkulce také mizí ve V10 (2000) plusquamperfektum *jak se byl objevil*. Ve všech ostatních však tvar tohoto slovesa zůstal nezměněn a v Kocourovi v botách se plusquamperfektum neobjevuje. V Perníkové chaloupce mizí plusquamperfektum *byl trousil* dokonce již od V9. Odstraňování plusquamperfekt Macurová považuje za zbytečné, neboť opět nikterak nebrání porozumění textu.

U sloves se mění také jejich valence. Tak nacházíme od V14 v Kocourovi v botách vazbu slovesa *nemít co* místo genitivu záporového, který bychom dnes již vnímali jako silně příznakový, avšak ne natolik, aby ji děti nebyly schopny pochopit. Stejným způsobem se v Perníkové chaloupce mění původní vazba genitiv partitivní u sloves *nasbírat* na vazbu s akuzativem, a to od V9 (1991). Zajímavá je také proběhnuvší změna u slovesa *obdivovat se*, kde se původní tvar slovesa *obdivuju*, který trvá až do V4 (tedy po všechna vydání za života Krásnohorské), následně od V5 mění na tvar s koncovkou *-i*, tedy *obdivuji*. Tento tvar zůstává v Kocourovi v botách po všechna následující vydání, tedy až do V16, ačkoli bychom mohli očekávat návrat k původnímu tvaru – vzhledem k dalším morfologickým změnám, jež také nebyly nezbytné, ale i přesto proběhly.

Od V9 se mění tvary sloves v přičestí činném, v Červené karkulce z tvaru *pomyslil* na tvar *pomyslel*, v Kocourovi v botách z *usmyslil* na *usmyslel*, v Perníkové chaloupce pak z *musit* na *muset*. Jedná se o dvě rovnocenné možnosti užití sloves, jež se nacházejí na pomezí vzorů *prosit* a *sázet*, proto není důvod měnit tvar tohoto slova. V případě Kocoura v botách je ještě zajímavé použití slovesa *musit* / *muset* v jednotlivých vydáních. Za života Krásnohorské (V1–V4) se totiž nachází v pohádce tvar *muset*, od V5 pak tvar *musit*, a to až do V8. Od V9 do V16 se pak používá opět tvar původní, tedy *muset*. Naopak stejné slovo v Perníkové chaloupce má od V1 do V8 tvar *musit*, které se na *muset* mění od V9.

Od V5 se také mění sloveso ve tvaru *uhodnul* na spisovný tvar *uhodl*. Dalším slovesem, které se v průběhu vydání změnilo z morfologického hlediska, je sloveso *ukázat*, a to v Kocourovi v botách. Nejprve se ve V1 objevuje tvar *ukážeš*, u něhož je následně již od V2 pozměněn prefix *u-* na prefix *o-*, tj. sloveso v podobě *okážeš*. Sloveso v tomto tvaru bylo pouze do V4, tj. ve všech vydáních za života Krásnohorské, vyjma prvního. Páté vydání a všechna následující se pak navracejí k tvaru původnímu, jenž byl ve V1. V Perníkové

chaloupce se také mění prefix, a to u slovesa *rozeznat*. Předpona *roze-* se změní na *po-*, čímž vznikne od V9 sloveso *poznat*. Dále se od V9 odstraňuje prefix *u-* u slovesa *uposlechnout*. V neposlední řadě se mění sufix u slovesa *náležet* ve 3. osobě plurálu přítomného času, tj. *náleží* se změnilo na *náležejí*, a to od V14. V Perníkové chaloupce proběhla ještě jedna morfologická změna. Až do V4 bylo sloveso *jít* ve větě *Natrhal jí jahůdek, a když se trochu zasytila, vzal ji opět za ručičku a šla dále* v singuláru. Od V5 (po smrti Krásnohorské) se však sloveso změnilo na tvar plurálu, tj. *šli*.

Dalším měnicím se rysem je změna jmenného tvaru adjektiva, konkrétně v Červené karkulce u slova *nemocna* na tvar *nemocná*. Tato změna proběhla poprvé od V9, avšak právě ve V9, V11 a V12 neproběhla jednotně. Jedná se o promluvu babičky směrem k vlkovi a následně promluvu vlka směrem ke Karkulce ve chvíli, kdy se vlk vydává za babičku. V těchto třech vydáních je však tvar *nemocná* změněn pouze ve druhém případě, tedy ve chvíli, kdy mluví vlk ke Karkulce. Ve V10 a V13 je tento tvar napsán s dlouhým vokálem v obou případech. Stejným způsobem se také mění od V9 tvar adjektiva *vděčen* na tvar *vděčný*.

U podstatných jmen maskulina animata se dativ plurálu původně se sufixem *-u* nahrazuje sufixem *-ovi*, konkrétně se tedy z tvaru *pánu, čarodějníku* stává tvar *pánovi, čarodějníkovi*. I tento druh změny považuje Macurová za zbytečný, neboť původní tvar děti bez problému pochopí. Substantivum *kožešinou* má také zajímavý vývoj v této pohádce, neboť od V4 do V11 se tento tvar slova mění na tvar *(s) kožišinou* a následně od V12 se editoři opět navrací k původnímu tvaru. U Perníkové chaloupky se mění koncovka v akuzativu slova *zem*. Na obvyklejší tvar se mění také slovo *den* v plurálu, který byl po 12 vydání s měkkým *i*, tedy *dni*, ve V13 je pak slovo ve tvaru *dny*. Až do V9 je zde tvar *na zemi (se skutálel)*, od V9 pak běžnější podoba *na zem*. Jistě nejdůležitější změnou mezi substantivy byla změna sufixu u slova *průvodčí*. Zde se během vydání posunul význam slova, a proto bylo od V9 (1991) nahrazeno slovem *průvodce*.

Morfologické změny probíhaly také u zájmen. Zde se měnilo osobní zájmeno *on* v akuzativu z tvaru *na něj* na tvar *na něho*, dále pak tvar *jej* na *ho*, a to v obou případech opět od V5 (1934), tedy od prvního vydání, jež vyšlo po smrti Krásnohorské. Také tyto změny nebyly nezbytné, neboť ani původní znění dětem nebrání v porozumění.

V neposlední řadě se mění varianta vokalizace předložky *ku* na předložku *ke*, která je sice v dnešní době jistě běžnější než podoba původní, avšak ani ta by pro děti nebyla jistě nepochopitelná, a proto byla změna zbytečná.

Lexikální změny

Dle slov Formánkové, Syrovátkové či Komárka by se měly provádět lexikální změny tam, kde se význam pozměnil oproti původnímu významu či u dnes již neužívaných slov, jejichž ponechání by dětem mohlo činit problémy.

V Červené karkulce a v Perníkové chaloupce nalezneme pouze několik lexikálních změn, v Kocourovi v botách se jich pak nachází mnohem více. To je pravděpodobně způsobené jednak tím, že je pohádka Kocour v botách téměř dvojnásobného rozsahu oproti Karkulce, jednak také tím, že pohádku Kocoura v botách máme k dispozici v 16(17) vydáních oproti 13, ve kterých máme Červenou karkulku a Perníkovou chaloupku. Navíc se nejvíce lexikálních změn se nachází v Kocourovi v botách právě ve V14–V16, tedy ve vydáních, v nichž není obsažena Červená karkulka ani Perníková chaloupka.

Ze sloves se nám mění od V9 (1999) *zůstává* na slovo *bydlí*, sloveso *zdržovat* se mění na *být* (avšak pouze do V13, od V14 se opět užívá sloveso původní), stejným způsobem se (také pouze ve V19–V13) mění sloveso *zpravit* na *povědět*. Dále se mění *jal se* na *začal*, *ubíhal* na *běžel*, *použil* na *využil*, *umístil se* na *usadil se*, *odstrojil se* na *svlékl se*, *hlásat se* nám mění na *vyprávět* či *přepustit* na *přenechat*, a to vždy od V14, tedy pouze u knihy Zlatá kniha pohádek. Zajímavý vývoj mělo sloveso ve tvaru *netaž se*, které se ve V10 a následně až od V14 změnilo na sloveso ve tvaru *neptej se*. Dále se u sloves mění také sloveso *nepadneš* na dnes již běžnější slovo *neupadneš*, a to konkrétně od V9. Pouze ve V11 je ponechána varianta původní, nezměněná.

U podstatných jmen nalezneme pouze několik lexikálních změn. Od V9 se mění substantivum *žití* na dnes mnohem běžnější slovo *život*. Substantivum *šatnice* se od V14 (2009) mění na slovo *šatník*. Původní výrazy by však mohly být pravděpodobně v obou případech ponechány, neboť se slovo *šatnice* nezdá být natolik obtížným, že by děti nebyly schopné pochopit jeho význam, u významu slova *žití* je patrný snad ještě více než u slova *šatnice*.

U Kocoura v botách se mění adjektivum *veliký* na podobu *velký*, a adjektivum *malounká* na *malinká*.

Mění se však také jiné slovní druhy. Hned v první větě u Červené karkulky se od V2 mění zájmeno ve slovním spojení *co žila* na *kde žila*. S ohledem na to, že tato změna proběhla již od druhého vydání, můžeme předpokládat, že se jedná o změnu proběhnuvší autorčinou rukou či alespoň s jejím souhlasem. Od V5, tedy od prvního vydání vyšlého po smrti Krásnohorské, se také slovní spojení *kolem chaloupky* mění na *podle chaloupky*. Od V14 se mění vazba *právě u cesty* na *rovnou u cesty*. Opravená verze slovního spojení je

srozumitelnější i pro malé děti a navíc by mohlo jít také o zjednoznačnění významu. V posledních třech vydáních se také mění slovní spojení *co jen myslíš!* na *jak to myslíš!*, což je opět běžnější formulace než ta původní, avšak v tomto případě došlo ke změně významu, neboť vazba *co jen myslíš* má podobný význam jako slovní spojení *co tě nemá*, tedy doplnění nějaké pochybnosti nad vzniklou situací, na rozdíl od spojení *jak to myslíš* značícího otázku(i proto by nemělo být zakončeno vykřičníkem). V neposlední řadě se v knize Zlatá kniha pohádek mění slovní spojení *právě nechtělo* na *zrovna nechtělo*. Tato změna proběhla pravděpodobně z toho důvodu, aby nebyly možné dvě interpretace tohoto spojení, ale bohužel i po změně se dá chápat tato věta dvěma způsoby. Bylo by tedy vhodné slovo nahradit za jiné, než jakým bylo nahrazeno.

Změny slovosledu

Změny slovosledu se ve většině případů týkaly spíše menších úseků textu, jako je prohození dvou slov mezi sebou či předsunutí jednoho slova do některé z prvních pozic. Převážná většina změn probíhala od devátého vydání, pouze v několika případech se slovosled pozměnil v Kocourovi v botách až od V14.

Od V9 se předsouvá shodný přívlstek před substantivum, které rozvíjí (např. *domeček babiččin* se mění na *babiččin domeček*). Máme-li ve větě substantivum, jež je rozvíjeno adjektivem i zájmenem, přesune se zájmeno před adjektivum, neboť to se váže na podstatné jméno těsněji než zájmeno (*ostré svoje drápy* se změní na *svoje ostré drápy*). Dále se příklonka *se/si* dostává do druhé pozice ve větě, a to také od V9 (například *tu najednou objevil se* se změní na *tu se najednou objevil*). Od V14 se pak mění slovosled u slov, u nichž se až do V13 nepřesunula příklonka do druhé pozice ve větě, nebo se případě upraví slovosled do neutrálnější podoby (*ted' především se rychle odstroj* se změní na *ted' se především rychle odstroj*). Slovesa, která se nacházejí až na poslední pozici ve větě, se dostávají před slova, jež dané sloveso rozvíjí, výjimku tvoří pouze případy, kdy je sloveso záměrně na poslední pozici z důvodu zdůraznění, které bylo provedeno také od V9 (takovým příkladem může být *abych tě lépe viděla*). Zájmena, jež rozvíjejí sloveso, se přesouvají od V9 před toto sloveso (*nedávno zemřel mu otec* se změní na *nedávno mu zemřel otec*). Naopak předmět ve větě se dostává od V9 až za sloveso, jež rozvíjí, čímž je předmět ve větě zdůrazněn (např. *aby panstvo uvítal*).

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala edičními úpravami tří pohádek Elišky Krásnohorské. V teoretické části bylo shrnuto, jakým způsobem by měli editoři přistupovat k textům vzniklých v 19. století a do jaké míry by je měli upravovat, neboť je důležité najít vždy správnou míru těchto úprav. I běžný čtenář by měl být schopen porozumět textu, který čte, měl by chápat významy jednotlivých slov (nebo je pochopit alespoň z kontextu) i širších úseků textu, zároveň by však text ze starší doby neměl být pozměněn do takové míry, aby z původního autorova textu zbyl pouze námět. Aby bylo možné do textu zasahovat co nejméně, může se tato situace řešit pomocí poznámek pod čarou, komentářů apod. Míra úprav se také liší podle stáří textu. Zvláštní opatrnost je pak nezbytné věnovat starším textům, které jsou určeny dětem, ať už se jedná o školní nebo mimoškolní četbu. Důležité je také zohlednit věk dětí, jimž je konkrétní text určen.

Aby byla práce editorů pokud možno co nejjednodušší, vznikají různé směrnice, píší se články, které se touto problematikou zabývají a podobně. Bohužel i v dnešní době je ediční praxe stále rozkolísaná, často se texty zjednodušují víc, než je nezbytné a tím se pomalu ztrácí styl a jazyk autora. Dalším problémem je pak například to, že pro předbělohorské období v 16. století žádná směrnice neexistuje. Ještě výraznější změny pak probíhají u textů určených pro děti. Je pochopitelné, že takové texty se musejí upravovat ve větší míře než texty pro dospělé, avšak mnohdy se upravují i taková slova či tvary slov, jež by dětem ani v nejmenším nebránila porozumění, neboť i za předpokladu, že by se například v pohádce setkaly s tvarem či slovem, jež nikdy neslyšely, mohou si ho mnohdy odvodit ze širšího kontextu. Výhodou je jistě také to, že se právě díky pohádkám učíme slova, s nimiž se v běžné komunikaci již nesetkáváme, neboť patří mezi slova zastaralá nebo zastarávající. Edičním zásahům do pohádek a dalších textů určených dětem se věnovali ve svých studiích například Macurová, M. Komárek, Formánková, Syrovátková a další, ve většině případů se v názorech shodují, avšak navzdory tomu editoři tento materiál mnohdy nevyužívají a texty upravují podle svého mínění.

Praktická část se zabývala právě množstvím a mírou edičních úprav ve třech pohádkách od Elišky Krásnohorské. Základ tvořil materiál zhruba o 200 stránkách textu. V pohádkách O Červené karkulce a O perníkové chaloupce bylo srovnáváno 13 vydání, v případě Kocoura v botách pak 16 vydání. Zvlášť byla porovnána V16 a V17, neboť V17 je adaptací, jejíž

autorkou je Jana Semelková. Sedmnácté vydání se evidentně řídilo dle vydání šestnáctého, proto jsou pozorovány změny právě mezi těmito dvěma vydáními.

Bylo zjištěno, že se v některých pohádkách ve V1 (1892) nacházelo několik chyb. Pokud se zde nějaké chyby vyskytovaly, byly již od V2 odstraněny. V2 (1902), V3 (1904) a V4 (1922) se od sebe v těchto třech pohádkách neliší, výjimkou jsou pouze případy, kdy například byla v některém z těchto vydání chyba, jež byla pak následně v dalším vydání odstraněna. Dalším vydáním, ve kterém byly rozsáhlejší (a trvalejší) změny, bylo V5 (1934). Jedná se o první vydání, které vyšlo po smrti Krásnohorské. V následujících třech vydáních, tj. V6 (1940), V7 (1941) a V8 (1941) změny opět neprobíhaly. Zřejmě je to způsobeno také tím, že tato vydání vyšla velmi rychle za sebou, nejprve po roce, pak dokonce téhož roku. Po V8 následovala odmlka v podobě padesáti let bez jediného vydání. Roku 1991 pak bylo vydáno V9. Je pochopitelné, že v tomto vydání bylo provedeno nejvíce změn. V10 (2000) a V11 (2001), se od sebe liší pouze ojediněle. V12 (2005) a V13 (2009) se od předchozích dvou také neliší ve větší míře, avšak v těchto dvou vydáních bylo nalezeno větší množství chyb. Jednalo se především o chyby ve shodě podmětu s přísudkem (v Perníkové chaloupce) a dále pak ve skloňování *ji/jí, ni/ní* a *mě/mně* (ve všech třech pohádkách). Naproti tomu ve vydáních ostatních byly chyby pouze ojediněle. V14, V15 a V16 se v Kocourovi v botách snažila text pozměnit co nejméně. Tak se například navracejí v mnoha případech k přechodníkům, jež byly z novějších vydání již odstraněny či ponechávají slova či tvary, která novější vydání také upravují. Na druhé straně však ve V14–V16 byly provedeny změny, jež nebyly nezbytné. Tak se měnily např. tvary substantiv – *pánu* na *pánovi*, dále tvary sloves – *náleží* na *náležejí* či *zájmen* – *čekal na něj* na *čekal na něho*. V neposlední řadě se také v některých případech stalo, že se původní význam změnil, jako tomu tak bylo v případě *co jen myslíš!* změněném na *jak to myslíš!*

Pohádky Elišky Krásnohorské jsou vydávány již více než 120 let, ale navzdory tomu dodnes chybí studie zabývající se jazykem a stylem jejích pohádek, je zde tedy prostor pro studium této problematiky. Je s podivem, že ačkoli v 19. století nebylo velké množství pohádkářů, i přesto vznikají studie v podstatě pouze na Němcovou a Erben. I proto bylo teď obtížné sehnat dostatek literatury relevantní pro psaní teoretické části práce.

Ačkoli se editoři snažili ve většině případů zachovat text co nejvěrohodněji a do textu zasahovat co nejméně, i přesto docházelo ke změnám, jež nebyly nezbytně nutné a původní slova či tvary slov by nebránily dětem v porozumění. A právě takovýmto přílišným zasahováním do textů hrozí o to více, že se ve snaze opravit slovo či tvar do co nejjednodušší

a nejneutrálnější podoby, že dojde k úpravám chybným, v rozporu s Pravidly českého pravopisu nebo v rozporu s myšlenkou autora daného textu.

Z těchto důvodů by bylo příhodné, kdyby co nejdříve vznikla příručka, jež by se touto problematikou zabývala co nejpodrobněji. V současné době chybí příručka, která by podávala ucelený popis mluvnického a lexikálního vývoje češtiny v období od počátků národního obrození do začátku 20. století, existují pouze příručky zabývající se starou češtinou, tedy dobou do konce 15. století, a nyní vznikají také ty, jež se věnují období humanismu a baroka. Neustále narůstá potřeba klíče, podle nějž by se texty 19. století upravovaly.³⁹ Tím by byla stanovena určitá hranice pro texty různého typu, neboť záleží samozřejmě na recipientech, pro něž je text určen. Taková směrnice by se však neměla zabývat pouze jevy jazykovými a významotvornými, ale taktéž by měla rozpracovat teorii interpunkce.⁴⁰ Díky takové příručce by se již takové nesprávné opravy textu neopakovaly, přinejmenším v takové míře, jako je tomu doposud.

³⁹ KOMÁREK, K.: Čeština klasiků – jazyk cizí? Problém jazykové srozumitelnosti české literatury 19. století, o. c., s. 216.

⁴⁰ ADAM, R.: Jak se v Česku jazykově upravují vydávané texty, o. c., s. 93.

ODBORNÁ LITERATURA

1) CITOVANÉ ZDROJE

- ADAM, R.: Jak se v Česku jazykově upravují vydávané texty. In HASIL, J. (ed.): *Přednášky z 53. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha 2010, s. 85–93.
- DANĚHELKA, J.: Směrnice pro vydávání starších českých textů. *Husitský Tábor*, 1985, roč. 8, s. 285–301.
- FORMÁNKOVÁ, V., SYROVÁTKOVÁ, J.: Upravovat či neupravovat? In ČERVENKA, J., (ed.) *O pohádkách: Sborník statí a článků*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1960, s. 63–75.
- HAVEL, R., (ed.) a kol.: *Editor a text: úvod do praktické textologie*. Praha: Paseka, 2006.
- HAVLOVÁ, Fr.: O jazykové úpravě pohádek. In *Naše řeč*, ročník 44, 1961, č. 7–8 [online]. [cit. 20. 5. 2014]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4849>.
- KOMÁREK, K.: Čeština klasiků – jazyk cizí? Problém jazykové srozumitelnosti české literatury 19. století. In *Český jazyk a literatura* 61 (5), 2011, s. 213–217.
- KOMÁREK, M.: K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby. In *Literatura ve škole* 3, 1955, s. 384–391.
- MACUROVÁ, A.: Čteme ještě Němcovou? Proměny textu se čtenářem a v čase. In *Božena Němcová – život, dílo, doba*. Česká Skalice 2006, s. 139–146.
- POLÍVKOVÁ, A.: K některým úkolům jazykové výchovy. In *Naše řeč*, ročník 71, 1988, č. 3 [online]. [cit. 1. 1. 2015]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6769>.
- STANKOVSKÝ, V., VLADISLAV, J.: O překladu a převyprávění pohádek. *O pohádkách*. Praha: SNDK, 1960, s. 120–143.
- VINTR, J.: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*, 1998, roč. 121, s. 341–346.

2) NECITOVANÉ ZDROJE

- DVOŘÁK, E.: *Přechodníkové konstrukce v nové češtině*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
- GEBAUER, J.: *Historická mluvnice jazyka českého, Díl III. Tvarosloví, II. Časování*. Praha: Academia, 1960.
- HAVRÁNEK, B. a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1989, 8 sv.
- HAVRÁNEK, B.: Jazyk Boženy Němcové. *Slovo a slovesnost* 24, 1964, s. 1.

- HAVRÁNEK, B.: K stylu Národních báchorek a pověstí Boženy Němcové. *Naše řeč*, 37, 1953, s. 3.
- HORÁLEK, K.: K jazyku a stylu B. Němcové. *Studie o populární literatuře českého obrození*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 160.
- HORÁLEK, K.: K textologii pohádek B. Němcové. *Studie o populární literatuře českého obrození*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 194.
- CHALOUPKA, O.: K některým souvislostem klasické a tzv. moderní české pohádky. *Česká literatura*, 20, s. 311–327.
- CHALOUPKA, O.: *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989.
- CHALOUPKA, O.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Albatros, 1973.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Brus jazyka českého, který sestavila komise širším sborem Matice české zřízená*. Praha: J. Otto, 1894.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů*. Praha: C. k. školní knihosklad, 1917.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1969.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 2005.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Lingea, 2008.
- KOMÁREK, M.: K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby. In *Literatura ve škole* 3, 1955, s. 384–391.
- LAMPRECHT, ŠLOSAR, BAUER: *Historický vývoj češtiny*. Praha: SPN, 1977.
- MALCOVÁ, A.: *Adaptace klasické pohádky pro dětského čtenáře, Čertův švagr Boženy Němcové*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1996.
- OPELÍK, J., FORST, V., MERHAUT, L.: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985–2008, s. 940–944, sv. 2., K–L.
- PETR, J. A KOL.: *Mluvnice češtiny (2), Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986.
- PUTÍKOVÁ, S.: *Proměny jednoho textu, B. Němcová – Sůl nad zlato*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1995.
- STANKOVSKÝ, V., VLADISLAV, J.: O překladu a převyprávění pohádek. *O pohádkách*. Praha: SNDK, 1960, s. 120–143.

PRAMENY

(Řazeno dle data vydání.)

- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1892), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1902), *Z pohádky do pohádky*. I, II Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1904), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1922), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1934), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1940), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Pohádky naší babičky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1941), *Z pohádky do pohádky*. Praha: Jos. R. Vilímek.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (1991), *Pohádky naší babičky*. Vimperk, Papyrus.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2000), *Kocour v botách a jiné pohádky*. Praha: Vyšehrad.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2001), *Pohádky naší babičky*. Praha: Levné knihy KMa.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2005), *Z pohádky do pohádky*. Praha: XYZ.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2009), *Z pohádky do pohádky*. Brno: Tribun EU.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2009), *Zlatá kniha pohádek*. Praha: XYZ.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2010), *Zlatá kniha pohádek*. Praha: XYZ.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. (2011), *Zlatá kniha pohádek*. Praha: XYZ.
- SEMELKOVÁ, J. (2013), *Zlatá truhlice českých pohádek*. Praha: Egmont.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1

Znění 1. vydání pohádky O Červené karkulce

Je tomu již dávno a dávno, co žila v malé chaloupce rozmilá Andulka, které říkali Červená Karkulka, protože jí jednou babička darovala červenou karkulku a ta jí tak pěkně slušela, že ji od té doby nikdo jinak nenazval. Bylo právě před babiččiným svátkem. Maminka časně ráno napekla koláčů, a když první z pece vyndala, složila je do košíku volajíc na Karkulku: „Pojď sem, děvenko, půjdeš k babičce. Vyříd' jí ode mne pozdravení a že jí posílám trochu koláčů a lahev vína. Jdi pomalu, ať nepadneš, a s cesty nezabíhej, abys nezabloudila, mohlo by se ti snadno přihoditi neštěstí.“

Karkulka radostně poskočila. Těšila se na babičku i na cestu k ní. Vzala košík s koláči a vínem, rozloučila se s maminkou a vesele cupala k lesu, na jehož druhém konci stál domeček babiččin. Sbírala do košíčku hříbky a jiné houby, trhala květinčky a vázala z nich babičce kytíčku.

Tu nad ní něco zašustilo. Co to? Pohlédla vzhůru a spatřila na smrku veveřici; ta čiperně skákala se stromu na strom; Karkulka se nejdříve na ni jen dívala, pak ale za ní běžela, zapomínajíc na mamčinu napomenutí, až zabloudila s pěšiny do houští lesní.

Tu najednou objevil se před Karkulkou veliký vlk. Nevěděla dosud, jaké je to zlé a nebezpečné zvíře, proto se ho pranic neulekla.

„Dobré jitro, milá Karkulko, kam pak tak časně pospícháš?“ ptal se jí a podával jí přední tlapu na pozdrav.

„Jdu k babičce. Má zítra svátek. Nesu jí koláče a lahev vína,“ odpověděla vlídně Karkulka.

„Kde pak zůstává tvá babička?“

„Tam za lesem, v tom prvním stavení. Stojí před ním tři vysoké olše a teče tamtudy potůček.“

„Aha, už vím, kde to je,“ řekl vlk a zrovna tak náhle, jak se byl objevil, zase zmizel.

Vyznal se v lese lépe než Karkulka a pospíchal dlouhými skoky k babiččině chaloupce. Zaklepal na dvéře: buch, buch, buch!

„Kdo to je?“ ozvala se babička.

Vlk nápodobuje Karkulku odpověděl slabým hláskem:

„Já jsem to, babičko, Červená Karkulka, nesu Vám koláče a lahev vína.“

„Já jsem nemocna a nemohu vstáti,“ pravila babička. „Zatáhni jen za provázek a dvěře se ti otevrou.“

Vlk zatáhl za provázek a dvěře se mu otevřely. Když vstoupil do světničky, jedním skokem byl u postele a v okamžiku ubohou babičku pohltit. Pak vzal si na sebe babiččin bílý kabátek, uvázal si na hlavu její čepce, lehl do její postele a čekal, až přijde Červená Karkulka.

Ta po dlouhém hledání našla konečně pravou cestu a šťastně pak dostala se ku dveřím chaloupky. Zaklepala na ně“ buch, buch, buch! Otevřete, babičko, Červené Karkulce!“

„Zatáhni jen za provázek a dvěře se ti otevrou. Já jsem nemocna a nemohu vstáti,“ zahučel na posteli vlk.

Karkulka zatáhla za provázek a vstoupila do světničky. Postavila košík s přinesenými dárky i kytici u postele babiččiny na stoličku a v největším údivu spráskla ručky, jak ta nemohoucí babička divně vypadá.

„Ale babičko,“ zvolala, „vy máte hrozné uši.“

„To abych lépe slyšela,“ odpověděl vlk.

„Ale vy máte veliké oči.“

„To abych lépe viděla.“

„Ale vy máte veliké ruce.“

„Abych tě lépe do náručí vzala.“

„Ale drahá babičko, jaká to máte velká ústa?“

„To proto, abych se lépe najedla.“

Sotva dořekl poslední slovo, otevřel vlk svou ohromnou tlamu a než se Karkulka nadála, pohltit ji jako prve babičku. Na to ulehl do postele a usnul.

V tom šel kolem chaloupky myslivec. „Půjdu se přece zas jednou podívat, jak se vede babičce,“ pomyslí si a vešel do světničky. Ale, ó hrůza! Místo babičky leží na posteli ohromný vlk a chrápe, až se okna otřásají Myslivec přiskočil k posteli, vytáhl svůj ostrý nůž a s největší rychlostí rozpáral vlkovi břicho.

Tu se vykutálela nejdříve červená čepička, za ní hbitě vyskočila živá Červená Karkulka, naposledy namáhavě se vyškrábala stará babička, a obě děkovaly dobrému myslivci, že jim svým příchodem život zachoval.

Babička radostí nad tím se uzdravila a postila se s chutí do koláčů a do vína, ale myslivce arci k tomu také pozvala. Karkulka vrátila se šťastně domů k mamince, a nikdy již

se nedala veverkou ani čímkoli jiným svést s pravé cesty; proto nezbloudila více ani v lese ani jinde v žití.

Myslivec stáhl se strašného vlka kůži pověsil si ji na stěnu své ložnice mezi dvoje jelení parohy a každému, kdo k němu zavítal, ji ukazoval vypravuje při tom podivuhodnou historii o vlku a o Karkulce.

PŘÍLOHA Č. 2

Znění 1. vydání pohádky Kocour v botách

Po zaprášené silnici ubíral se selský hoch v pomoučených šatech s pytlek přes rameno. Byl to nejmladší syn ze mlýna a šel do města na trh, aby tam prodal kocoura. Nedávno zemřel mu otec a umíraje odkázal nejstaršímu synu mlýn, druhému vola a třetímu šedivého kocoura, svého mazlíčka. Oba starší bratři byli spokojeni, avšak nejmladší reptal: „Co si mám počít s kocourem?“ myslil si. „Sám co jísti nemám a ještě musím ho krmiti. Nejlépe učiním, když ho prodám.“

Jak si usmyslil, tak i hodlal vykonati. Strčil kocoura do pytle a šel s ním do města. Nějakou chvíli choval se kocour tiše, pak počal sebou zmítati a mňoukati a najednou k svému pánu promluvil: „Mňau, neprodávej mne, Jakube, špatně bys učinil. Tvůj otec nejlépe s tebou smýšlel, když ti odkázal mne. Prosím tě, pust mě z toho pytle, já ti poradím, co máš dělati.“

Jakub poslechl, rozvázal pytel a kocour vyskočil. Byl mnohem větší než doma, a kráčel vedle Jakuba jako člověk jen po zadních nohách. Jakub se zalíbením na něj se zadíval a myslil si, že ho přec jen prodá, neboť za kocoura, který mluvil, mohl dostati velikou sumu peněz.

Kocour jako by byl uhodnul, co si jeho pán myslí, prosil znova:

„Neprodávej mne, nebudeš toho litovati. Chci se o to postarati, aby se z tebe stal veliký pán, a budeš-li mne na slovo poslouchati, také se mi to podaří.“

Jakub se blaženě usmál. Býti velkým pánem, snad dokonce hrabětem, bylo toužebným jeho přáním, a umínil si, že to tedy s kocourem zkusí a ve všem ho poslechne.

„Teď především zajdi do města a kup mi tam vysoké boty, klobouk s pérem a vak na chytání zvěře,“ nařizoval kocour. „Těchto tří věcí jest mi nutně zapotřebí. Já zde na tebe počkám.“ Jakub šel a za malou hodinku se vrátil nesa v ruce boty s ostruhami, klobouk s pérem a vak.

Kocour natáhl boty na zadní nohy, klobouk posadil na hlavu, a ku podivu pěkně mu to slušelo.

„To jsem žádostiv, co počneš nyní?“ řekl Jakub.

„Teď budu do vaku chytati králíky,“ odpověděl kocour a jal se po cestě sbírat do něho šťavnaté lupení. „Slyšel jsem, že jsou zamilovanou pochoutkou našeho krále. Ale poněvadž byla stále na ně honba, neboť museli býti každodenně na královské tabuli, je jich teď velice málo. Já však znám jedno místo, kde se jich zdržuje hojně, a kam dosud žádná lidská noha nevstoupila.“

I zamířil s Jakubem ke Králičí hoře, která byla tak vysoká a příkrá, že nebylo nikomu lze na ni se vyškrábat. Jakub si sedl dole v údolí a kocour se vydrápal na vrchol. Nalíčil vak na králíky, lehl si opodál a tvářil se jako mrtvý. Zatím dobře pozoroval, co se kolem něho děje. Za malou chvílečku přihopkovali ve velikém množství králíci, přilákáni vůní bylin, které kocour v pytli rozprostřel. S podivem a nedůvěrou prohlíželi si nejdříve podivného hosta, ale vidouce, že se nehýbe, přestali se báti a pustili se čile do chroupání bylin, které jim výtečně chutnaly, a když snědli ty krajní, lezli do pytle pořád dál a dál.

Kocour usmíval se vítězoslavně. Najednou vyskočil, králíky ve vaku šikovně zavřel a velikými skoky spěchal pak s hory dolů a přímo na královský hrad.

Král seděl právě při hostině, avšak nic mu nechutnalo. Toužil po své zamilované lahůdce, které již dávno neměl. V tom ohlašoval sluha, že venku čeká komorník hraběte z Mlejniců a rád by jeho veličenstvu cosi odevzdal.

Král dal svolení, že může vstoupiti, a kocour vešel. Hluboce před panovníkem se poklonil a podáváje mu čtyři králíky pravil: „Pan hrabě z Mlejniců osměluje se zaslati vaší královské milosti tuto maličkost.“

Král zářil radostí a poručil, aby jednoho králíka okamžitě mu upekli. „Jsem velmi vděčen hraběti z Mlejniců a ujišťuji ho svou nejvyšší přízní,“ pravil ke kocourovi. „Vyříd' svému pánu, že po hostině ho navštívím, abych ho osobně poznal a se mu poděkoval. Ty mi k jeho hradu cestu ukážeš.“

Kocour opět hluboce se poklonil, řka, že si dovolí přijíti se svým pánem jeho veličenstvu naproti, a pak rychle zmizel ve dveřích, aby svého pána zpravit o královské návštěvě. Jakub čekal na něj nedaleko hradu sedě na břehu velikého rybníka, který právě u cesty se rozkládal.

„Honem, honem, Jakube, štěstí tvoje již se blíží, chystej se na královskou návštěvu,“ volal na něho již z daleka. Jakub s úžasem na kocoura se zadíval. „Ale brachu,“ řekl se smíchem, „co jen myslíš. Jak pak se mám chystati na královskou návštěvu, když nemám ani slušného oděvu, ani hradu, kde bych jej uvítal?“

„Učinil jsem z tebe již hraběte z Mlejniců a teď se ti také postarám o to, co k hraběcímu titulu náleží. Můžeš býti zcela bez starostí. Uvítáš krále v hraběcím oděvu na hraběcím zámku. Teď především se rychle odstroj, skoč sem do rybníka a koupej se,“ řekl přísně kocour.

„Nač to?“ zdráhal se Jakub, jemuž se do vody právě nechtělo.

„Netaž se a poslouchej,“ odpověděl kocour místo vysvětlení, a Jakub chtě nechtě se odstrojil a skočil do rybníka. V tom již bylo slyšeti dusot koní a hrčení kočáru, což bylo neklamným znamením, že král se svou družinou se blíží.

Kocour běžel jim vstříc a křičel z plna hrdla: „Pomoc! pomoc! hrabě z Mlejniců se topí.“

Král vyhlédl z povozu a poznávaje kocoura, poručil svým služebníkům, aby tonoucího vytáhli. Mezi tím vypravoval kocour, tváře se velice nešťastným, že zloději ukradli jeho pánovi skvostný oděv a zanechali mu na břehu místo něho hadry. Král ihned nařídil, aby byl přinesen z jeho šatnice nekrásnější oděv pro hraběte.

Když se Jakub do něho oblékl, vypadal skutečně jako rozený hrabě a král ho vyzval, aby přisedl k němu do kočáru. Pln radosti použil Jakub milostivého toho dovolení a hrdě se umístil v královském kočáře. Už neměl strachu, kde krále uvítá, byl jist, že kocour i vše ostatní dobře provede.

Ten zatím ubíhal rychle napřed, zastavoval se u všech lidí, kteří na polích vedle cesty pracovali a volal na ně: „Slyšte lidičky! za chvíli tudy pojede král. Bude-li se vás tázati, komu náleží ty louky, lesy a pole, řekněte, že hraběti z Mlejniců. Jestliže mne neposlechnete, uvidíte, co se vám za to stane.“

A kocour jiskřil očima, že šla z něho hrůza. Lidé ze strachu slíbili mu, co chtěl, a na všechny otázky královny odpovídali, jak si kocour přál, že vše to náleží hraběti z Mlejniců. Král divil se nemálo velikému tomu bohatství, podal Jakubovi ruku a přál mu štěstí ku krásnému tomu majetku. Jakub chvilkami vyhlédal z okna, aby se přesvědčil, kudy jeho chytrý komorník utíká a mohl dle toho řídit směr jízdy. Povoz jel zvolna, neboť si chtěl král důkladně vše prohlédnouti, a Jakub bystrýma očima spozoroval kocoura už ve veliké dálce a právě v okamžiku, když vstupoval do krásného zámku.

Zámek ten náležel jednomu čarodějníku, který byl veliký jako obr a měl tu podivuhodnou vlastnost, že se dovedl proměnit v jakékoli zvíře.

„Slyšel jsem,“ pravil k němu kocour, „že se dovedeš proměnit ve lva nebo ve slona. Tvoje sláva jde po celém světě, já přicházím až z daleké země, abych se o tom přesvědčil, je-li to pravda.“

„Ano, jest to pravda,“ pravil obr, jemuž lichotila chvála kocourova, „a hned ti to dokážu.“ A ve mžiku proměnil se v mohutného lva. Kocour tvářil se, jako by se hrozně bál, a vyskočil rychle na okno, aby se mohl spasiti útekem. Čaroděj smál se jeho strachu a vzal na sebe opět svou pravou podobu. „Polez jen dolů, nic se ti nestane,“ řekl. Kocour seskočil s okna, a pravil: „Obdivuju se velmi tvému umění a budu o něm hlásati, kamkoli přijdu. Ale

ještě větším uměním by bylo, kdybys dovedl změnit se ve zvířátko zcela malinké. Slyšel jsem sice také, že to dovedeš, ale tomu nemohu naprosto věřit.“

„I o tom nebudeš dlouho v pochybnosti,“ řekl hrdě čaroděj a proměnil se v malou myšku, která čile běhala po pokoji.

Na to kocour čekal. Rychle jako blesk vrhl se na myšku nic zlého netušící, zaťal do ní ostré svoje drápy a v té chvíli zmizela v jeho žaludku.

Byl také nejvyšší čas, neboť královský kočí zastavil právě před zámkem.

Kocour rychle vyběhl před vrata, aby panstvo uvítal a po zámku provedl. Král obdivoval se skvěle vyzdobeným síním, ale ještě více žasl nad moudrostí a vševědoudností svého chlupatého průvodčího. Na všechny jeho otázky dovedl dáti kocour vždy vhodnou odpověď. Jakub sám obdivoval se jeho velikému rozumu a přičítal to tomu, že se u nich ve mlýně scházeli mleči se všech stran a kocour vždy bedlivě naslouchával jejich rozhovorům se starým mlynářem, od něhož se nikdy nehnul. Věděl tedy a dobře si pamatoval, co se kdy ve světě dělo a děje.

„Není pomoci, milý hrabě,“ pravil král, „musíte mi svého komorníka přepustiti. Čím déle ho pozoruji, tím více se mi líbí.“

Jakub s radostí svolil, věda, že kocour i tam mu bude prospěšným a také se nemýlil. Přičinil se kocour o to, aby nejstarší princezna stala se manželkou Jakubovou.

Na jejich svatbu pořídil si kocour, který se mezitím z komorníka byl stal ministrem, nové boty i klobouk a k tomu koupil si krásný pláštík s kožešinou.

Požíval všude veliké vážnosti, ale přes to přese všechno rád si potajmu nějakou tu myšku chytil, a nejmilejší jeho vycházka byla na Králičí horu pro nějakého toho ušáčka.

PŘÍLOHA Č. 3

Znění 1. vydání pohádky O perníkové chaloupce

Honzíček a Ančička měli tak chudého tatínka a matičku, že často v jejich chaloupce nebylo ani kouska chleba. Dobré děti trpávaly hladem a rodičům bylo toho velmi líto. Radili se, co by měli počítí.

„Bylo by nejlépe, kdybychom je zítra zavedli hluboko do lesa, aby zpáteční cestu domů nenalezli,“ pravil otec smutně. „Snad se Bůh nad nimi smiluje a sešle jim nějakého dobrodince, u něhož se jim lépe povede než u nás.“

Honzíček skrytý v koutečku vyslechl nepozorovaně tuto poradu. Ač se doma dobře neměl, byl přece jen u svých rodičů nejšťastnější a byl by je velice nerad opustil. I vstal druhého dne častě z rána, běžel k potoku a nasbíral si plné kapsy lesklých oblázků. Když pak s rodiči a se sestřičkou lesem kráčel, pouštěl kamének za kaménkem, aby podle nich poznal, kudy se ubírat. Hluboko v lese rozdělali rodiče oheň, nařídili dětem, aby u něho čekaly, až se zase vrátí, a odešli přímo domů.

Děti čekaly, pořád čekaly, už se stmívalo a měsíček pomaloučku vyhoupl se na oblohu, ale po tatínkovi a po mamince nebylo ani vidu ani slechu – nevraceli se. Ančička dala se do žalostného pláče. Honzíček ji těšil: Neplač, Ančičko, vrátíme se sami domů. Uvidíš, že cestu najdu a že nezbloudíme.“ Ančička přestala plakati. Honzíček vzal ji za ručičku a šli. Kaménky, které byl ráno po cestě trousil, svítily se bíle v záři měsíčné, jako by byly ze stříbra. Podne nich poznal, kudy se má ubírat a také šťastně, bez nehody dostal se s Ančičkou k rodnému domečku.

Rodiče litovali, že děti raději v lese nezůstaly, avšak nedali toho na sobě znáti. Druhý den vydali se s nimi znova do lesa. Honzíček věděl hned, proč, ale neměl tenkrát času, aby si oblázků nasbíral. Místo nich ulamoval kousky černého chleba, který mu dala maminka k snídani, a trousil je za sebou. Tenkrát zavedli je rodiče ještě mnohem dále než včera. Opět rozdělali oheň, poručili dětem, aby tam u něho na ně čekaly, až se vrátí, a odešli. Děti čekaly zase do noci, až vyšel měsíček, a když rodiče nepřicházeli, hledali zpáteční cestu k domovu. Avšak nebyli tak šťastni jako včera. Ptáčkové chlebové drobtý sezobali, a Honzíček neměl se podle čeho řídit. Šli nazdař Bůh ku předu, ale brzo poznali, že bloudí. Ančička byla hlady i chůzí tak zesláblá, že nemohla dále. Usedla pod strom na zelený mech a hořce zaplakala. Dobrý bratříček přiklekl k ní a těšil ji, jak nejlépe dovedl. Natrhal jí jahůdek, a když se trochu zasytila, vzal ji opět za ručičku a šla dále. Tak bloudila ubožátka lesem po tři dni a tři noci. Hlad je stále víc a více trápil a nožky bolely. Konečně spatřili před sebou malou hezoučkou

chaloupku. Plni radosti k ní se rozběhli, ale jak se podívali, když pozorovali, že stěny její jsou z perníku, střecha místo šindelů pokryta samými koláči a celá chaloupka že je vyzdobena preclíky, marcipánovými srdéčky a jinými cukrovinkami. Honzíček dlouho se nerozmýšlel. Jedním skokem byl u chaloupky, vyšplhal se na plůtek a urval se střechy dva koláče: jeden pro sebe, druhý pro Ančičku.

Sotva je začali chroupati, ozval se za nimi tenký hlásek:

„Chroupe, chroupe chroupeček,
kdo kouše můj domeček?“

Děti tak se zalekly, že nevěděly, co by odpověděly. V tom vystoupila přede dvěře ošklivá, kulhavá stařena o berli. Usmála se na děti a zvala je dále, že jim dá něco dobrého k večeři. Děti poslechly radostně a vstoupily s ní do světničky. Ale stařena byla zlou čarodějnici a jakmile překročili práh, popadla Honzíčka a zavřela ho do malého chlívka, kde ho chtěla vykrmiti, a až by ztloustl, zabít a snísti. Proto dostával Jeník nejlepší jídla, Ančička mu je donášela a krmila ho. Sama však neměla jiného k jídlu než bramborové slupky a při tom musila konati nejtěžší práce. Každého dne přicházela stařena před chlívek a zavolala:

„Honzíčku, vystrč prstíček, abych poznala, jak jsi tlustý.“

Ale Honzíček byl ferina, místo prstíčku pokaždé vystrčil kus kulatého dřívka, což čarodějnice napolo slepá nerozeznala, jen jí bylo velice divno, že pranic netloustne. Konečně se jednou na to rozzlobila a křikla: „Ančičko, rozdělej oheň v peci, dnes chci mítí Honzíka k obědu, ať je tlustý nebo ne.“

Ančička s pláčem uposlechla. Oheň již vesele praskal a zlá babice s velikou lopatou stála před ní. „Posad’ se pěkně na lopatu,“ nařizovala Honzíčkovi, „a dobře se drž, abys nespádl.“ Honzíček posadil se na lopatu, ale sotva ji baba pozvedla, pokaždé s ní na zemi se skutálel. Nemohla ho žádným způsobem do pece dostat a již se celá třásla hněvem.

„Ukažte mi, babičko, jak mám sedět,“ prosil Honzíček a při tom se chytrácky usmál.

Čarodějnice poslechla, sedla na lopatu, aby ukázala Honzíčkovi, jak se má držeti, ale ten rychle přiskočil zároveň a Ančičkou, oba pozvedli lopatu, a než se babice nadála, šoupli ji do pece a honem zastrčili železná dvířka, aby se ven nedostala. Upekla se tam na škvareček.

Obě děti z hluboka si oddechly, teď se jí nemusily více báti. Najedly se perníku a cukrovinek, co se jim líbilo, nasbíraly si před chaloupkou lesklých kaménků na památku těch smutných časů, které v ní zažily, a umínily si, že stůj co stůj musí najítí cestu k rodičům.

Šly a šly, až přišli k velkému jezeru a nemohly dál. Po tom jezeře plula veliká labuť přímo proti nim. „Labuťko rozmilá, buď ty nám lodičkou,“ prosily obě děti. Labuť ráda

svolila a přenesla nejdříve Ančičku, pak Honzíčka šťastně na druhý břeh. Sourozenci putovali dále a brzo dorazili k chaloupce svých rodičů.

Jaká to byla radost v malém domečku, když děti otevřely dvěře! Rodičům velmi po nich se zastesklo a nepřestali litovati, že je do lesa zavedli. Stále na ně vzpomínali a po nich toužili.

Ted' je tu opět měli a již nikdy, nikdy nechtěli se od nich odloučiti. Děti vypravovaly svoje příhody a ukazovaly kaménky, které si přinesly na památku. S velikým překvapením poznali rodiče, že to jsou samé zlaté rudy a drahé kameny. I odstěhovala se bída nadobro z chudého domečku a děti vzpomínaly vděčně na perníkovou chaloupku, která byla příčinou jejich štěstí.